

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Mitä isät tahtoo

Päihdekuntoutujien näkemyksiä ja kokemuksia isyydestä

Mäkinen, Maria

2014 Tikkurila Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu
Tikkurila Laurea

Mitä isät tahtoo

Päihdekuntoutujien näkemyksiä ja kokemuksia isyydestä

Maria Mäkinen
Sosiaalian koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Joulukuu, 2014

Maria Mäkinen

Mitä isät tahtoo - Päihdekuntoutujien näkemyksiä ja kokemuksia isyydestä

Vuosi 2014 Sivumäärä 91

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, millaisena Tervalammen kartanon kuntoutuskeskuksessa kuntoutuvien isien isyys näyttäytyy osana heidän henkilökohtaista kuntoutumisprosessiaan. Kuntoutuskeskuksessa järjestetään isä-lapsi -toimintaa, johon kaikki isät eivät osallistu. Tässä työssä pyrittiin tuomaan esiin juuri näiden osallistumattomien isien näkemyksiä ja kokemuksia isyydestään. Tutkielmassa selvitettiin, millaisia merkityksiä päihdeongelmastaan toipuvat isät antavat isyydelle ja miten ne näkyvät heidän omassa isyydessään, miten he jäsentävät omaa isyyttään osana elämänmuutostaan ja kuntoutumistaan sekä miten heidän puheessaan sukupuoli ja suhde lapseen liittyvät isänä olemiseen ja kuntoutumiseen.

Tutkielman teoreettisen viitekehyksen muodostivat isyyden yhteiskunnallinen paikka, vanhemmuus, marginaalisuus sekä isyys päihteiden käytön ja kuntoutumisen konteksteissa. Isyys on muuttunut rajusti viime vuosituhatlupien lopulta tähän päivään. Isät etsivät paikkaansa hoivaisuuden ja miehisuuden välimaastosta. He ovat enemmän mukana lastensa arjessa kuin koskaan ennen. Samaan aikaan esimerkiksi Huttunen (2001) ja Sinkkonen (2012) ovat huolissaan isien lisääntyneestä poissa olemisesta ja isyyden ohenemisesta. Päihteitä käyttävien ja päihteiden käytöstä kuntoutuvien isien mahdollisuutta isyyteen rajaavat heidän elämäntapansa, rakenteet sekä lapsisuhteeseen liittyvät ongelmat. Päihteettömyyden myötä he rakentavat uudenlaista kuvaa itsestään ja uutta suhdetta lapseen. Tervalammen kartanon kuntoutuskeskuksessa on menetelmänä yhteisökuntoutus, jossa pyritään elämäntavan muutokseen vuorovaikutuksen ja yhteisen toiminnan kautta. Vertaistuki on tärkeä osa kuntoutumista.

Tutkielman tekemiseen käytettiin laadullisia menetelmiä, koska niiden avulla voi kuvata haastateltavien kokemuksia ja näkemyksiä. Haastattelut olivat teemahaastatteluja, jotka toteutettiin Tervalammen kartanon kuntoutuskeskuksessa Työ- ja ryhmätoimintayhteisöissä. Yksilöhaastatteluin haastateltiin kuutta kuntoutujaa.

Tutkielman tuloksena näyttäytyivät isien elämänhistorioissa isyyden vahvat ja ohuet kaudet sekä niiden vaihtelu. Erilaiset elämänvaiheet ovat muokanneet isien ja lasten suhdetta. Tuloksissa näkyi myös isien esittelemät ja heidän itse kuntoutumisen kannalta tärkeimmiksi mieltämät lapsisuhteeseen liittyvät prosessit. Päihteettömyyden myötä isät käsittelevät uudella tavalla suhdetta lapseen, mistä he voivat saada uusia voimavaroja isyyteensä, mutta myös oman päihteettömyytensä ymmärtämiseen. Lisäksi tuloksissa ilmeni, että isien tavoitteet suhteessa lapsiinsa ovat samankaltaisia, mutta tavat, joilla he tavoitteisiin pyrkivät, eroavat toisistaan. Isä kuntoutusaikana koskettavia teemoja ovat kysymykset syyllisyydestä, läheisyydestä ja luottamuksesta sekä menetetyistä yhteisistä ajasta.

Asiasanat: isyys, vanhemmuus, marginaalisuus, päihdeongelma, yhteisökuntoutus, Tervalammen kartanon kuntoutuskeskus

Maria Mäkinen

What Dads want - Positions and Experiences of Fathers in Rehabilitation

Year	2014	Pages	91
------	------	-------	----

The aim of this Bachelor's thesis was to examine how the fathers rehabilitating at the Tervalampi Manor rehabilitation centre understand their fatherhood as a piece of their rehabilitation process. There are activities for fathers and their children at the rehabilitation centre, but all fathers do not participate them. Purpose of this thesis was to find out which are these fathers' positions and experiences of their fatherhood. The research problems were about meanings what the rehabilitating fathers gave to the fatherhood, their understanding of their own fatherhood as a piece of change of their lives and rehabilitation and their relationship with children in the practice of their fatherhood and rehabilitating.

The theoretical frame of reference of this thesis includes consequences of fatherhood in society, parenthood, marginalisation and fatherhood in the contexts of substance abusing and rehabilitating. The fatherhood has been changing strongly from millennium to these days. Fathers are looking for their own way between caring and manhood. They join their children everyday life more than ever. In the same time for example Huttunen (2001) and Sinkkonen (2012) are worried about unavailable fathers. When abusing substance or rehabilitating fathers' possibilities seems to be determined by their way of life, structures and problems in their relation with child. By sobriety they may correct these. There is community-based rehabilitation used as method at Tervalampi Manor rehabilitation centre. The goal of the method is change clients' lifestyle by social interaction and acting. Peer support is an important part of rehabilitation.

Qualitative method was applied, because it allows to present the positions and experiences of interviewees. Theme interviews were done with six rehabilitators at the Vocational therapy - communities. The results reveal varying intensity during fathers' different events of life and its influence on relationship between fathers and children. The thesis results indicate also that fathers have quite similar mental processes concerning their children during rehabilitation. With the help of sobriety fathers found out the new understanding about relationship. That may give them more resources for their fatherhood as well as for their rehabilitation. It was discovered also that the goals of fathers were quite similar even if they methods were different. The fatherhood in the rehabilitation contained themes of contrition, contiguity and trust as well as the theme of the lost intimate time.

Keywords: fatherhood, parenthood, marginalization, substance abusing, community-based rehabilitation, Tervalampi Manor rehabilitation centre

Sisällys

1	Johdanto.....	7
2	Isyyden kulttuurinen arvo ja yhteiskunnallinen paikka.....	8
	2.1 Perheen murros ja isyyden lyhyt historia	8
	2.2 Riittävän hyvän vanhemmuuden mallit ja mallintajat	10
3	Isyys marginaalissa.....	13
	3.1 Marginaalisuuden merkitys	13
	3.2 Isyyden sukupuolittuneet riskitekijät.....	14
	3.3 Isyys mahdollisuutena	18
4	Osallisuuden vahvistuminen ja yhteisöllisyys kuntoutuksessa.....	20
	4.1 Yhteisökuntoutus	20
	4.2 Tervalammen kartanon kuntoutuskeskuksen rakenne ja sisältö	23
5	Opinnäytetyön tarkoitus, tavoitteet ja tutkimusongelmat	25
6	Metodiset perustelut	25
	6.1 Laadullinen tutkimus	26
	6.2 Teemahaastattelu.....	27
	6.3 Aineiston keruu, kohdejoukko ja aikataulu.....	28
	6.4 Aineiston analyysi	29
7	Eettiset kysymykset ja luotettavuus	30
8	Tutkielman tulokset	32
	8.1 Vahvistuva ja oheneva isyys isyyden historian eri vaiheissa	32
	8.1.1 Isäksi tuleminen	32
	8.1.2 Yhteisen arjen aika	33
	8.1.3 Säröjä idyllissä ja erilleen muuttaminen.....	37
	8.1.4 Isänä etäällä.....	38
	8.2 Tunteet kuntoutumisen ja suhteen rakentamisen välineinä	43
	8.2.1 Isä turvallisuuden tuojana	43
	8.2.2 Isä vastuun ottajana	47
	8.2.3 Isä rakkauden antajana	54
	8.2.4 Isä luottamuksen vahvistajana.....	57
	8.3 Tervalammen kartanon kuntoutuskeskus ja vertaistuki	63
	8.3.1 Tervalammen kartanon kuntoutuskeskus isyyttä tukemassa	63
	8.3.2 Vertaisuuden merkitys ja käytännöt	65
9	Yhteenveto	68
	9.1 Isyyden rikkonainen historia.....	68
	9.1.1 Osallisena isyydessä.....	69
	9.1.2 Isyyden olosuhteet ja puitteet.....	70
	9.2 Isyyden koostaminen osana kuntoutumista	71
	9.2.1 Pelot isän ja lapsen suhteen horjuttajina	72

9.2.2	Syällisyyden raskas taakka.....	74
9.2.3	Etäisyys läheisyyden esteenä.....	75
9.2.4	Isyys tässä ja nyt	76
9.2.5	Isäpuhe ja vertaistuki itsetunnon vahvistajina.....	78
10	Pohdinta	79
	Lähteet	83
	Liitteet.....	86

1 Johdanto

”Isä on joskus hajamielinen, puhuu toisinaan puuta heinää, tuoksahtaa hieltä, ottaa syliin, pelleilee, tietää asioita, on rakas ja oma. - - - Rakastava isä on jotakin aivan muuta kuin ’malli’, johon poika samastuu tai jonka tytär ottaa esikuvakseen.” (Sinkkonen 2012: 31.)

Lapsen hyvä määrittää kaikkein eniten marginalisoituneen isän mahdollisuuksia isyyteen. Kysymys riittävän hyvästä isyydestä koskettaa päihdekuntoutuksessa olevia isiä nimenomaan niiden mahdollisuuksien kautta, joita he saavat isyytensä toteuttamiseksi. Kulttuurinen mallitarina vanhemmuudesta kytkeytyy kotiin ja perheeseen, kun se päihteitä käyttäneen ja päihdekuntoutuksessa olevan miehen kohdalla joutuu toteutumaan päihdekulttuurista ja myöhemmin laitoksesta käsin. Miten mies tällaisessa tilanteessa vastaanottaa kulttuurisen mallitarinan tarjoaman hyvän ja huonon isän kriteerit tukemaan tai kyseenalaistamaan kuvaa omasta isyydestä?

Yhteiskunnallisesti on tällä vuosituhannella herätty huomaamaan isyyden tärkeys lasten kehityksessä sekä puuttuvan isyyden mukanaan tuomat ihmisiä kestävät ja sukupolvia ylittävät vaikutukset. Myös marginaalisiin isäryhmiin on viime vuosikymmenenä pureuduttu useamminkin tutkielmissa, mutta varsinaista tutkimusta aiheesta on edelleen vähän. (Mykkänen & Aalto 2010: 9.) Valtaosa päihteidenkäyttöä ja vanhemmuutta käsittelevistä tutkimuksista on keskittynyt äiteihin ja heidän lapsiinsa. Erityisesti yhteiskunnan marginaaliin pudonneiden perheiden kohdalla vanhemmuus helposti pelkistyy äitiydeksi (Kulmala & Vanhala 2004:102; Silfverberg 2013).

Tutkielmani edustaa pääasiassa isien omakohtaisten isyykokemusten tutkimista, mutta pyrkii osaltaan lisäämään myös yhteiskunnallisen ja yksityisen välistä vuoropuhelua. Se koettaa hahmottaa isien kokemuksia itsestään isinä sekä isyyden vaikutusta miesten muuttuvaan identiteettiin ja henkilökohtaiseen hyvinvointiin. Mahdollista on ehkä myös hahmottaa isien omaksumien kulttuuristen mallitarinoiden ristiriitaisuutta sekä niiden vaikutusta heidän yhteiskunnalliseen asemaansa isinä.

Opinnäytetyöni konteksti, Tervalammen kartanon kuntoutuskeskus on Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystieteiden alainen päihdekuntoutuslaitos, joka tarjoaa helsinkiläisille mahdollisuuden päihdekuntoutukseen yhteisohjoidon menetelmin. Kiinnostukseni isätutkimukseen syntyi alun perin keskusteluistani isien kanssa kesätyössäni kuntoutuskeskuksen Ryhmätyöskentelyyn perustuvassa miesten kuntoutusyhteisössä kesällä 2010. Miesidentiteettiä käytiin ryhmissä läpi pohtimalla muun muassa omaa isäsuhdetta ja suhdetta omiin lapsiin. Myöhemmin Per-

heyhteisössä työskennellessäni kiinnitin huomiota äiti-lapsi -perheiden runsauteen ja toisaalta perheiden kohtaamiseen naisnäkökulmaisesti, vaikka isä olisikin ollut paikalla. Miestyöntekijöillä oli tosin isien kanssa ”aivan omia juttuja”.

Miesten ryhmämuotoisen yhteisön ja Perheyhteisön toimintojen loputtua organisaatiomuutoksen myötä 2012 perustettiin kuntoutuskeskukseen Isätyöryhmä, joka alkoi toteuttaa isätyötä yli yhteisörajojen isäryhmien sekä isien ja lasten yhteisten viikonloppujen merkeissä. Näihin palveluihin on osallistunut aktiivinen, mutta melko pieni ryhmä kuntoutuskeskuksen kaikista isistä. Tutkielmani kohteena ovat Tervalammen kartanon kuntoutuskeskuksessa kuntoutuvat isät, jotka eivät syystä tai toisesta ole osallistuneet isille järjestettyyn toimintaan. Tutkielmani liittyy isätyön kehittämiseen kuntoutujien tarpeita vastaavammaksi. Työelämän yhteyshenkilöni on johtava sosiaalityöntekijä Harri Romakkaniemi, joka on ollut alusta saakka mukana kehittämässä isätyötä Tervalammen kartanon kuntoutuskeskuksessa.

2 Isyyden kulttuurinen arvo ja yhteiskunnallinen paikka

Isyys on muuttunut perheen muutosten myötä, joskin historian jäljet elävät yhä kulttuurisessa isäkuvastossamme. Isyyden muutos on monitahoinen ja siihen vaikuttavat yhtä lailla asenteiden, käytäntöjen kuin yhteiskunnallisen perhepolitiikan muutokset.

2.1 Perheen murros ja isyyden lyhyt historia

Länsimaisen perheen kehityshistoriaa voidaan tarkastella kolmi- tai nelivaiheisena. Esiteollisen ajan perhe oli taloudellinen yksikkö, jossa yksilöt toimivat nimenomaan perheyhteisön jäseninä. Puolison valinta määräytyi säätyjen ja perheyhteisöjen välisten suhteiden mukaan ja avioliitot olivat järjestettyjä. Sukupuoliroolit ja sukupuolten välinen työnjako oli selkeä. 1960-luvulle saakka lasten hoito ja kasvatusta oli lähes kokonaan äitien vastuulla. Aikakauden isä oli suoriutuva, tilanteet hallitseva ja tunteitaan kontrolloiva sekä lapsilleen etäinen. Tämä isäkuva elää edelleen tiukkojen tilanteiden roolimallina. (Korvela 2003: 13; Huttunen 2001: 163-164; Kekäle & Eerola 2014: 21.)

Teollistumisen siirtäessä ihmisiä juuriltaan maalta kaupunkeihin, suuret perheyhteisöt alkoivat hajota. Ydinperheen elämän organisointi siirtyi miehen vastuulle ja se onnistui pitkälti naisten oikeuksien kustannuksella. (Korvela 2003: 13; Käkelä & Eerola 2014: 21-22.) Kaupungistuminen aloitti kuitenkin myös feministisen liikehdinnän. Naisten siirtyminen työelämään, ehkäisytablettien keksiminen ja sukupuoliroolien vapautuminen avasivat keskustelun miesten osallistumisesta lasten- ja kodinhoitoon. Kolmannen eli jälkiteollisen ajan ideaaliksi isämalliksi nousi ”uusi isä”, joka otti osaa kotitöihin ja lastenhoitoon ja loi läheisen suhteen lapsiinsa. (Huttunen 2001: 163-164; Rantalaiho 2003: 203; Käkelä & Eerola 2014: 22.) Pyrkimys suku-

puolten tasa-arvoisuuteen näkyi 1970-luvulta lähtien lainsäädännössä: 1970-luvulla tulivat lait elatuksesta ja isyyden tunnustamisesta sekä 1980-luvulla huolto- ja tapaamisoikeudesta. Lait muuttuivat yhä enemmän äitiyttä määrittävistä vanhemmuutta koskeviksi ja isille alkoi tulla erityisoikeuksia. Sekä Mannerheimin Lastensuojeluliitto että Väestöliitto huomioivat vuosikymmenen ”Isän vuosikymmeneksi”. (Vuori 2003: 51-52.)

Viime vuosituhaten lopulla alkoi perheiden neljäs murrosvaihe, joka jatkuu yhä. Isät osallistuvat lastensa elämään aktiivisemmin kuin koskaan. Isyys on pehmennyt. Hyvinvointivaltion panostukset perustoimeentuloon, terveydenhuoltoon, koulutukseen ja lastenhoitoon ovat onnistuneet tavoitteessaan parantaa perheiden kykyä selviytyä. Sukupuolten tasa-arvoistuminen ja yhteiskunnan kaikkalainen monimuotoistuminen ovat asettaneet yksilöt tilanteeseen, jossa on mahdollisuus, mutta myös pakko valita oma tapansa elää. Samaan aikaan sukulaissuhteisiin perustuvat sosiaaliset verkostot ovat monilla kaventuneet lähes olemattomiin ja perheiden saama ulkopuolinen tuki on erilaisten ammattilaisten tarjoamaa. Valmiita elämisen malleja on yhä vähemmän, mistä syystä puolisoitten pitäisi kyetä enenevässä määrin rakentamaan perheen yhteistä linjaa neuvottelemalla keskenään. Perhedynamiikka ja perheenjäsenten psyykinen tasapainottelu ovat perhepuheen keskiössä. (Korvela 2003: 13.) Individualistinen perhekäsitys on syrjäyttänyt familistisen perhekäsityksen ja ydinperhe itsessään on vain yksi valinta valintojen joukossa. Yhtä hyvin yksilö voi valita elämän sinkkuna, parisuhteessa ilman lapsia, yksinhuoltajana tai uusperheessä. 2000-luku on mahdollistanut samaa sukupuolta oleville pariskunnille vanhemmuuden. Eikä valintojen tekeminen ole helppoa: Lasten hankkimista lykätään yhä kauemmas ja yhä useammin avio- ja avoliitot päättyvät eroon. (Huttunen 2001: 37-39; Eerola & Mykkänen 2014: 11.)

Valtaosa suomalaisista isistä asuu toki edelleen isän, äidin ja lasten muodostamassa ydinperheessä. Tämän vuosituhaten alussa heitä oli noin 70 % kaikista isistä. Erojen myötä kuitenkin yhä useammin isyys saa uusia muotoja ja arkea lastensa kanssa viettävien isien määrä vähenee. Yhteishuoltajuuden säilyminen erosta huolimatta antaa isille mahdollisuuksia eron jälkeenkin, mutta käytännössä isät yhä pääsääntöisesti tapaavat lapsiaan eron jälkeen äitejä vähemmän, joskus eivät ollenkaan. (Huttunen 2001: 50-55, 69-72.) Etävanhemmuus on vahvasti sukupuolittunutta sekä mielikuvissamme, että käytännössä (Kuronen 2003: 108).

Jari Sinkkonen (2012) on esittänyt huolensa psykologisen isyyden merkityksen kaventumisesta muun muassa teoksessaan Isäksi ensi kertaa. Biologisesta isyydestä on dna-testien myötä tullut helposti todennettavaa, mutta yhteiskunnallinen keskustelu on alkanut kyseenalaistaa psykologisen isyyden merkitystä ja sisältöä. Esimerkiksi keskustelu naisparien ja yksinäisten naisten adoptio-oikeudesta pitää sisällään myös ajatuksen miehen tarpeettomuudesta vanhempana. Isyyden merkityksen perään kysyminen puolestaan nostaa esiin vasta-argumentin

siitä, kuinka isyyden korostaminen syyllistää yksinhuoltajaäidit muita huonommiksi vanhemmiksi. (Sinkkonen 2012: 23-24.)

2.2 Riittävän hyvän vanhemmuuden mallit ja mallintajat

Vanhemmuus määrittyy yhä enemmän ammattilaisten puheen kautta. Kouluttaminen hyvään vanhemmuuteen alkaa neuvolassa jo ennen lapsen syntymää ja jatkuu terveydenhuollon, päivähoiton, koulun ja sosiaalipalveluiden kautta lapsen aikuistumiseen saakka. Erilaiset ammattilaisten interventiot ovat lapsiperheen elämässä läsnä enemmän tai vähemmän riippuen siitä paljonko huolta perhe ammattilaisissa herättää. Ydinperhe on ajan saatossa muodostunut onnellisen perheen myytiksi ja suojelee jäseniään pitkälti myös ulkoiselta kritiikiltä. Isä voi ottaa ydinperheessä hyvin moninaisia rooleja, myös etäisiä, ilman, että se herättää suurempaa huolta. (Huttunen 2001: 69-72.) Vanhempana olemisen tapa muokkautuu puolison, työn, toimeentulon, asumisen sekä perheen kanssa työskentelevien ammattilaisten yhteisvaikutuksena (Hellstén & Salonen 2011: 9). Toisaalta vanhemmuutta ja perhedynamiikkaa muokkaavat vahvasti myös lapsen ja vanhempien temperamentit.

Vanhemmuuden voidaan nähdä jakautuvan varsinaiseen vanhemmuuteen sekä toisaalta kokemukseen isyydestä ja äitiydestä. Tällöin vanhemmuudella tarkoitetaan lasten konkreettista kasvattamista, hoitamista ja huolenpitoa, kun taas isyys tai äitiys edustaa henkilökohtaisempaa puolta, joka sisältää tunnesuhteen lapseen. (Hellstén & Salonen 2011: 17.) Huttunen (2001) kuvaa samaa termeillä sosiaalinen ja psykologinen isyys. Sosiaalisella isyydellä hän tarkoittaa arjen ja ajan jakamista lapsen kanssa tästä huolehtien ja hoivaten. Sosiaaliseen isyyteen liittyy myös esiintyminen lapsen kanssa isän statuksella, jolloin ympäristökin vahvistaa isyyden. (Huttunen 2001: 62-63.) Psykologisella isyydellä Huttunen kuvaa molemminpuolista kiintymyssuhdetta isän ja lapsen välillä. Lapsi hakee isästään turvaa, luottaa tämän arvovaltansa kasvaessaan ja on kiintynyt isäänsä. Isällä on puolestaan halu hoivata, auttaa, suojella ja henkisesti tukea lastaan ja hän haluaa viettää aikaa lapsensa kanssa ja olla hänen lähellänsä. Tämän lisäksi psykologiseen isyyteen kuuluu myös tietoon ja moraaliin liittyvä jakaminen. Isä on kiinnostunut lapsen ajatusmaailmasta, keskustelee hänen kanssaan ja antaa hänen käytettäväkseen tietonsa ja taitonsa elämästä. (Mt. 64.) Käytännön isyys on yhdistelmä psykologisen isän lapseensa luomasta luottamuksellisesta vuorovaikutussuhteesta ja sosiaalisen isän osakseen ottamista vanhemmuuden tehtävistä.

Isän oleminen mukana perheen arjessa ja sitoutuminen vanhemmuuteen tarkoittaa toisen aikuisen panosta perheen hyvinvoinnin ylläpitämiseksi. Sillä on myönteisiä vaikutuksia lapsen kasvulle ja kehitykselle, mutta myös parisuhteelle sekä miehen omalle itsetunnolle ja hyvinvoinnille. Isien sitoutumisen ja osallistumisen asteeseen vaikuttavat kuitenkin monet tekijät. Isän on oltava halukas vanhemmuuteen, hänen on tehtävä elämässään valintoja, jotka mah-

dollistavat lapsen kanssa olemisen ja oltava kyvykäs kantamaan vanhemmuuden vastuu. Vanhemmuus muuttaa vanhempaa väistämättä ja yllättävilläkin tavoilla. Toisaalta isän sitoutumiseen vaikuttaa myös miehen suhde lapsen äitiin. Avoimessa ja tasa-arvoisessa parisuhteessa, jossa isyydellä on tilaa kasvaa, tilanne on toinen kuin vaikkapa riitaisesti eronneena etä-isänä. Jotkut olosuhteet ja elämäntilanteet mahdollistavat isyyttä toisia enemmän ja ympäröivän yhteisön kulttuurinen ilmapiiri vaikuttaa osaltaan siihen, mitä valintoja isä haluaa tai voi tehdä. (Mykkänen & Eerola 2014: 49.)

Nykyisessä ilmapiirissä isyyteen on kannustettu ja siitä on puhuttu, mutta se on tapahtunut paljolti äitien kesken ja heidän kautta (Hellstén & Salonen 2011: 13; Vuori 2003: 55). Isien lähtemistä mukaan läheiseen ja osallistuvaan isyyteen on jarruttanut yhä vahvasti vaikuttava ajatus isän roolista perheen talouden turvaajana sekä toisaalta äitiyteen itsestään selvänä liitetty vahvempi hoivaosaaminen. Miehisyyden ja hoivaavuuden ristiriidan kotiin jäävät tai lastensa kanssa paljon aikaa viettävät isät voivat ratkaista kahdella tavalla. He voivat tehdä rajaa äitiyteen toteuttamalla isyyttään uusilla maskuliinisuutta ilmentävillä tavoilla (Rantalaiho 2003: 221; Mykkänen & Aalto 2010: 67; Kekäle & Eerola 2014: 29.) tai he voivat sisäistää perinteiseen äidin rooliin liittyvää hoivaavuutta ja toimia lapsensa kanssa enemmänkin vastuullisen aikuisen näkökulmasta, miehisyyttä korostamatta (Kekäle & Eerola 2014: 30).

Jotta vanhemmuuteen voitaisiin sujuvasti kasvaa, on sen käsittelemiseen tuotettu erilaisia malleja. Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymän vuonna 1999 kehittämissä Vanhemmuuden roolikartassa vanhemmuus jaetaan huoltajan, rakkauden antajan, elämän opettajan, ihmissuhdeosaajan ja rajojen asettajan rooleihin. Huoltajana toimiminen on se fyysinen perusta, jossa vanhempi turvaa lapselleen riittävän ja monipuolisen ravinnon, puhtauden, levon, vaatetuksen sekä terveydenhoidon. Rakkauden antaminen pitää sisällään kiintymyssuhteen kasvattamisen ja vaalimisen konkreettisen hoitamisen, koskettamisen ja läsnäolon kautta. Elämän opettajana vanhempi siirtää arvojaan, asenteitaan ja taitojaan lapselleen. Ihmissuhdeosaajan roolissa hän puolestaan ohjaa lastaan toimimaan vuorovaikutussuhteissa. Tämä pitää sisällään myös tunnetaidot. Rajojen asettajana vanhempi vastaa turvallisuudesta, sillä rajoilla turvataan lasta tämän terveyttä tai kehitystä vaarantavilta tekijöiltä. (Helminen 1999.)

Johanna Mykkänen ja Petteri Eerola (2014) pelkistivät omassa isän sitoutumista ja vastuuta kuvaavassa tutkimuksessaan nämä osa-alueet kokonaisvastuun ja ajankäytön kolmiosiseksi malliksi, joka koostuu vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteesta, kasvatustehtävästä sekä taloudellisesta vastuusta (Mykkänen & Eerola 2014: 53). Joissakin lähteissä huolenpitotehtävä erotetaan vielä omaksi neljänneksi vanhemmuuden osa-alueeksi (Kuronen 2003: 114). Vuorovaikutus- ja kiintymyssuhde pitää sisällään rakkauden antajan roolin, sekä huoltajan roolin, niiltä osin kuin se toteutuu läheisessä kanssakäymisessä lapsen kanssa. Kasvatustehtävään sisältyvät elämän opettajan, ihmissuhdeosaajan sekä rajojen asettajan roolit. Taloudellinen vastuu on

huoltajuuden muoto, jossa isä taloudellista hyvää turvaamalla, mahdollistaa perustarpeiden riittävän ja monipuolisen tyydyttämisen huolimatta siitä, kuka lapsen ruokavaliosta tai terveydenhoidosta päättää. Taloudelliseen vastuuseen liitetään myös sellainen toiminta, joka mahdollistaa esimerkiksi lapsen harrastukset, turvallisuuden ja asumisen. (Mykkänen & Eerola 2014: 53.)

Vanhemmuuteen osallistumisen ja sitoutumisen perusteella isyyden voi jakaa vahvistuvaan ja ohenevaan isyyteen. Vahvistuvalla isyydellä viitataan ilmiöön, jossa isät aktiivisesti osallistuvat lastenhoitoon ja lapsikeskeiseen perhe-elämään. Heidän toimintaansa lasten kanssa kuvaa hoivaavuus, ja suhde lapseen on lämmin ja läheinen. Sitoutunut isyys rakentuu vuorovaikutuksesta, saatavilla olemisesta ja vastuusta. Vuorovaikutus on läsnä olevaa yhdessä olemista lapsen kanssa, johon voi kuulua keskustelua ja yhteistä toimintaa. Saatavilla olemisella tarkoitetaan fyysistä läsnäoloa, johon sisältyy psyykkisen läsnäolon mahdollisuus lapsen sitä halutessa. Isän vastuunotto on hänen oman aikansa käyttämistä lapseen ja tämän asioista huolehtimiseen. Se on laaja-alaista suunnittelua, toteutusta ja sen varmistamista, että asiat sujuvat niin kuin on sovittu. Vahvistuva isyys on nouseva trendi, johon yhteiskunta isyyspolitiikalla pyrkii ja josta luodaan vallitsevaa normia niin ammattilaisten kuin mediankin tahoilta. (Huttunen 2001: 151, 168-169; Huttunen 2014: 183.)

Samaan aikaan yhteiskunnassa näyttäytyy vahvana oheneva isyys. Sillä tarkoitetaan asenteita ja arvoja, jotka sallivat ja mahdollistavat isyyden passivoitumisen tai katoamisen. Oheneva isyys, aivan kuten vahvistuvakin, voi olla monen tyyppistä ja eriasteista. Se voi konkretisoitua isättömyytenä, syntymättömänä isän ja lapsen suhteena, isän etäisyytenä, isyyden heikkene misenä tai suhteen katkeamisena (Huttunen 2014: 185). Isyyden oheneminen voidaan jakaa rakenteelliseen ja toiminnalliseen. Rakenteiden ohentamalla isyydellä tarkoitetaan perheen rakenteen tai muiden olosuhteiden passivoimaa isyyttä, jossa isällä ei ole mahdollisuuksia toimia tai niitä on vähän. Toiminnallista ohenevaa isyyttä on isän oma sitoutumattomuus, joka voi johtua monista eri syistä. (Mt. 183.)

Artikkelissaan Vanhemmuus marginaalissa Anna Kulmala ja Anni Vanhala (2004) jakavat epätavanomaisen vanhemmuuden rajalla olevaan, jaettuun ja muistoissa tapahtuvaan vanhemmuuteen. Vanhemmuus rajalla kuvaa vanhemmuutta tavoitellun ja tämän hetkisten mahdollisuuksien rajalla, tilanteissa jollainen päihdekuntoutuksessa oleminenkin on. Jaettua vanhemmuus on esimerkiksi lasten ollessa sijoitettuin tai asuessa ensisijaisesti uusperheessä vanhemman jäädessä ulkopuolella. Joillekin vanhemmuus on vain muistoissa, jolloin mahdollisuus vanhemmuuteen on syystä tai toisesta jo ohitettu tai menetetty. (Kulmala & Vanhala 2004: 110-112.)

3 Isyys marginaalissa

Marginaalisuus määrittyy tässä tutkielmassa monella eri tasolla. Marginaalissa olemisella tarkoitetaan sivussa olemista ja marginaalissa olevalla ihmisellä viitataan siihen, että ihminen poikkeaa kulttuurisesta normaalista (Jokinen ym. 2004: 9). Toisaalta marginaalissa ollessaan ihminen on vielä dialogissa normaaliksi itsensä määritelleen keskustan kanssa, ja hänellä on vapautta vaikuttaa siihen, miten hän asettuu suhteessa kulttuuriseen normaaliin. Nykyään suurten yhteisten arvopohjien pirstouduttua ihmiset joutuvat tekemään omat valintansa ja vastaamaan niistä. Tämä kulttuurinen moninaisuus luo marginaaliin omia keskuksia. Näin ei ole enää itsestään selvää kuka määrittää ja kuka on määriteltävänä tai ketkä ovat meitä ja ketkä toisia, erilaisia. (Helne 2002: 24, 27.)

Puhuttaessa isien marginaalisuudesta kuvataan yleisellä tasolla isyyden merkityksen vähättyä, mutta myös normista poikkeavien isien syrjimistä esimerkiksi tehtäessä päätöksiä tai tarjottaessa palveluita. Avioerojen lisääntyminen lisää käytännössä nimenomaan isien etäisyyttä lapsistaan. Isiä häivytetään ulkokehälle, mutta he hakeutuvat sinne myös itse. Sen hetkissä elämäntilanteessaan he saattavat kokea sen ainoana oikeana ratkaisuna, joka mahdollistaa heille juuri niitä asioita, joita he siinä hetkessä pitävät tärkeinä.

Päihdekuntoutuksessa olevat isät poikkeavat vallitsevasta normaalien miesten ja normaalien isyyden mallista aiemman päihteiden käyttöön liittyvän elämäntapansa myötä. He ovat osittain saattaneet valita sen itse hakeutumalla ja pitämällä yllä päihteiden käyttöön liittyvää, toisinaan rikollistakin, kulttuuria. Toisaalta he ovat päihteiden käyttäjänsä myötä myös ympäristönsä syrjäyttämiä. Monilla heistä on ratkaistavina kysymyksinä suhde väkivaltaan ja rikollisuuteen, mielenterveysongelmat, työttömyys tai asunnottomuus, jotka kaikki lisäävät isyyden haastetta entisestään. Heidän ei aina ole ollut mahdollista oppia tai heille ei ole annettu mahdollisuutta toimia lastensa isinä haluamallaan tavalla. Mitään ongelmaa ei voikaan pitää ainoastaan yksilön tai hänen edustamansa ryhmän omien valintojen tuloksena (Helne 2002: 25). Kuntoutumisen myötä marginaalisuus voi olla myös mahdollisuus: Itseään hoitamaan keskittyvillä, työttömällä isillä ei ole työelämän paineita, jotka estäisivät heitä jäämstä isyysvapalle tai viettämästä aikaa lastensa kanssa (vrt. Sinkkonen 2012: 11).

3.1 Marginaalisuuden merkitys

Marginaalin paikkaa suhteessa muihin voi määrittää kielellisesti, materiaalisesti sekä poliittisesti (Helne 2002: 23; Jokinen ym. 2004: 9). Edellä mainittu keskustelu adoptio-oikeudesta ja siihen piilotetusta isyyden merkityksettömyyden ajatuksesta on esimerkki kielellisestä ja poliittisesta syrjäyttämistä. Päihteiden käyttäjä leimaavat usein asunnottomuus, luottotietojen menetys, työttömyys ja rikollisuus, jotka pahimmillaan pakottavat heidät luopumaan lähi-

isyydestään tehden sen vaikeaksi tai mahdottomaksi. Yhteiskunta ei kuitenkaan pysty takamaan kaikille isille lasten tapaamisiin soveltuvaa asuntoa, riittävää velkaneuvontaa, elämäntilanteeseen sopivaa työtä tai riittävää päihdekuntoutusta. Kaikilla isillä ei ole mahdollisuutta tavata lapsiaan, vaikka tähän olisi isällä halua. Marginaaleista ja keskuksista puhuminen on vallan ja materiaalisen hyvän jakamista, mutta samalla myös arjen yhteisöjen jäsenyyksien jakamista (Jokinen ym. 2004: 15).

Marginaaleja syntyy väistämättä, koska ihminen pyrkii erottautumaan toisista, jäsentämään ympäröivää todellisuutta ja tunnistamaan asioita nimenomaan vertailemalla. Kulttuurinen arvottaminen tapahtuu sekä kielen että toiminnan kautta. Oleellista on kysymys siitä keillä on oikeus tai mahdollisuus tehdä näitä määritelmiä. (Jokinen ym. 2004: 11.) Näin muodostuu kulttuurisia tietovarantoja. Tietovarannot luovat toimintaa, joka osaltaan vahvistaa määritelmän oikeellisuutta. Määrittelemällä tuotetaan ihmisille sosiaalisia identiteettejä, jotka yksinkertaistavat toimintaamme auttamalla meitä ennakoimaan toistemme toimintaa. Määritelmiin liittyy aina myös tiettyjä ominaisuuksia ja toimintaodotuksia. Samalla nämä määritelmät vähentävät mahdollisuuksiamme toisenlaiseen käyttäytymiseen. Ihmiset toimivat määritelmien mukaan kohdatessaan toisiaan ja niiden seuraukset ovat hyvin konkreettisia. (Juhila 2004: 23-24, 27.) Oleellista isyyteen kasvamisessa on se, millaisia merkityksiä isät pystyvät isyyteensä valitsemaan, kuinka itsenäisesti he elämäntilanteestaan huolimatta toteuttavat isyyttään ja millaiset mahdollisuudet heille tähän annetaan sekä keihin isiin he liittyvät.

Pahimmillaan erottelu luo identiteettivankiloita (Juhila 2004: 25). Luovaa ajattelua, puhetta ja toimintaa, jolla valtakulttuurin marginaaliin sijoittamat ihmiset lähtevät kommentoimaan ja vastustamaan identiteettiään loukkaavaa kategorisointia sanotaan vastapuheeksi. (Juhila 2004: 28-29; Jokinen ym. 2004: 10.) Marginaalisuus voi myös olla tietoinen valinta ja erottautuminen leimaavaksi koetusta määrittelystä. Erottautuminen edustaa usein joko tavallisuusretoriikkaa tai eron politiikkaan. Tavallisuusretoriikka perustuu ajatukselle: ”Olen tavallinen, mutta muut näkevät minut toisin”, kun taas eron politiikka pyrkii samanlaisten identiteettien tavoittelun sijasta löytämään eriväisyydelle positiivisia merkityksiä. (Juhila 2004: 31.)

3.2 Isyyden sukupuolittuneet riskitekijät

Tutkielmani kontekstina on päihdehuollon laitos ja päihdepalvelut, joiden käyttäjistä valtaosa on edelleen miehiä. Päihteiden käyttö väkivallan ja rikollisuuden lieveilmiöineen on miehiseksi ajateltua kenttää, samoin kuin asunnottomuus. Perhe, vanhemmuus ja lasten hyvinvointi sitä vastoin ovat sosiaalityön kentällä edelleen pitkälti naisnäkökulmaisia, ellei niitä tietoisesti haluta toisin nähdä ja tehdä. (Kuronen ym. 2004: 6.) Nätkin (2006) näkee perhetyön mieskuvan osittain mustavalkoisena, miehen ollessa joko hyvä, läsnä oleva ja äitiä tukeva tai poissaoleva ja äitiä päihdekulttuuriin houkuttava paha isä. Käytäntö juontunee isistä, jotka ovat

vankilassa tai omilla teillään tai jotka äiti haluaa sivuuttaa esimerkiksi turvataksaan lapselleen päihteettömän ja väkivallattoman lapsuuden. (Nätkin 2006: 46-47.)

Isä voi laiminlyödä lastaan tai käyttää fyysistä väkivaltaa tätä kohtaan, jolloin suhde rakentuu salailulle, väärälle lojaalisuudelle ja ahdistukselle (Huttunen 2001: 160). On persoonallisuushäiriöitä, joista kärsivien isien lapsien on todettu voivan paremmin mitä vähemmän he ovat tekemisissä isiensä kanssa (Sinkkonen 2012: 30). On myös isiä, joiden isyydestä ei ole tietoa. Äidin ja lapsen suhteen ylläpitäminen ja voimaannuttaminen ilman miehistä riskitekijää on houkutteleva vaihtoehto tilanteessa, jossa huostaanoton uhka on olemassa. Äiti jää yleensä viimeiseksi lapsen siteeksi perheeseen. (Huttunen 2001: 159; Nätkin 2006: 46.) Anu Silfverberg kuvaa tätä näkökulmaa Helsingin Sanomien artikkelissa Kotiäiti Kiipelissä Jorma Sipilän sanoin: ”Niin kauan kuin miehet käyttävät päihteitä, perheet selviävät jotenkin. Kun naiset ja yksinhuoltajat käyttävät niitä, ei enää pärjätä.” (Silfverberg 2013.)

Nina Halme (2009) löysi isien ja leikki-ikäisten lasten yhdessäoloa koskeneessa tutkimuksessaan joiltakin isiltä puutteellisia taitoja tuntea emotionaalista läheisyyttä sekä tulkita lastensa tarpeita ja tunteita. Huomattavaa tämä oli isillä, jotka eivät tienneet riittävästi lapsen kehityksestä ja kokivat omat sosiaaliset suhteensa kapeiksi. (Halme 2009: 91.) Rungas päihteiden käyttö lisäsi vanhemmuuteen liittyvää stressiä. Halme löysi isän ja lapsen välisen vuorovaikutuksen erityisriskiksi eristyneisyyden, jolla hän tarkoitti sosiaalista eristäytyneisyyttä ystävistä, sukulaisista ja muusta emotionaalista tukiverkostosta, ja totesi eristyneisyyden lisäävän riskiä lapsen kaltoin kohteluun ja laiminlyöntiin. Eristyneisyyttä puolestaan lisäsivät opiskelu- ja työhistorian vähäisyys, työttömyys, pienituloisuus, työelämän ulkopuolella olo, perheen alhaiset tulot, eläminen ilman parisuhdetta sekä leikki-ikäisen lapsen kanssa eritilaisuudessa asuminen. (Mt. Taulukko 15.) Jonkin verran useammin eristyneisyyttä oli myös alkoholin riskikuluttajilla (Mt. 91; Hellstén & Salonen 2011: 17).

Huumeita käyttävien vanhempien perheen arkea tutkinut Hyytinen (2006) löysi monia vanhemmuudesta syrjäyttäviä rakenteita. Päihteiden käytön ja myynnin tapahtuessa perheen kotona huumeet olivat perheen arki, sen sijaan, että olisivat vaikuttaneet lapsiin välillisesti vanhempien kautta. Päihteet muuttivat vanhempien psyykettä ennakoimattomasti tehden heidät vuoroin sairaaksi, vuoroin ylilyövän aktiivisiksi. Vanhemmat saattoivat olla myös tunteja tajuttomina lastensa kanssa kotona. Näin vanhempien kyky huolehtia lapsistaan ja olla vastuullisessa vuorovaikutuksessa heidän kanssaan heikkenee. Perheen elämä rakentui salailulle ja turvattomuudelle, johon sisältyi sekä fyysistä että psyykkistä väkivaltaa. (Hyytinen 2006: 57, 59, 62-63.) Myös hyvät hetket näyttäytyivät epäluotettavina, hetken kestävinä ”vähemmän pahoina hetkinä”. (Mt. 58). Lapset pelkäsivät vanhempiensa sekä fyysisen että psyykkisen terveyden puolesta. He olivat huolissaan vanhempiensa riidoista, tappeluista ja väkivaltaista perheessä. Lapset pelkäsivät myös vanhempien epäsovivaa käyttäytymistä, olivat louk-

kaantuneita rikotuista lupauksista, tuen puutteesta ja rakkaudettomuudesta. He kokivat jääneensä yksin. (Mt. 76.)

Ongelmallinen vanhemmuus usein kapeuttaa keskustelun vanhemman puolustuspuheeksi vanhemmuutensa puolesta, ja lasten ja vanhemman vuorovaikutussuhteen hiominen hautautuu sen alle. Ihmisillä on kyky tunnistaa millaista vanhemmuutta heille ulkoapäin tarjotaan ja he useimmiten pystyvät kyseenalaistamaan sen. Tämä kuitenkin aiheuttaa jännitteitä suhteessa kulttuurisiin odotuksiin, mutta myös suhteessa henkilön omiin mahdollisuuksiin toteuttaa vanhemmuuttaan. (Kulmala & Vanhala 2004: 114, 103; Hyytinen 2006: 15-16.)

Huttusen (2001) mukaan ydinperheissä psykologisen isyyden niukkuutta ei itsestään selvästi kuvaa se, kuinka paljon isä on fyysisesti läsnä ja paljonko hänellä on lapselleen aikaa. Vähälle jäävä isyys kumpuaa hänen mukaansa välinpitämättömydestä ja isän haluttomuudesta jakaa aikaansa lapsen kanssa. Myös erilaiset velvoitteet, jotka vaativat isää viipymään pitkiä aikoja erossa lapsestaan tai asumaan muualla, heikentävät mahdollisuutta tutustua lapseen. (Huttunen 2001: 159-160.) Sinkkonen (2012) näkee isyyden koetinkiveksi 2000 -luvulla nimenomaan isien marginalisoitumisen vanhemmuudestaan. Isyyden laatuun voidaan panostaa vasta, kun saadaan isät pysymään perheissään. (Sinkkonen 2012: 11, 29.)

Isyyden ohentumista tuottavat yhtä hyvin miehet kuin naisetkin. Huttunen näkee vallitsevan mieskulttuurin sallivan miehelle vastuuttomuuden naisen tullessa raskaaksi seurustelusuhteen ulkopuolella. Vielä 1950 -luvulla vallitsi kulttuuri, jossa miehen kunnia vaati yhteisön sanktioiden uhalla tätä vastaamaan teoistaan. (Huttunen 2001: 151, 154.) Isä voi kadota kokonaan lapsen elämästä monista muistakin syistä: Runsas päihteiden käyttö tai syrjäytyminen vaikeuttaa lasten tapaamista. Toisaalta erotilanne itsessään usein aiheuttaa juuri miehille sosiaalisia ja terveydellisiä ongelmia. (Huttunen 2001, 112.) Isä voi olla isyyteen kypsytön ja asettaa oman vapautensa ja rajoittamattomuutensa isyytensä edelle.

Joskus tapaamiset vähenevät, koska kaipuu ja yhteisten hetkien jälkeinen ahdistus muodostuvat isälle liian raskaiksi. (Sinkkonen 1998, 221 -222.) Ahdistusta voi tuottaa myös riitely lasten äidin eli lähivanhemman kanssa, jolloin isä jättää lapsiaan tapaamasta oman ahdistuksensa vuoksi tai haluten varjella lapsia vanhempien riitelyltä. Näin lasten ei tarvitse valita puoltaan äidin ja isän välillä. (Huttunen 2001, 109, 112, 114.) Tapauksissa, joissa äiti tarkoituksellisesti mustamaalaa isää lapsille, myös lapsi saattaa vähitellen lakata haluamasta tapaamisista. (Sinkkonen 1998, 250.) Nykyään nainen kykenee selviytymään elämästä aivan hyvin lapsen kanssa ilman miestä. Jos nainen kokee tulevaisuuden olevan helpompaa yksin, hän saattaa ohentaa isyyttä tahallisesti. Näin hän saa täydet valtuudet käytännön elämän päätöksiin ja esimerkiksi uuden suhteen luominen ja mahdollinen lapsen adoptio eivät enää tarvitse hyväksyntää lapsen biologiselta isältä. (Huttunen 2001: 158.)

Siinä missä äitiyteen perinteisesti liitetään ajatus hoivasta, läheisyydestä, lämmöstä, siisteydestä ja puhtauden ylläpitämisestä, isän tehtävänä on nähty taloudellisesta turvasta vastaaminen. Tämä roolijako edelleen osittain vapauttaa miehet perhevelvoitteista. Lisääntyneet avioerot vaalivat juuri tätä isyyden mallia: Eronnut mies näyttäytyy yhä usein ensisijaisesti maksajana. (Kulmala & Vanhala 2004: 101, 112.) Lasten jääminen asumaan isän kanssa ei isille useinkaan näyttäydy miehisenä vaihtoehtona, vaikka siinä naisten mielestä on jotain sankarillista. Lähi-isyyden harvinaisuus nostaa miesten kynnystä vaatia huoltajuutta itselle. (Huttunen 2001: 95-96, 98, 145.) Toisaalta isien valinnassa painaa myös äidin ja lapsen välisen tunnesuhteen oletettu tai todellinen vahvuus, jolle isä jättää tilaa luovuttaessaan lähivanhemmuuden äidille (Tuomi 2008: 23-24).

Eron jälkeen läheisyyden ja etäisyyden säätely suhteessa lapseen tulee uudella tavalla haastavaksi sekä lähivanhemmalle että etävanhemmalle. Läheisyys tai etäisyys ei lapsen ja vanhemman välisessä suhteessa viittaa pelkästään konkreettiseen välimatkaan vaan sillä voidaan yhtä hyvin tarkoittaa kiintymyssuhteen vahvuutta ja vanhemman läsnäoloa lapsen arjessa. Läheisyys ja etäisyys ovat sidoksissa myös aikaan siinä mielessä, että kiintymyssuhteen syvyyteen vaikuttaa sekä lapsen kanssa vietetyn että hänen luotaan poissa ollun ajan pituus. Myös läsnäolon käsitteen voi jakaa henkiseen ja fyysiseen läsnäoloon. Tästä näkökulmasta katsottuna on mahdollista, että isä on perheessä fyysisesti läsnä, mutta henkisesti poissa, ja että joskus isä oppii olemaan lapsilleen henkisesti läsnä vasta erottuaan ja muutettuaan muualle. (Hokkanen 2002: 127.) Avioerossa nimenomaan isä, jäädessään etävanhemmaksi, joutuu luopumaan puolisonsa lisäksi kodistaan ja erityisesti läheisestä kosketuksesta lapsiinsa arjen kautta. Lapsista tulee väistämättä vieraampia tapaamisista huolimatta ja vanhemmuus ohenee, koska osallisuutta arjen tapahtumiin ja haasteisiin ei ole. (Plihtari 2010: 78.)

Eron jälkeen suhde isän ja lapsen välillä kehittyy ja muuttuu äidin, isän ja tapaamisten yhteisvaikutuksena. Tapaamisissa merkittävää on se, kuinka ne toimivat. Tärkeää on myös, että sekä isä että lapsi haluavat ylläpitää suhdetta. (Plihtari 2010: 83.) Etävanhemmalla, joka tapaa lapsiaan viikonloppuisin tai harvemmin aika asettuu rajoittamaan sitä, mitä vanhempi lapsen kanssa tekee. Aika rajaa toimintaa sekä aikaa säästävään toimintaan että sellaiseen toimintaan, mitä yhdessä olon puitteissa ehditään tehdä. Ajan vähyyksyys saattaa keskittää isän koko läsnäolokapasiteetin lapseen, silloin kun tämä on paikalla. Näin lapsi saa aitoa kohtaamista, kuuntelua ja hänen ehdoillaan tapahtuvaa toimintaa koko sen ajan, jonka viettää isänsä kanssa. Vaikka isillä olisi halua arkisempaan, pelkälle olemiselle ja tavanomaisille rutiineille perustuvaan ajankäyttöön, siihen heillä on vain harvoin mahdollisuutta. (Hokkanen 2002: 129 -130, Plihtari 2010: 81; Hakojärvi 2014: 119.) Eronneet isät kamppailevat monien negatiivisten tunteiden kanssa eron jälkeen. He ikävöivät lapsiaan ja saattavat kokea katkeruutta ja kateutta siitä, että lapset asuvat äidin luona. Päättynyt parisuhde aiheuttaa isille surua ja

eron lapsille aiheuttama tuska huolta ja syyllisyyttä. Joidenkin isien on vaikeaa puhua tunteistaan muiden kanssa. (Plihtari 2010: 83-84)

3.3 Isyys mahdollisuutena

Tutkielmani isät ovat osallisina kokonaisvaltaisessa elämänmuutoksessa pyrkiessään muuttamaan päihteiden saneleman elämänsä päihteettömäksi. Heidän isyyteensä ja isyydessä jakamiseksi vaikuttavat sekä menneen elämän sosiaaliset suhteet arvomaailmoineen että elämänmuutoksessa tukevien sosiaalisten suhteiden tarjoama apu ja samastumiskohteet. Päihderiippuvuudesta toipuminen vaatii minäkuvan uutta rakentumista. Ruisniemen (2006) tutkimuksessa vanhemmuuden tervehtyminen osoittautui ennemminkin päihteettömyyden seuraukseksi kuin syyksi, mutta monimutkaisessa elämänmuutosprosessissa selkeiden syy-seuraussuhteiden osoittaminen on hankalaa. (Ruisniemi 2006: 190-192, 253.)

Isyys on voimavara ja sitä kautta se voi tukea kuntoutumista. Isyys on parhaimmillaan syy ryhdistäytyä ja pysyä päihteittä. Se on myös läheinen ihmissuhde, jossa on mahdollista tuntea pehmeitä tunteita ja jakaa elämän perusasioita. Isänä on mahdollisuus kokea itsensä merkitykselliseksi, kuulua johonkin, olla hyväksytty ja rakastettu. (Ruisniemi 2006: 192 Knuuti 2007: 121.) Hyvin tai huonosti voivalla isällä on merkitystä sekä hänelle itselleen että lapselle, jonka isä hän on. ”Suhde lapseen voi alkaa herättää miehessä uudenlaista vastuuntunnetta, halua suojata ja jakaa aikaansa lapsen kanssa. Se voi motivoida elämäntapojen muutoksiin ja pistää miettimään omien käyttäytymistapojen vaikutuksia lapsiin. Muutos miehestä isäksi ei tunnetasolla kuitenkaan välttämättä tapahdu itsestään.” (Hellstén & Salonen 2011: 34; vrt. Hyytinen 2006: 138.)

Lapsen näkökulmasta on merkittävää, millaisena isä kokee itsensä. Jos isä on päihteitä käyttäessään asunut yhdessä lapsensa kanssa, perhe-elämään on kuulunut salailua, vanhemman käyttäytymisen epäloogisuutta sekä ympäristöstä tulevaa epäluuloa ja leimaavuutta. Päihteiden käyttö on useimmiten estänyt vanhempaa huolehtimasta lapsensa perustarpeista. Vaikka vanhempi olisi koettanut peitellä käyttöönsä, lapsi useimmiten on tiennyt jotain olevan tekeillä, vaikkei osaisikaan sanoa mitä se oli. (Hyytinen 2006: 15, 58-63; Ruisniemi 2006: 192; Knuuti 2007: 121.) Vanhemman käyttäessä päihteitä lapsi on kokenut elämänsä ennakoimattomaksi ja turvattomaksi myös vanhemman toiminnan aiheuttamien toistuvien pettymysten ja rikottujen lupauksen vuoksi. Pahimmillaan edes arjen perusaskareiden toimivuuteen ei ole voinut luottaa. Suunnitelmat ovat saattaneet muuttua aivan yhtäkkiä tai lupaukset vain unohtua. Vanhempi on saattanut olla myös niin huonossa kunnossa, ettei ole voinut toimia. (Hyytinen 2006: 70.) Isä on saattanut pitää päihteitä lasta tärkeämpänä tai tapaamiset on saattanut evätä joko lapsen äiti tai lastensuojelun viranomaiset. Myös mahdolliset vanhempien erot, huostaanotot ja sijoitukset vaikuttavat väistämättä lapseen. Kun isä alkaa uudessa elämänti-

lanteessa tavata lastaan, lapsi tavallaan syntyy isälleen uudelleen. Isä on selvin päin ja ehkä ensi kertaa lapsensa kanssa päihteittä. Lapsikin saa jälleen olla lapsi. (Ruisniemi 2006: 192; Hyytinen 2006: 102; Knuuti 2007 121.)

Päihteettömyyden myötä päihteille menetetty yhteinen aika halutaan tavallaan ottaa takaisin ja vanhemmalle syntyy tarve hyvittää lapselle sekä todelliset että kuvitellut vahingot (Knuuti 2007: 121; Hyytinen 2006: 102-103). Knuutin (2007) tutkimuksessa isät ja äidit pystyivät näkemään vanhemmuutensa hyvin realistisesti ja avoimesti moraalisia pohdintoja unohtamatta. Lapset näyttäytyivät päihteistä toipuville vanhemmille merkittävänä kannustimina ja elämän merkityksen tuojia, joista päihteettömyyden myötä haluttiin myös kantaa vastuuta. (Knuuti 2007: 121; vrt. Hyytinen 2006: 100.) Hyytisen (2006) tutkimuksessa syyllisyys ja jopa häpeän tunteet näyttäytyivät nimenomaan vanhemman empatian ja lapsen aseman ymmärtämisen välineinä silloin, kun päihteettömyyttä opetteleva vanhempi pääsi työstämään sitä perhekuntoutuksessa. Tunteiden tunnistaminen ja niiden taustalla vaikuttavan toiminnan tutkiminen auttoi vanhempia muuttamaan toimintaansa vastuullisemmaksi. Tällaiseen tunteiden käsitteelyyn tarvitaan kuitenkin hyväksyvä ja kannustava ilmapiiri, jossa kuntoutuva vanhempi voi luottaa toisiin sekä kokea itsensä arvokkaaksi ja tärkeäksi menneistä teoistaan huolimatta. Vanhemman toipuva itsetunto korjaa myös lapsen itsetuntoa. (Hyytinen 2006: 92, 102.)

Parisuhde on kuntoutuville hankala suhde, jos seurustelukumppani on päihteiden käyttäjä tai toipumassa siitä. Puolison riski retkahtaa on riski myös omalle toipumiselle. Toisaalta parisuhde yhteenkuuluvuutena, läheisyyden kokemisena ja toisesta ihmisestä välittämisenä voi muodostua lapsen veroiseksi voimavaraksi toipumiselle sekä isyydelle. Suhde lapsen äitiin vaikuttaa väistämättä suhteeseen lapseen. (Knuuti 2007: 117 - 119.) Huoltajuuskiistoissa toipuva isä usein häviää, vaikka hänen elämäntilanteensa olisi päihteettömyyden myötä kokonaisvaltaisesti muuttunut (Knuuti 2007: 119).

Monille päihdekuntoutujille omat vanhemmat ovat tärkeä tuki. Vanhemmat arvostavat raittiutta ja useimmiten näyttävät sen tarjoamalla aineellista tukea. Toisaalta aiemmin koetut pettymykset saattavat pitkäänkin odottaa luottamuksen uutta vahvistumista. Päihdeongelmaisilla on myös vanhempiensa suhteen halu hyvittää aiempia huonoja tekoja ja menetettyä yhteistä aikaa. Suhteet vanhempiin voivat olla myös alun perin ristiriitaiset ja selvittämättömät, ja ne usein vaativat päihdekulttuurista toipuvaa isää pohtimaan omaa vanhemmuuttaan tietoisesti aiempien sukupolvien virheiden välttämiseksi. Sisaruksilla voi olla keskeinen merkitys toipumisprosessissa ja oman menneisyyden ymmärtämisessä. (Knuuti 2007: 122.)

Knuutin tutkimuksessa päihdekuntoutujat kuvasivat päihteettömät ystävyyssuhteensa todelliseksi ja aidon välittäviksi, mutta harvinaisiksi. Vanhojen lapsuus- ja koulutovereiden kanssa ystävystymisen lisäksi uusia tuttuja löytyy vertaistuen kautta, mutta myöhemmin myös opis-

kelun, työn ja uusien harrastusten kautta. (Knuuti 2007: 123.) Lapsen kanssa eläminen ja hänen harrastuksiinsa osallistuminen tuo mahdollisuuksia myös uusiin tuttavuuksiin ja nimenomaan vertaistukeen isyyden saralla.

4 Osallisuuden vahvistuminen ja yhteisöllisyys kuntoutuksessa

Psykososiaalinen päihdekuntoutus sisältää yksilön tunne-elämän ja ajattelun muuttumisen, osallisuuden vahvistumisen yhteistoiminnan kautta sekä yksilön henkilökohtaisen sosiaalisen elämän rakentumisen paremmin päihteettömyyttä tukevaksi. Osallisuuden vahvistumisen ja yhteisöllisyyden juuret sosiaalisten ongelmien ratkaisijoina ovat toisaalta settlementiliikkeesä ja toisaalta yhteisohoidossa (Hyväri & Nylund 2010: 32).

4.1 Yhteisökuntoutus

Tervalammen kartanon kuntoutuskeskuksessa kuntoutusmenetelmänä käytettävän yhteisökuntoutuksen taustalla vaikuttaa yhteisöpedagoginen ajattelu, jossa terapeutin yhteisön avulla pyritään kasvattamaan yksilöistä luottavia, aktiivisia ja vastuuntuntoisia kansalaisia. Näin heidän osallisuutensa omassa elämässään vahvistuu. Päihderiippuvaisten terapeuttisissa yhteisöissä kuntoutumisen lähtökohtana on pidetty päihteiden käyttöön liittyviä persoonallisuuden muutoksia. Päihteiden käytön on nähty heikentävän itsetuntoa sekä aiheuttavan epäluottamusta toisiin ihmisiin, näennäisen statuksen ylläpitämistä sekä piittaamatonta, omaa etua tavoittelevaa toimintaa, jotka kaikki kaventavat ihmissuhteita. Siihen liittyy sekä suoraan että välillisesti myös häpeää, syyllisyyttä, surua sekä masennusta. Kuntoutuksen tarpeen taustalla voidaan siis nähdä yksilön hidas syrjäytymisprosessi tai syrjään vetäytyminen sosiaalisista kontakteista, mikä rajoittaa hänen toimintaansa. (Murto 1997: 64-65; Vilkkumaa 2006: 37.) Päihdeongelman pitkittyessä ihminen ei pysty enää ottamaan vastuuta valinnoistaan ja niiden seurauksista. Asiat vain tapahtuvat.

Kuntoutumisen lähtökohtana on päihteiden käyttöä tai muuta itselle haitallista käyttäytymistä ylläpitävien uskomusten ja toimintatapojen muuttaminen, mikä onnistuu yksilön ja ympäristön vastavuoroisessa toiminnassa. (Knuuti 2007: 24; Hyytinen 2006: 40; ks. Vilkkumaa 2006: 29.) Ihminen ei yksin pysty muuttamaan tai muuttamaan ympäristönsä rakenteita, eikä yhteisö voi toimia muutoksen eteen ilman jokaisen yksilön tahtoa ja myötävaikutusta. Yhteisö auttaa yksilöä näkemään tilanteensa ja haluamaan muutosta. Yhdessä ihmiset voivat ihmetellä, etsiä vastauksia ja toimia yhteisen päämääränsä hyväksi. Näin jokaisesta yksilöstä tulee osallinen ja hän pystyy vaikuttamaan itseään koskeviin asioihin. Yhdessä muiden kanssa hän kykenee myös muuttamaan vallitsevia rakenteita ja valtasuhteita. (Hyväri & Nylund 2010: 32-33; Kurki 2011: 47.)

Ollessaan konkreettisesti läsnä ja vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa yksilö osallistuu omalla identiteetillään. Tervalammen kartanon kuntoutuskeskuksessa vuorovaikutustilanteita on sekä vertaisten että ohjaajien kanssa. Vuorovaikutteisen kuntoutuksen idea on saada yksilö luopumaan identiteettiinsä liittämistään ongelmista, jolloin hän voi joustavammin harjoitella uusia rooleja sekä löytää itsestä uusia puolia ja mahdollisuuksia (Vilkkumaa 2006: 33-34; Hyytinen 2006: 39). Vahvistunut itsetunto mahdollistaa suojauksen laskemisen, jolloin yksilö voi olla aidommin oma itsensä ja ilmaista avoimemmin tunteitaan ja ajatuksiaan (Kaipio & Murto 1980: 17; Kaipio 1999: 147-148). Yhteisökuntoutus on siis ryhmässä toteutettavaa yksilöllisyyttä (Vilkkumaa 2006: 34; Murto 1997: 64). Tervalammen kartanon kuntoutuskeskuksessa kuntoutus muodostuu yhdessä tekemisestä, avoimesta keskustelusta, erilaisuuden sietämisestä sekä vastuun ottamisesta. Raameina toimivat yhdessä hyväksytyt säännöt päihteettömydestä, väkivallattomuudesta sekä sitoutumisesta kuntoutusohjelmaan. Kuntoutuskeskuksen eritasoiset kokousfoorumit mahdollistavat asioiden esiintuomisen, avoimen keskustelun ja päätöksen teon myös oman yhteisön ulkopuolella. (Yhteisöllisyysryhmän ohjausmateriaali.)

Laitoksessa kuntoutuessaan kuntoutujat ovat toistensa kanssa tekemisissä ja osana yhteisöllisiä toimintoja ympäri vuorokauden. Näin kuntoutujat tulevat viettäneeksi aikaa toistensa kanssa ja tekevät päivittäisiä asioita yhdessä. Tutustuminen on helpompaa ja luottamuksen synnyttyä henkilökohtaisiakin asioita on luonteva jakaa. Avoin keskustelu mahdollistaa muutoksen sekä yksilössä että koko yhteisössä. Kuntoutujat oppivat tarkkailemaan omia asenteitaan ja tunteitaan sekä puuttumaan yhteisön muiden jäsenten käyttäytymiseen ottamalla ne avoimeen keskusteluun. Yhteisö kunnioittaa jäsentensä erilaisuutta ja sietää häiritsevää käyttäytymistä, koska muutoin niistä ei voida yhdessä keskustella. Keskustelemalla päästään tarkastelemaan ristiriitoja ja vaikeitakin asioita ja palautteen kautta kuntoutuja voi valita miten jatkossa toimii. Näin yksilöiden itseohjautuvuus ja osallisuus vahvistuvat. Ottaessaan vastuuta itsestään, he ottavat vastuuta myös yhteisöstä ja yhteisön toisten jäsenten tukemisesta. (Hyytinen 2006: 40, 42; Puurunen & Roivainen 2011: 26, 29-30.) Sosiaalisille tilanteille altistuminen kuntoutusaikana on oleellinen keino katkaista yksilön syrjäytymiskehitystä (Lahti & Pie-nimäki 2006: 146).

Kuntoutuakseen ihmisen on haluttava muutosta, mutta myös toimittava sen mukaisesti. Tilanteiden tulkinta, ennakoasenteet ja oletukset säätelevät tunteita ja käyttäytymistä enemmän kuin todelliset tapahtumat ja muuntavat siten havaitsemista, muistamista ja ajattelua. Todellisuuskuva ohjaa ihmisen toimintaa ja toiminnan kautta testataan olettamusten todenperäisyyttä. Muut ihmiset antavat toiminnasta palautetta, mutta jos ihminen ei palautteen perusteella kykene korjaamaan toimintaansa, hän jatkaa käyttäen entisiä toimimattomiakin toimintamallejaan. Näin käy muun muassa päihteitä käytettäessä. On helppoa toimia rutiininomaisissa tilanteissa ja sellaisten ihmisten kanssa, joiden kanssa on tottunut toimimaan. Määrätietoisia valintoja vaaditaankin vain, kun haluaa toimia tietynlaisen toiminta-areenan nor-

miston vastaisesti tai tehtäessä asioita, joihin ei ole muodostunut tottumusta. Elämänmuutos on mahdollinen vasta, kun sekä tahdomme sitä että sinnikkäästi toimimme sen suuntaisesti. Toisinpäin ajateltuna voi sanoa, että toimintamme muokkaa meitä (Särkelä 2011: 27, 43-44, 49, 54, 60; Kurki 2011: 43.)

Särkelä (2011) selittää praktisen toiminta-areenan olevan sellainen rakenteiden, toimintojen ja sosiaalisten suhteiden osatodellisuus, joka tukee ja mahdollistaa tiettyjä toimintoja samalla kun se tekee toisarvoisiksi tai sulkee pois joitakin toisia toimintoja. Tällaisia voivat olla esimerkiksi ystävyys-suhteisiin, sosiaalisiin verkostoihin tai asumiseen liittyvät areenat sekä muut vastaavat: perhe, työpaikka, vapaa-ajan harrastukset tai sukulaissuhteet. Ihmisen eri toiminta-areenat voivat olla ristiriidassa keskenään. Toiminta-areenoiden avulla ajateltuna esimerkiksi eristäytyminen tai syrjäytymisprosessi ovat prosesseja, joissa menetetään toiminta-areenoita ja ihmisestä kiinnipitäviä ympäristöjä. (Särkelä 2011: 48.) Ihmisellä on toiminta-areenoillaan tietty asema tai rooli, jonka mukaan hänen toimintansa ohjautuu. Tietty asema saa viihtymään toiminta-areenalla, koska ihmisellä on sisäsyntyinen tarve olla tarvittu ja merkittävä muille ihmisille. (Särkelä 2011: 54.) Samaa ilmiötä Juho Saari (2009) esittelee kirjassaan Yksinäisyys subjektiivisen hyvinvointiteorian tuloksissa. Hän jakaa koetun hyvinvoinnin fyysiseen ja sosiaaliseen hyvinvointiin, joista jälkimmäinen käsittää statuksen (kyvyn kontrolloida resursseja), hyväksynnän (toiminnan sosiaalisen hyväksyttävyyden) sekä affektion (toisten ihmisten osoittaman välittämisen). Näillä kaikilla on merkitystä yksilön elämänmuutoksen onnistumisessa tai epäonnistumisessa. Sosiaalisten suhteiden merkitys muutosmotivaation vahvistajana kasvaa sitä mukaa, kun materiaaliset tarpeet on tyydytetty (Saari 2009: 42-44, 54-55). Toiminnan sosiaalinen hyväksyttävyys voidaan rinnastaa toiminta-areenan moraaliseen järjestykseen, joka määrittää saako yksilö toiminnastaan kiitosta vai kritiikkiä. Kuntoutusaikana oikea ja väärä asettuvat toisella tavalla kuin päihdekulttuurissa ja kuntoutuja joutuu jatkuvasti tekemään tietoisia valintoja menneen ja nykyisen arvomaailman välillä, ristiriidoilta välttymättä. (Ruisniemi 2006: 64-65.)

Kuntoutuminen on pitkäjänteinen prosessi, joka ylittää varsinaisen kuntoutusajan jatkuen osana kuntoutujan valitsemaa elämäntapaa ja arjen toiminta-areenoita (Vilkkumaa 2006: 30-32). Yhteisöllisyyden ohella ja sen antamin voimavaroin kuntoutuja luo päihteetöntä jatkumoa tulevaisuuteen konkreettisiin asumiseen, ajankäyttöön ja avokuntoutukseen liittyvin suunnitelmin. Varsinaisen kuntoutustapahtuman ulkopuolella olevan elämän on parhaalla mahdollisella tavalla tuettava hänen päihteettömyyttään myös jatkossa. Riippuvuuden aiheuttamien psyykkisten muutosten ohella kuntoutuksen onkin syytä painottua myös ihmissuhteiden, asumisen ja perheen käsittelyyn sekä niihin kiinnittymiseen uudelleen tai uudella tavalla kuntoutumisen myötä. Kuntoutuksen jälkeinen ajankäyttö on rakennettava päihteettömyyden näkökulmasta. Verkostotyön ja tutustumiskäyntien kautta kuntoutuja sitoutuu päihteettömiin toiminta-areenoihin jo kuntoutusaikana. Tällaisen sosiaalisen kuntoutuksen lähtökohtana ovat

sosiaalinen toimintakyky sisältäen arjen taidot ja kyvyn toimia yhteiskunnassa yhdistettynä tarvittaviin aineellisiin resursseihin. (Lahti & Pienimäki 2006: 137-138.)

Parhaimmillaan kuntoutus ei pyri integroimaan päihteitä käyttäneitä yhteiskuntaan ja muokattamaan heidän ajatteluaan, vaan se antaa heille eväitä käsitellä itseään ja elämäänsä uudella tavalla. Tervalammen kartanon kuntoutuskeskuksessa on enenevässä määrin töissä vertaisohjaajia, joiden vaikutuksesta yhteisökuntoutukseen saadaan entisten päihteiden käyttäjien kuntoutumiskokemukset. Vertaisohjaajilla on omakohtaisen kokemuksen kautta hallussaan tietoa, jota työntekijöillä ei ole. (ks. Juhila 2002: 14.) Kuntoutuminen ja päihteettömyyden ylläpitäminen onnistuvat todennäköisemmin, jos kuntoutujan sosiaalisessa verkostossa on päihteettömyyttä tukevia ihmisiä. Voidaan ajatella, että pienellä sosiaalisella verkostolla on vähemmän resursseja kuntoutujan tukemiseen kuin suuremmalla verkostolla. Toisaalta päihteettömiin ihmissuhteisiin kiinnittyminen tarjoaa jo itsessään vaihtoehdon päihteiden käytölle. (Lahti & Pienimäki 2006: 137, 143, 145.)

4.2 Tervalammen kartanon kuntoutuskeskuksen rakenne ja sisältö

Tervalammen kartanon kuntoutuskeskus on Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystieteiden alainen päihdekuntoutuslaitos. Laitoksessa on 2012 tehdyn organisaatiouudistuksen jälkeen 73 asiakaspaikkaa, jotka jakautuvat naistenyhteisö Kaislan, Toiminnallisen arkikuntoutuksen yhteisön sekä Työ- ja ryhmätoimintayhteisöjen kesken. Naistenyhteisö on profiloitunut nimenomaan naisille tukemaan päihteettömyyden lisäksi heidän naisidentiteettiään. Toiminnallinen arkikuntoutus on profiloitunut yhteisöksi hyvinkin erilaisille kaksois- tai monidiagnoosiasiakkaille, jotka tarvitsevat enemmän tukea arjessa selviytyäkseen. Työ- ja ryhmätoimintayhteisöt painottavat työtoimintaa osana elämänmuutosta ja kuntoutusprosessia ja sen viikko-ohjelmaan kuuluu myös kaksi ryhmäpäivää.

Työ- ja ryhmätoimintayhteisöjen kuntoutujat siirtyvät työtoimintaan ensimmäisen kuntoutusviikon eli orientaatiovaiheen jälkeen. Kuntoutuskeskuksessa on useita eri työpisteitä, joissa kuntoutujat työskentelevät. Tavallisimpia työpisteitä ovat puutarha, ravintokeskus, siivoustyöryhmä ja pajatoiminta, mutta työskennellä voi myös esimerkiksi asiakasohjaajana luovan toiminnan verstaalla tai erilaisissa projekteissa. Työtoiminta mukautuu kuntoutujan psyykkisiin ja fyysisiin voimavaroihin ja sen tarkoituksena on osallisuuden, vastuun ottamisen ja onnistumiskokemusten kautta nostaa kuntoutujan itsetuntoa ja kiinnittää hänet osaksi yhteisöä. Työtoiminnan lisäksi työ- ja ryhmätoimintayhteisöissä on ryhmäpäiviä, joihin koko yhteisö koostuu yhdessä käsittelemään päihteiden käyttöön ja päihteettömyyteen liittyviä teemoja. Ryhmissä kuntoutujat käyvät yhdessä läpi esimerkiksi kuntoutukselleen asettamia tavoitteita, kaupunkiharjoitteluita sekä retkahduksia ja kuntoutussopimuksen vastaista käyttäytymistä. Ryhmät ovat avoimia myös muille yhteisöstä nouseville ajankohtaisille aiheille.

Terveys- ja sosiaaliviraston yhdistymiseen liittyneen paikkaluvun muutoksen myötä kartanolta loppuivat Huumekuntoutusyhdistys, Miesten ryhmätoimintaan perustuva yhteisö sekä Perheyhteisö. Jo aiemmin päättyi pilottina toiminut Intensiiviyhteisö. Organisaatiomuutos osaltaan lyhensi aiemmin kuukausienkin mittaiset kuntoutusjaksoit kuusiviikkoisiksi ja pyrki tällä korostamaan laitostuntoutusta nimenomaan yhtenä osana pidempää hoitoketjua. Toisaalta organisaatiomuutos loi uusia haasteita elämään jääneille yhteisöille. Intensiiviyhteisön kriisipaikoista siirrettiin kaksi Toiminnallisen arkikuntoutuksen yhteisöön ja Miesten ryhmämuotoisesta yhteisöstä irralleen jääneitä teemoja, kuten isyys ja seksuaalisuus, lähdettiin kehittämään yhteisörajoja ylittävän toiminnan kautta. Vuonna 2012 aloitti kartanolla isä-lapsi - työryhmä, joka organisoi kartanolle isä-ryhmän sekä kuntoutuksessa olevien isien ja heidän lapsiensa yhteiset toiminnalliset viikonloput Tervalammella. Tervalampi vuonna 2013 -toimintasuunnitelmassa isä-lapsityötä päätettiin jatkaa pysyvänä toimintana pilotoituihin toimintamuotoihin (Pulkkinen 2013). Isä-lapsi-työ on poikkeus ottaessaan kuntoutukseen konkreettisesti mukaan myös kuntoutujan omaisia. Tervalammen kartanon kuntoutuskeskuksen hoitopolut ja kuntoutuksen sisältö huomioivat kuntoutujan omaa läheisverkostoa vain harvoin. Omaisista keskustellaan erilaisissa ryhmissä, mutta parhaimmillaankin he osallistuvat vain verkostopalaveriin jatkokuntoutusta suunniteltaessa.

Nykyinen Tervalammen kartanon kuntoutuskeskuksen isätyö koostuu psykoterapeutin yksilötapaamisista, hänen ja vertaisohjaajien pitämistä isäryhmistä sekä isien ja lasten yhteisistä toiminnallisista viikonlopuista. Viikonloppuihin on osallistunut myös jo kuntoutuksensa päättäneitä isiä. Yksilötapaamisissa isät jakavat kaikkiin elämänalueisiin liittyviä tuntejaan. Koska isyys kuitenkin koskettaa, on se yksi tärkeistä aiheista. Isäryhmät ovat vapaaehtoista iltapäiväaikaan tapahtuvaa ohjelmaa, johon isät ovat hakeutuneet joko tiedotteiden tai useammin muiden isien innostamina. Isäryhmissä käydään läpi kuntoutujilta nousevia teemoja tai joskus katsotaan isyyteen liittyviä dokumentteja, joista sitten keskustellaan. Isäryhmiin ovat tervetulleita kaikki kartanolla kuntoutuvat isät lasten ikään tai elämäntilanteeseen katsomatta. Isä-lapsi-viikonloput ovat kuntoutuksessa oleville tai kuntoutuksensa jo päättäneille isille tarjottu mahdollisuus viettää toiminnallista viikonloppua Tervalammen kartanon kuntoutuskeskuksen luontorikkaassa ympäristössä yhdessä lapsen tai lapsien kanssa. Toiminnallisesta luonteestaan huolimatta viikonloppuina myös keskustellaan kuntoutujien henkilökohtaisista asioista. Vuonna 2014 Tervalammen kartanon kuntoutuskeskuksen isätyö verkostoituu Läntisen päihdepoliklinikan perhetyön kanssa, jolloin kuntoutuvien isien kanssa työskentelylle muodostui jatkumo laitostuntoutuksesta avokuntoutukseen.

Isätyö Tervalammen kartanon kuntoutuskeskuksessa sekä linkittyy yhteisökuntoutukselliseen kuntoutusmuotoon että erottuu siitä. Isätyö ylittää yhteisörajat. Se on myös yksilötyötä silloin, kun kuntoutuja jakaa huoliaan kahdenkeskisesti psykoterapeutin kanssa. Kuntoutus pyr-

kiikin nykymuodossaan tarjoamaan yksilö- ja yhteisötyön parhaat puolet ja välttämään molempien pahimmat karikot.

5 Opinnäytetyön tarkoitus, tavoitteet ja tutkimusongelmat

Se, kuinka kuntoutuja näkee isyytensä, vaikuttaa hänen kuntoutumiseensa, toipumiseensa sekä siihen, millaisen elämäntavan hän valitsee tulevaisuudessa. Mielikuvilla on merkitystä myös kuntoutujan saamaan tukeen isänä sekä hänen kykyynsä ottaa tukea vastaan. Isien puheensa käyttämät mielikuvat isyydestä ovat osaltaan muokkaamassa kulttuurista isyyden kuvaa ja vaikuttavat leimaan, jota päihteitä käyttävät isät kantavat. Lisäksi isien määritelmät isyydestä kertovat heidän lastensa asemasta suhteessa isäänsä.

Tervalammen kartanon kuntoutuskeskuksen kuntoutujista, joilla on lapsia, vain murto-osa osallistuu tarjottuihin isäerityisiin palveluihin. Tutkielmani kiinnostuksen kohteena ovat isätyön ulkopuolelle jäävät isät ja heidän puheensa isyydestään. Tutkielman käytännön tavoitteena on saada heidän tilanteestaan tietoa, jota Tervalammen kartanon kuntoutuskeskuksen isätyö voisi käyttää kehittäessään toimintaansa. Tutkin millaista isyyttä ja suhdetta lapseen isät puheissaan rakentavat ja pitävät yllä.

Tutkimuskysymyksiäni ovat

Millaisia merkityksiä päihdeongelmastaan toipuvat isät antavat isyydelle ja miten ne näkyvät heidän omassa isyydessään?

Miten he jäsentävät omaa isyyttään osana elämänmuutostaan ja kuntoutumistaan?

Miten heidän puheessaan sukupuoli ja suhde lapseen liittyvät isänä olemiseen ja kuntoutumiseen?

Lähestyn tutkielmassani isyyttä ensisijaisesti sosiaalisena ilmiönä, jota isät luovat puhuessaan siitä ja tarkastelen sitä yksilön sisäisen kehityksen ja ympäröivän yhteisön ja yhteiskunnan yhdessä muokkaamana ilmiönä. Pysin tavoittamaan haastateltavien puheista toimintaa ja sosiaaliseen todellisuuteen liittymistä ja niistä erottautumista sekä tapaa, jolla päihteitä käyttäneet isät isyyttään rakentavat.

6 Metodiset perustelut

Halusin omassa tutkielmassa tuoda näkyviin isien subjektiivisia kokemuksia, tulkintoja sekä mahdollisesti heidän läpikäymäänsä muutosprosessia ja päädyin siksi laadulliseen tutkimuk-

seen. Tavoitteenani oli isäkeskeinen näkökulma. Kokemusten tutkiminen on ollut 2000-luvun isyystutkimuksessa vallitseva näkökulma. Halusin ryhtyä siihen silti, koska näkökulmani on sosiaaliseen kokemiseen liittyvä ja joukkona päihderiippuvuudesta kuntoutuvat isät, joita on tutkittu melko vähän.

6.1 Laadullinen tutkimus

Laadullista tutkimusta kuvataan usein suhteessa määrälliseen tutkimukseen, jolloin saadaan näkyviin vastakkainasettelu numeerisen ja kuvailevan tutkimuksen välille. Määrällistä tutkimusta pidetään objektiivisempänä ja strukturoidumpana, kun taas laadullinen tutkimus perustele olemassa olonsa sillä, että sen avulla saadaan esiin hiljaisen tiedon kaltaisia ilmiöitä. Laadullinen ja määrällinen tutkimus eivät kuitenkaan ole ristiriitaisia tutkimussuuntauksia vaan niillä on paljon päällekkäisiä ja rinnakkaisia mahdollisuuksia kuvata todellisuutta.

Laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on todellisuuden organistinen luonne verrattuna määrällisen tutkimuksen mekanistiseen maailmankuvaan. Todellisuuden ajatellaan siis olevan jotain alati uudelleen muotoutuvaa ja kausaalisuhteiltaan monimutkaista. Laadullisessa tutkimuksessa painottuvat kieli, merkitykset ja tulkinat todellisuudesta. Laadullinen tutkimus näkee ihmisen kyvyn asettaa itselleen päämääriä ja uusia päämääriä. Ihminen muuttuu suhteissaan ympäristöönsä ja suhteessa sisäiseen todellisuuteensa eli itseensä. Samoin ihmisellä on kyky muuttaa ympäristöään. Laadullinen tutkimus ottaa huomioon todellisuuden moninaisuuden ja risteävät, monen suuntaiset suhteet ja vaikutukset. (Hirsjärvi & Hurme 2009: 16, 22; Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009: 161.)

Organistisesta todellisuuskuvastaan johtuen laadullinen tutkimus pyrkii keräämään aineiston luonnollisissa tilanteissa. Laadullinen tutkimus ennemminkin paljastaa ja löytää (induktio) kuin määrällisen tutkimuksen tavoin näyttäisi toteen valmiita väittämiä. Laadullinen tutkimus siis pyrkii selvittämään jonkin ilmiön olemuksen juuri siinä ajallisessa ja paikallisessa kontekstissa, jossa ilmiötä tutkitaan. Ajallisuuteen liittyvät läheisesti myös menneisyyden merkitykset. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009: 161; Hirsjärvi & Hurme 2009: 17; Eskola & Suoranta 2001: 19.) Tästä moninaisesta vaikutusverkostosta johtuu, ettei syy-seuraussuhteiden etsiminen ole mielekästä. (Hirsjärvi & Hurme 2009: 17). Laadullisen tutkimuksen vahvuus on se, että se saattaa saavuttaa jotakin oleellista tutkittavan ilmiön prosessiluonteesta. Toisaalta sitä rasittaa sidonnaisuus aikaan ja paikkaan, koska huomenna koko ilmiö voi olla kokonaan toinen (Eskola & Suoranta 2001: 15-16).

Organistinen todellisuuskuva mahdollistaa pienet kohdejoukot, jotka on valittu tarkoituksenmukaisesti, juuri tätä nimenomaista ilmiötä silmällä pitäen (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009: 161; ks. Eskola & Suoranta 2001: 15, 18). Samoin perustein tulee mahdolliseksi tutki-

mussuunnitelman tarkoituksellinen jättäminen avoimeksi: Kun lähtökohtana on saavuttaa todellisuudesta hetkellistä ja kuvailevaa tietoa, on mahdollista antaa myös tutkimussuunnitelman muotoutua tutkimuksen edetessä. Näin tutkimuksen vaiheet (aineistonkeruu - analyysi - tulkinta - raportointi) sisältyvät kaikki toisiinsa ja tutkimus itsessäänkin etenee enemmän organistisesti kuin mekanistisesti. (Eskola & Suoranta 2001: 16.)

Kerättäessä aineistoa luonnollisissa tilanteissa tutkimuskin vaikuttaa osaltaan tutkittavaan ilmiöön. Toisaalta kiinnostuksen kohdistuessa kieleen, merkityksiin ja tulkintoihin todellisuudesta voidaan myös sanoa, että tutkittava asia todentuu juuri tuossa tutkimustilanteessa. Kokonstruointi on termi sille, että todellisuus luodaan vuorovaikutuksessa. Niinpä tutkittavan ja tutkijan suhde rakentaa todellisuutta yhtäläillä, kuin muukin inhimillinen vuorovaikutus. Sekä tutkija että tutkittava vaikuttavat tiedon keruuseen ja toimivat tavallaan työvälineinä ilmiön esiin tuomisessa. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009: 164, Törrönen 2010: 180.)

Laadullisessa tutkimuksessa objektiivisuus tarkoittaa pyrkimystä mahdollisimman manipuloimattomaan aineistoon, mutta myös omien uskomusten, asenteiden ja arvojen läpinäkyvään esille tuomiseen tutkimuksen eri vaiheissa (Eskola & Suoranta 2001: 15,17). Laadullisella tutkimuksella pyritään usein saavuttamaan naturalistinen näkökulma tutkittavaan ilmiöön. Tutkittavan oma näkökulma ja ääni saadaan esiin mielekkäillä menetelmillä, kuten teemahaastatteluilla, osallistuvalla havainnoinnilla ja ryhmähaastatteluilla ja laadullinen analyysi mahdollistaa tapauksien käsittelyn ainutlaatuisina ja narratiivisina. Mahdollista on myös käyttää dokumentteja ja tekstejä. (Eskola & Suoranta 2001: 15-16; Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009: 164.)

Laadullinen tutkimus ei ole käsitteenä selkeästi määritelty ja rajattu kokonaisuus vaan pitää sisällään monenlaisia tutkimuksia. Laadullisuus voi myös kuvata yhtä hyvin jotain suuntausta, metodologisen ajattelun koulukuntaa, tutkimuksellista lähestymistapaa kuin aineiston tai käytetyn tutkimusmetodin tyyppiäkin. Termistö on hajanainen. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009: 163.)

Jos ajatellaan organistista todellisuuskuvaa tutkimuksen lähtökohtana, on pidettävä tutkittavan ilmiön käsitteellistä pohdintaa merkityksellisimpänä ja menetelmiä vain työkaluina ja apuvälineinä tutkimukselle (Eskola & Suoranta 2001: 15).

6.2 Teemahaastattelu

Haastattelu on hyvin laadulliseksi mielletty tutkimusmenetelmä, joskin sen antamaa materiaalia voidaan analysoida myös määrällisesti. Haastattelu tuottaa puhetta, joka sen struktuurista riippuen on enemmän tai vähemmän tutkittavan omaa. Haastattelun keskiössä ovat kieli,

asioille annetut merkitykset sekä haastateltavan tulkinnat todellisuudesta. Haastattelussa luodaan todellisuutta, kun haastattelija johdattelee haastateltavaa kysymyksillään ja haastateltava luo todellisuutta kertoessaan kuinka sen näkee. (Eskola & Suoranta 2001: 86-87.)

Haastattelulla on etukäteen määritelty tarkoitus, joka määrää myös haastatteluun osallistuvien roolit. Aloitteen haastatteluun osallistumisesta tekee tutkija, ja hän myös etukäteen määrittelee mistä aiheista puhutaan. (Ruusuvuori & Tiittula 2005: 22-23.) Vaikka haastateltava on haastattelun kertoja, ei haastattelussa voi jättää huomiotta haastattelijan vaikutusta lopputulokseen. Haastattelu on vuorovaikutusta. Siksi kysymyksiä tulisi näkyä valmiin tutkielman esimerkkikatkelmissa. Haastateltava saattaa käyttää haastattelijan tarjoaman näkökulman, mutta vähintään yhtä mielenkiintoista on, jos hän vaihtaa sen. (Nikander 2012: 255-256). Omassa tutkielmassani haastateltavat vaihtoivat näkökulmaa ja aihetta monesti useampaankin kertaan ennen seuraavaa kysymystä. Tästä syystä vastauksille oli useimmiten vaikea löytää kysymystä ja päätin jättää kaikki haastattelijan puheen pois esimerkkikatkelmista. Käytännössä teemahaastatteluni siis läheni avointa haastattelua.

Teemahaastattelu paikantuu täysin strukturoidun ja avoimen haastattelun välille. Teemahaastattelussa ei ole suoria valmiiksi asetettuja kysymyksiä, eikä se ole myöskään vapaa kaikelle assosiaatiolle aiheesta. Teemat on määrätty etukäteen, jolla varmistetaan, että jokainen teema tulee käsiteltyä jokaisen haastateltavan kanssa. Toisaalta teemat auttavat pitämään haastattelua myös kasassa niin, ettei tule keränneeksi aineistoa asian vierestä. Teemojen käsittelyn järjestys ja kysymysten muotoilu voivat vaihdella tarpeen mukaan. Tämä vapaus mahdollistaa haastateltavalle avoimemman siirtymisen teemasta toiseen. (Eskola & Suoranta 2001: 86-87.)

6.3 Aineiston keruu, kohdejoukko ja aikataulu

Suunnitelmaseminaari oli 28.4.2014, jonka jälkeen hain tutkimuslupaa Helsingin kaupungilta. Tutkimusluvan sain 27.6.2014. Esittelin tutkimukseni Tervalammen kartanon kuntoutuskeskuksessa Työ- ja ryhmätoimintayhteisöjen aamukokouksissa ja yhteisökahvilla. Kerroin haastateltaville tutkielmani tarkoituksesta ja siitä, että haastattelut nauhoitetaan. Kerron myös, että nauhat tuhoetaan tutkielmani valmistumisen jälkeen. Samalla jaoin Työ- ja ryhmätoimintayhteisöihin tiedotteen tutkimuksestani (Liite 1) ja sovin kokouksen jälkeen haastatteluajat kiinnostuneiden kanssa. Yhtä haastateltavaa pyysin mukaan kokousten ulkopuolella, mutta annoin hänellekin tiedotteen hyvissä ajoin. En tutustunut haastateltavien taustoihin vaan keräsin kaiken tarvittavan materiaalin haastatteleamalla. Tutkielmani teemahaastattelurunko on liitteenä (Liite 2). Teemoina olivat isyys yleisesti, elämäntilanteet ja kuntoutus ennen ja nyt, isyys tulevaisuudessa vahvistavien ja heikentävien tekijöiden kautta sekä Tervalammen kartanon kuntoutuskeskuksen anti haastateltavien isyydelle.

Toteutin haastattelut heinä- ja elokuun aikana Tervalammen kartanon kuntoutuskeskuksessa. Haastattelin kuntoutuksessa olevia isiä, jotka syystä tai toisesta eivät olleet osallistuneet kartanolla järjestettäviin isäryhmiin tai ohjattuihin isä-lapsi-viikonloppuihin. Haastateltavat olivat monipuolisesti kuntoutuspolun eri vaiheissa: Kuuden viikon perusjakson alku- ja loppupuolella, kriisijaksolla, intervallijaksolla ja mukana oli myös kuntoutuksensa juuri päättänyt, jonka kanssa ehdin sopia haastattelusta ennen jakson päättymistä. Kukaan heistä ei ollut millään kuntoutusjaksollaan osallistunut Tervalammen kartanon kuntoutuskeskuksen isä - lapsi - toimintaan. Haastatteluja tein kuusi. Haastateltavia ilmoittautui kymmenen, joista yhden kanssa haastatteluajankohdan sopiminen ei yrityksistä huolimatta onnistunut ja kolme jätti saapumatta haastatteluun sovittuna ajankohtana.

Tapasin haastateltavat kerran. Haastattelin heidän yksittäin Työ- ja ryhmätoimintayhteisöjen akupunktiohuoneessa. Nauhoitin haastattelut nauhurilla, jonka sain lainaksi Tervalammen kartanon kuntoutuskeskukselta. Kaikki haastateltavat allekirjoittivat luvan haastatteluaineiston käyttämiseksi tutkimuksessa (Liite 3). Haastatteluihin varasin aikaa kaksi tuntia, mutta tavoitteena oli pitää haastattelut noin tunnin mittaisina. Toteutuneet haastattelujen pituudet ovat kolmen vartin ja puolentoista tunnin välillä. Haastattelujen lisäksi kehittelemäni väljä ”nelikenttä” sulautui haastatteluissa kysymyksiksi kysymyksiä joukkoon.

6.4 Aineiston analyysi

Litteroidun haastatteluaineiston analyysi koostuu havaintojen pelkistämisestä ja tulosten tulkinnasta eli arvoituksen ratkaisemisesta. Pelkistettäessä haastatteluaineistoa tarkastellaan tutkimuskysymysten rajaamasta näkökulmasta. Tekstistä poimitaan kaikki kysymysten kannalta oleelliselta tuntuva tieto. Tämän jälkeen löydökset pelkistetään vielä uudelleen ryhmittelemällä havainnot jonkin yhteisen nimittäjän tai säännön mukaisesti. Aineisto on siis tutkijalle joukko esimerkkejä yhdestä ja samasta tutkimuskysymysten määrittämästä ilmiöstä. Hyvässä tutkimuksessa ja varsinkin pienillä aineistoilla tulisi havaintoja pelkistäessä välttää erotteluja ja tyypittelyjä. Sitä vastoin analyysin seuraavaa vaihetta helpottaa, mitä suppeammaksi havaintojen joukon saa pelkistettyä. (Alasuutari 2001: 40-43.) Havainnot eivät kuitenkaan ole vielä tuloksia, ainoastaan eräänlaisia johtolankoja, joiden avulla arvoitus eli tutkimuksen tulos voidaan saada näkyviin (Mt. 78.)

Havaintojen sisältämät merkitykset eli tutkimuksen tulokset alkavat muotoutua vähitellen tulkittaessa löydettyjä johtolankoja ja teorian antamia vihjeitä. Oleellista tälle vaiheelle on pyrkiä löytämään sellainen ratkaisu, jota tukee jokainen havainto ilman ainuttakaan poikkeusta. (Alasuutari 2001: 44.) Ristiriidattoman kokonaisuuden etsiminen voi viedä aikaa ja vaatia palaamaan tekstiin yhä uudelleen uusien ratkaisevien huomioiden löytymiseksi. Myös

muun tutkimuksen ja kirjallisuuden tarkastelu tulee uudelleen tärkeäksi. Poikkeustapaukset ovat kuitenkin ehdottoman tärkeitä, koska ne pakottavat pois helppojen ratkaisujen mukavuusalueelta ja muokkaamaan havaintokokonaisuuksia uudelleen. (Mt. 46, 52.) Tuloksen tulokinnalle on tärkeää, että käytössä on teoreettiseen viitekehykseen, aineistoon ja tutkimusky-symyksiin sopiva tutkimusmetodi. Tätä ilman tutkimus voi jäädä vain omien ennakoasenteiden todisteluksi. (Mt. 82.) Törrönen (2010) on koonnut artikkeliinsa Identiteettien ja subjekti-asemien analyysi haastatteluaineistossa analyysinäkökulmiksi: toimijoiden ominaisuuksia määrittävät luokitukset, toimintaa jäsentävät osallistujaroolit, maailmaa kokevat näkökulmarenkenteet ja vuorovaikutuksessa kehkeytyvät kommunikaatioasemat. (Törrönen 2010: 181.) Tässä tutkielmassa rajasin analyysin näkökulman toimijoiden ominaisuuksia määrittävään sekä heidän toimintaansa jäsentäviin osallistujaroleihin.

Kulttuurisia jäsenyyksiä käyttäville tutkimusmetodeille tutkimusmateriaalia on ikään kuin näyte tutkittavasta todellisuudesta, osa tätä todellisuutta. Tämä eroaa faktanäkökulmasta siinä, ettei kiinnostuksen kohteena ole haastateltavien puhe oletetusta todellisuudesta vaan ennemminkin se, minkälaista todellisuutta he puheessaan luovat. (Alasuutari 2001: 114.) Tässä tutkielmassa kiinnostuksen kohteena oli alun perin minkälaisia erotteluja ja samastumisia isät tekevät, mihin he sijoittavat itsensä tai muut sekä miten he arvottavat eri ryhmiä ja kategorioita sekä niihin liittyviä kulttuurisia merkityksiä. (Törrönen 2012: 180-181. Valokivi 2004: 118; Nikander 2010: 242.) Analysoin haastateltavien määritelmiä itsestään sekä heidän toimintaansa jäsenyyden ja osallisuuden näkökulmista. Tilannekohtaisen jäsenanalyysin laajemman käytön esteeksi nousi haastattelukysymysten strukturoimattomuus todellisissa haastattelutilanteissa. Analyysissä olin kiinnostunut siitä, kuinka haastateltavat isät puheessaan tuottivat tunnistettavia ja kulttuurisesti jaettavia kategorioita ja kuvauksia ja millaiseen asemaan he kuvaamiensa ominaisuuksien ja toiminnan kautta asettuivat. Näin olen saanut näkyviin haastateltavien isien tapaa kulttuuristen kategorioiden avulla jäsentää, ylläpitää tai kyseenalaistaa kulttuurista järjestystä. (Nikander 2012: 243-245, 247; Alasuutari 2001: 119.)

Analyysini on osittain aineistolähtöinen. Pysin luopumaan oletuksista kategorioiden tyypillisestä käytöstä merkityksineen ja sisältöineen ja kuuntelemaan haastatteluista saamaani materiaalia (Nikander 2012: 248 -249, 250). Olen läpi koko aineiston analyysin koettanut pitää mielessäni tämän Nikanderin (2012) esittämän kysymyksen: ”Mitä tämä kuvauksen tapa tekee tässä puheyhteydessä? Mitä puhuja sillä tietoisesti tai tiedostamattaan tekee?” (Nikander 2012: 259).

7 Eettiset kysymykset ja luotettavuus

Tutkittavien oman näkökulman esiin tuominen saattaa vahvistaa heidän edustamansa asiakas-kunnan ymmärtämistä sosiaalityön kentällä ja toisaalta hälventää ennakkoluuloja myös ylei-

semmin. On mahdollista, että tutkielmani lisää isänäkökulman huomioon ottamista laajemmin päihdetyössä ja toisaalta kuntoutuvien isien lähisuhteiden ottamista mukaan kuntoutusprosessiin myös yhteisökuntoutuksen konteksteissa. Isyydestä puhuminen ylipäänsä vahvistaa isien ja isyyden arvostusta yhteiskunnassa. Se, mistä puhutaan, on olemassa.

Olen yrittänyt olla vetämättä marginaalin isiä hyväksytyin isämällin keskiöön ja pyrkinyt sallimaan heille isyyden määrittelemisen omista lähtökohdistaan, siitä huolimatta, että työni kuntoutujien kanssa ja saatavilla oleva teoria painottavat vahvasti eräänlaista kuntoutumisen mallitarinaa. Olen halunnut kuulla haastateltavia avoimin mielin ja ollut valmis hyväksymään sen, että toisinaan sosiaalisen verkoston ja kulttuurisen hyvän isyyden rajat ovat olleet heille liian ahtaat tai toisarvoiset. Toisaalta mies päädyttyään Tervalammen kartanon kuntoutuskeskukseen saakka on jo törmännyt ja jossain määrin myöntynytkin elämän rajallisuuteen. Kaikkea ei voi saada ja valinnat jokainen tekee itse vaikkakin tietyissä puitteissa. Uskon, että tutkielmani on kannanotto myös lastensuojelun (Paljonko lapsi voi joustaa?) ja päihdehuollon (Mitä mies tarvitsee kuntoutuakseen?) erilaisiin näkökulmiin kuntoutuvien isien problematiikasta, vaikken sitä erikseen nostanut tutkielmani ongelmaksi.

On myös mahdollista, että kuntoutuvien isien esille tuomat asiat lisäävät ennakkoluuloja ja tuovat lisää ongelmia ja esteitä heidän elämäänsä.

Tutkittavien anonymiteetin varmistuksessa jouduin olemaan tarkka. Tervalammen kartanon kuntoutuskeskuksen jouduin nimeämään tutkielmassani, koska se on tutkielmani konteksti. Työ- ja ryhmätoimintayhteisöt ovat kuntoutuskeskuksen suurin yhteisö, mikä palvelee tunnistettavuuden häivytyistä. Nimesin haastateltavat koodein K1 - K5 sekä poistin haastatteluotteista kaikki erisnimet.

En voi taata tutkittavien puhuneen minulle totta haastattelutilanteessa. Todennäköistä on, että he ovat myös kaunistelleet asioita ja jättäneet kertomatta. Tämän luotettavuusongelman pyrin ratkaisemaan analysoimalla materiaalin nimenomaan haastateltavien kertomuksina sen sijaan, että olisin väittänyt niiden olevan ainoa totuus. Koetin olla mahdollisimman kunnioittava sekä haastattelutilanteessa että analysoidessani aineistoa. Pyrin arvioimaan usein ja puolueettomasti tulkintojani tutkittavien sanomisista, jolloin toivoakseni olen keventänyt myös tutkimiseen liittyvää valta-asetelmaa.

Olen koettanut olla tutkittaville mahdollisimman avoin tutkimukseni tarkoituksesta, koska uskon sen edesauttavan haastattelujeni toteutumista. Toisaalta en ole halunnut luoda heille minkäänlaista idealistista kuvaa tutkimukseni mahdollisuuksista vaikuttaa. Tutkittavieni käsitys omasta itsestään, verkostoistaan ja isyydestään joutui ilmiselvästi alttiiksi muuttumiselle heidän osallistuessaan haastatteluun. Tätä en ole voinut ehkäistä mitenkään, sillä aihepiirit ja

tutkimuksen konteksti vaikuttavat pakosti tutkittaviin. Yhden haastateltavan kanssa kävin varsinaisen haastattelun jälkeen tilannetta purkavan keskustelun työntekijän roolissa, koska koin sen tärkeäksi.

8 Tutkielman tulokset

Luvuissa 8.1 ja 8.2 käyn läpi isien puhetta vahvistuvan ja ohenevan isyyden näkökulmista. Tarkastelen minkälaisena toimintana tai passiivisuutena heidän isyytensä näyttäytyy ja minkälaisina he kuvaavat olosuhteita, joissa he isinä toimivat. Toiminnan jaan välittömään ja välilliseen toimintaan. Luvussa 8.1 käyn läpi isien henkilökohtaisia isyyden historioita ja luvussa 8.2 näyttäytyvät ensisijaisesti nykyhetkeen ja kuntoutumisprosessiin liittyvät pohdinnat. Luku 8.3 on Tervalammen kartanon kuntoutuskeskukselle omistettu luku, jossa käyn läpi isien ajatuksia siitä, millaisena he kokevat Tervalammen kartanon kuntoutuskeskuksen nimenomaan isän näkökulmasta ja minkälaisesta vertaisuudesta he kokevat hyötyvänsä.

8.1 Vahvistuva ja oheneva isyys isyyden historian eri vaiheissa

Haastattelemiä isät olivat iältään kolmen- ja kuudenkymmenen vuoden välillä. Heillä oli lapsia yhdestä neljään, joiden iät haastatteluhetkellä vaihtelivat neljästätoista yli kolmeenkymmeneen ikävuoteen. Liitteenä olevassa taulukossa (Liite 4) olen kuvannut isien haastatteluissa kertomia faktoja heidän suhteestaan lapsiinsa eri elämänvaiheissa.

8.1.1 Isäksi tuleminen

Isäksi tuleminen näyttäytyy isien elämässä toimintana ja suurina tunnekokemuksina. Sitoutuminen synnytysvalmennukseen valmistaa isää tulevalle.

”Siihen vaan täytyy valmistautuu. Se on ihan, tietysti me käytiin valmennuksis, käytiin monta kertaa ja tuntu hassult käydä jotain puhallustestii kokeilemassa ja vaikka mitä. - - Et tota ihan ne jännii kokemuksii ja opetella sitte eri tilanteissa.” K3

”Se, kun mun lapsi [nimi] syntyy tota noi niin. Se oli ensimmäinen kerta, kun mä elämänsäni koin niinku semmosen niinku rakkauden vaila mitään ehtoja tai mitään varauksia, eikä mitään muutakaan. Et se oli aitoo ja se oli silmänräpäyksessä kaiken täyttävää. Et mun elämään tuli uusi ikkuna silloin.” K1

Lapsen syntymä ja siihen valmistautuminen näyttäytyvät isien elämässä vahvoina läsnäolon kokemuksina. Tunnesiteen syntyminen lapseen koetaan poikkeuksellisenä ja kaiken muun edelle menevänä. Lapsen syntymä myös vahvistaa uuden isän itsetuntoa.

”Sit ku sä pääset niin ku esittelemään sun lasta tuolla. Saat työnnellä kärryjä ja olla niin ku sitä koti-isiä niin sanotusti. Ja sä oot puolet leveempi ja puolet isompi ja sul on rinta kasvanu kans ja hartiat. Ja kyy se on, se on ihan. Ei, ei siihen löydä oikeastaan sanojakaan että.” K3

Lapsen saaminen on ylpeyden aihe, se on osoitus miehisydestä. Isän itsetunto kasvaa lapsen syntymän myötä ja myöhemmin lisää, kun omaa isyyttä pääsee esittelemään muillekin. Lapsi voi kuitenkin jäädä myös parisuhteen ristiriitojen jalkoihin, jolloin isä ajautuu tahtoen tai tahtomattaan erilleen lapsestaan jo ennen tämän syntymää.

”Se oli muutenki silleen, et mä pääsin [koulun nimi] kouluun ja hän [lapsen äiti] sano, uhkas, et mä en saa nähdä koskaan mun lasta, jos mä meen sinne kouluun. - - - niin tota mä menin sit armeijaan kostoks. Mä en osannu sit siinä iäs oikeen muutenkaan. Se oli mun ratkasu sen ikäsenä.” K4

”No se meni silleen vauhdilla koko juttu. - - - Et lähti vähän niin ku hepposesti, ettei olu mitään semmosta suunnittelujuttua että. Raskaaks tuli tää tota tyttökaveri, vaikka se niin ku, sil oli suhde toisen kanssa, kundin kanssa, mut se niin ku olis niin ku eroo. Tai ei sitä tienny, ku se oli semmost sitte että. - - - No hän meni sit naimisiin sen tota kundin kanssa.” K6

Aviopuolisoiden välinen ristiriita vastuun jakamisesta ja itsenäisyyden säilyttämisestä tilanteessa, jossa vaimo on raskaana, saa miehen hankkiutumaan armeijaan. Isä vetäytyy pois perheen arjesta. Haastateltava kuvaa tässä parisuhdetta taistelukenttänä, jossa tunteet kuohuvat ja tulevalle lapselle ja isyydelle ei jää syystä tai toisesta ajattelussa tilaa. Impulsiivinen tapa ratkaista ristiriitatilanteita selittyy isän nuoruudella ja osaamattomuudella. Toisessa esimerkissä on yhtä lailla kyse puolisoitten välisestä ristiriidasta, vaikka se näyttäytyy eri tavalla ja ratkaisu on toinen. Tuleva isä kokee jäävänsä tapahtumien ja naisystävänsä ratkaisujen sivuuttamaksi, ja lopulta ulkopuoliseksi isyydestä.

8.1.2 Yhteisen arjen aika

Aika, jolloin perhe on ehjä ja isä osallistuu lapsen tai lasten elämään arjessa, näyttäytyy isille onnellisena aikana. Koti, perhe ja yhteinen aika tarjoavat puitteet isän ja lapsen vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteen kehittymiselle, kasvatukselle sekä taloudellisesta vastuusta.

”Mä oon siinä mielessä niinku kiitollisessa asemassa, onnekaassa asemassa, että mun lapsi synty sillon, kun me oltiin päihteettömii mun vaimon kanssa ja me elettiinki päihteettömänä perheenä. Niinku, et meil oli ehjä perhe kaheksan vuotta ja sain olla siinä niinku, et on niin ku normaali perhesuhde tai sellanen toimiva suhde ja turvallinen per-

he, joka oli päihteetön ja missä opittiin puhumaan asioista ja puhuttiin tunteista, näytettiin niitä, ja rakennuttiin kaikki aika terveel taval, mun mielestä.” K1

Isä, joka on aikaisemmin ennen perheen perustamista käyttänyt päihteitä, kokee päihteettömän perheen toimivana ja turvallisena. Hyvin toimiva perheessä vanhemmat ottavat vastuuta ja käsittelevät asioita puhumalla. Myös tunteista puhutaan ja niitä näytetään. Lapsi tuo isän elämään asioita, joihin hän ei muuten tutustuisi.

”Se hienoin aika oli just se siitä yhdestä vuodesta kymmeneen vuoteen, seittemään vuoteen. Se on varmaan se hienointa aikaa. Näkee sen, että lapsi kasvaa ja oppii kävelemään ja oppii lukemaan ja tulee harrastukset ja kaikki. On se hienointa aikaa.” K2

”Ne ensimmäiset kolmetoista vuotta, että silloin ne oli niin lämpimät ja mä olin niin paljon yhdessä. Kun mun vaimo kävi myös niillä matkareissuilla [ulkomailla]. - - - Poika oli semmonen kuus-kymmenen. Että sitten oli just semmosia hetkiä, jossa oltiin vain kahdestaan. Ja ne oli tosi lämpöset hetket.” K5

Tässä isät kertovat heidän ja lasten suhteen olleen hienoimmillaan ja lämpimimmillään ennen murrosikää ja aikuisuutta. Jälkimmäisessä esimerkissä isä on erityisesti nauttinut kaksistaan olemisesta lapsensa kanssa. Intiimiys ja yhteiset hetket kiinnittävät isän ja pojan tunnesiteellä toisiinsa.

Isien kuvauksissa korostuvat arki ja yhteinen toiminta. Puolet haastateltavista hoiti lapsiaan kotona yli vuoden koti-isinä lasten ensimmäisten elinvuosien aikana. Osallistuminen lastenhoitoon oli enemmänkin selviö kuin erikoinen ilmiö.

”Se oli ihan mahtavaa. Se oli oikeestaan joka päivä ihan sama rutiini, että vaipanvaihto ja pepunpesu ja syöttäminen ja nukuttaminen ja ihan kaikki perusasiat ja tota. Kyl se on mahtavaa, se on, ei siit. Se on ihan uskomatonta.” K3

”Et varmaan niinku sinä aikana, ku me oltiin avioliitossa sen kahdeksan vuoden aikana niin, tai kun lapset oli kahdeksan vuotta siinä, niin varmaan ainakin yhdeksänkyt prosenttii se olin minä, ketä luin iltasadut ja laitoin ne lapset nukkumaan. Aina, ku mul oli tilaisuus siihen, mä tein sen. Et mä tykkäsin niist yhteisistä ajoista ja tota noin niin ku keskusteluista lasten kanssa.” K1

”Ja sitte just kaikkien ruokien ostokset ja maitotuotteet ja kaikki tällaset. Ja sit oli se yöherääminen. Se oli kans sellast totuttamista. Kyl mä muistan ensimmäiseksi alkuyöt niin tota kyl se jossain kohtaa laitto vähän miettimään, että voiks tää ny jatkuu koko ajan tällasena että sä nukut kaks tuntii niin ku yön aikana ja sit sun pitäs olla viel päivällä hereillä niin ku pirteenä.” K3

Ensimmäisen isän puheesta kuuluu tyytyväisyys ja onni vailla minkäänlaista sen kyseenalaistamista, voiko mies hoivata pientä lasta. Isä hoitaa tässä koko paletin ja nauttii siitä. Toisen isän puheessa kuuluu ylpeys siitä, että hän osallistui lapsen hoitoon niin paljon. Lasten kanssa toimiminen ja keskustelut ovat juuri sitä mistä isä nauttii, missä hän kokee olevansa hyvä ja mitä hän siksi haluaakin tehdä. Kolmannessa esimerkissä isä kertoo vastuualueeseensa kuuluneen myös vauvan hoitoon kuuluvien ruokatarvikkeiden hankkimisen sekä raskaat yöheräämiset. Lapsen hoito näyttäytyy kokonaisvaltaisena tehtävänä, jonka organisointi vaatii monen osa-alueen hallintaa.

Isyys on jatkuvassa muutostilassa, mutta lähekkäin eläminen mahdollistaa suuremman isäroolin skaalan. Isyys muokkautuu ajan myötä lapsen tarpeiden ja perheen muiden jäsenten vahvuksien ja mukana olemisen myötä jokaisella isällä omanlaisekseen.

”Se oli erilaista, se pojan kanssa oleminen silloin, kun se oli pienempi ja sen oman rakkauden ilmentäminen oli sitten enemmän semmosta pienissä teoissa ja asioissa miten täytti sen tarpeet ja huolehti siitä ja tota noin oli sille lohtuna ja neuvona ja tän tällaisena asiana. Ja se oli vielä hyvää aikaa, kun oli vielä maailman vahvin isi.” K1

”Huolehtivainen mä olin silloin, kun hän oli pieni, kauheen huolissani. Mä olin, silloin hän oli vauva, yöllä kävin aina kattoon, kun hän nukku. Säikähdin niit kun on ollu tällasia kätkytkuolemia. Mä kävin kuuntelemaan, et se hengittää. Huolehtivainen, sillai joskus ylihuolehtivainen. Sit annoin kyllä periks aika paljon. Sit vähän äiti mua ojenst, et mä annan liian paljon periks. Jos piti jotain ostaa, niin kyl mä nyt ostin kaiken. Siinä tietystäs mielessä hän on aika hemmoteltu. - - - Saanu kyllä paljon, todellakin.” K2

Näissä esimerkeissä isät kantavat vastuunsa huolehtimalla lapsesta ja täyttämällä hänen tarpeitaan. Esimerkeissä näyttäytyy myös isyyden miehisuus, kun hän näyttäytyy lapselleen vahvana tai hemmottelee tyttärtään. Jälkimmäisen esimerkin isä oli tyttärelleen monessa roolimallina myöhemmin eron jälkeen.

”Mä olin, sit ku hänelle tuli ikää, ni kummallista kyllä ni semmonen tietty roolimalli tuli. Et esimerkiks mä oon harrastanu paljon urheilua. Sit soittanu, pelannu tennistä. Ni se hän, tyttö myös urheili ja pelas tennistä ja halus soittaa kitaraa eli toisin sanoen halus tehdä samoja asioita, mitä mä olin tehny. Se tuntu ihan hyvältä.” K2

Toiminta ja liikkuminen ovat useimpia isiä ja lapsia yhdistäviä tekijöitä. Liikuntaa on harrastettu yhdessä, lapsi on ollut mukana isänsä riennoissa tai isä on kuskannut lasta ja mahdollistanut tämän harrastuksen.

”Kaksivuotiaanakin hän oli mukana treeneissä, että aika usein hän oli siellä mukana ja hän leikki siellä kulmassa jossakin ja mä pelasin sitten koripalloa tai mitä silloin pelat-

tiin. Ja ihan sinne aivan kouluun menoon asti semmonen, että aika paljon tuli hänen kanssaan oltua yhdessä.” K5

”Biologisen pojan kanssa ollu sillä tavalla helpompaa, et se on ollu niinku liikunnallisesti suuntautunu aina. Se on tykänny tekemisistä ja se on ollu niin ku loistava tapa, koska mäki tykkään niistä.” K1

”Käytiin metsässä, oli semmonen puoltoist kilometri tai kilometri semmonen vanha, mist oli kaivettu hiekkaa. Ja sinne oli tullut ne lähteet ja siellä oli kirkaspohjanen vesi. Ja siellä se kävi uimassa ja käytiin siel uimassa. Metsässä oli metsämansikoita ja hirveän paljon oli kantarelleja ja käytiin yhdessä metsässä paljon.” K5

”Mehän käytiin sillon, kun me oltiin naimisissa vielä, ni mehän käytiin tota maalla käytiin, mökillä käytiin. Sitten tota tietysti hampurilaispaikat oli. Niissä hän viihty ja Linnanmäellä ja Korkeasaarella ja tämmösissä. Kyl me käytiin aika paljon.” K2

Liikunnan ollessa isänkin mielenkiinnon kohde, se muodostuu yhteiseksi maailmaksi, josta molemmat nauttivat. Mahdollistaessaan lapselleen retkiä mökeille luontoympäristöön isät jakavat heidän kanssaan arvostuksen luontoa ja sen mahdollisuuksia kohtaan. Lapsi pääsee mukaan ympäristöön, joka on isälle tärkeä ja saa jakaa sen isänsä kanssa.

Päihteiden käyttö eri perheissä on ollut hyvin erilaista. Yhdessä perheessä sitä ei ennen eroa ollut ollenkaan, useimmissa se lisääntyi pikku hiljaa.

”Kyllä mä perheen niin ku. Auto oli, et ajeli. Mut kyl siin vähän se kuppi oli niin ku mukana et. Jotain tivolikäyntii, mitä nyt viikonloppusin tuli tommost.” K6

”Ja mä olin niin ku neljänä päivänä sen koko rumban ja sitte perjantaina mun ei tarvinnu hoitaa ku aamulla puistoon ne. Sitte anoppi haki ne lapset sieltä. Sit mä yleensä lähin sillon. Mul oli [toisella paikkakunnalla] vielä opiskelut kesken ja kaks [yritystä] ja - - - sitten duunit Suomessa ja sit mä olin ihan niin ku, mä poltin itteni ihan loppuun siinä. - - - Ja tota mul oli kellaris ja sit [toisessa paikassa] toinen työhuone ja mä kävin ain siel vetämässä.” K4

”Se oli se arki oikeestaan sit semmost, että se oli pieni ja hänen äitinsä oli duunissa ja mä olin koti-isänä, ni hoidin häntä. Ja sitten kävin kuntosalilla ja sitten vein hänet siks aikaa hänen mummonsa luo, asu siin lähellä. En mä tiedä, ei siin, se oli semmosta tavalista arkee. - - - Sit tietysti aina, sit ku vaati sitä alkoholin käyttöö, ni sit hänen mummonsa sit oli jotkut päivät hoitajana ja siihen se sitte salijuttu kaatuki.” K2

Päihteiden käyttö nivoutuu isien ja lasten arkeen ja alkaa pikku hiljaa syödä arjen rakenteita ohentaen vähitellen isyyttä. Päihteiden käyttö on kuitenkin ristiriidassa isänä olemisen kans-

sa. Isät koettavatkin rakentaa arkensa niin, että päihteet ja lapset kohtaisivat toisiaan mahdollisimman vähän. Kun päihteet tulevat isille yhä tärkeämmiksi, vastuu lapsista siirtyy enemmän muille ihmisille.

8.1.3 Säröjä idyllissä ja erilleen muuttaminen

Kaikki haastatteleman isät ovat eronneet, jotkut heistä useammastakin avioliitosta. Lapset jäivät asumaan äitinsä luokse poikkeuksena isä, joka menetti ensin äidin kanssa lapsien huoltajuuden ja erosi vasta sitten.

”Sit tuli semmoset sosiaali tota. Kyl mä hommissa kävin. Mutta nainen oli niin ku koti, niin ku lapsijuttuja. Mä tuun kerran duunist himaan, lapun pöydällä, olemme vieneet lapset. Että oli sammuneena ja lapset oli huutanu ulkona. Semmonenki kuvio oli, että. - - - Mun äiti otti, sai niin ku sen niin ku huoltajuuden. - - - No pojille tuli sit semmonen sijotuskotijuttu.” K6

Isän rooli perheen elättäjänä on pitänyt hänet erillään lastenhoidosta. Lasten äiti ei kuitenkaan pysty alkoholin käyttönsä vuoksi huolehtimaan lapsista ja myös isä menettää heidän huoltajuutensa.

Erojen syyt kietoutuvat isien kertomuksissa vyyhdeiksi, joissa päihteiden käyttö, työn raskaus sekä oman ajan tarve hajottavat perheen.

”Siinä kohdassa noin olin nuori, tein niin paljon töitä, oli niin kova tota viikonloppumennot, että ei ollu aikaa niin ku perheelle, eikä lapsille. Että se oli, oli vaan niinku omat kaverit oli tärkeemmät.” K3

”Se oli liian raskasta sitte tota [avopuolisollekin] niin ku, että tota ei hän niin ku yksin jaksanu olla koko ajan niin ku, ku mä olin oikeastaan töissä ja sitte mä käyn kotona suihkus ja vaihtamas vaatteet ja tota tuon ruokakassit kotiin ja näin pois päin. Maksoin kaikki, vuokrat, sähkö, ihan kaikki ja ku oli rahaa sillon. Pysty tekeen esimerkiks yötöitäkin, ni niistä maksettiin tuplaliks vielä. Että se meni ihan överiks sitte ja sitte vaan yhtenä iltana istuttiin alas ja puhuttiin. Niin sillon [avopuoliso] sano, et hän halua nyt niinku erota.” K3

”Me ei riideltä koskaan. Mä join ja sit se päätty siihen, et mä olin paljon poissa kotoa ja sitte tuli, sillonen aviovaimo ei enää jaksanu sitä. Me ei kyllä riideltä oikeestaan yhtään. Sen takia oli hyvät välit häneen erossa.” K2

”Sit tietysti se kuningas alkoholi ja sit tuli ero, mut kuitenkin sen jälkeen oli sit osallisuutena siinä ja meil oli yhteishuoltajuus. Tietysti välillä se alkoholi on sotkenu asioita.

Sen eron yhteydessä niin, niin kun tyttö itki, et miksei isä ja äiti voi enää palata yhteen. Sitä oli vähän hankala selittää, vaikeit tilanteita. Onneks kaikki meni hyvin.” K2

Isät vieraantuvat perheestään pikku hiljaa alkoholin, viikonloppumenojen ja liiallisen työnteon yhteisvaikutuksena. Ensimmäisissä esimerkeissä isä kertoo tehneensä pitkiä työpäiviä, jotka pisimmillään vievät koko hänen valveillaoloaikansa. Töiden tekemisen moottoriksi hän nimeää rahan, joka on perhettä varten. Isälle on tärkeää, että perhe voi hankkia mitä ikinä tarvitsee, että perheellä on varaa. Työ vie kuitenkin isän pois lastensa arjesta, eikä hän pahimmillaan näe lapsiaan vuorokauden aikana valveilla ollenkaan. Kasvavaa alkoholin käyttöön isä selittää sekä liiallisen työn aiheuttaman stressin lieventäjänä että nuoruuden tarpeella juhlia viikonloput. Myös toinen isä kertoo olleensa paljon pois kotoa alkoholin vuoksi. Lasten äidit eivät jaksa yksin ja haluavat erota.

Päihteiden ohella isän sitoutumista voivat heikentää myös olosuhteet ja ympäröivä yhteisö.

”Sitte täs kävi niin, että [lapsen äiti] oli tota [uskonnollisesta yhteisöstä]. Hän oli niin kun eronnut sieltä, mutta sitten sen kymmenen kuukauden aikana, kun mä olin armeijassa, niin hän sitten niin ku alko uudelleen [yhteisön jäseneksi] ja kun mä tulin armeijasta niin sitten hän oli kaikki, ei ollu mikään tietenkään entisellään. Ja mä olin [yhteisöön kuulumaton] ja sitte oli vaikeeta. - - - Et se meni ihan niin ku sit sietämättömäks. Sit mä lähdin [ulkomaille] töihin ja kostoks siitä.” K4

Isä kokee kymmenen kuukauden poissaolon ja äidin siirtymisen takaisin uskonnollisen yhteisönsä piiriin tehneen perhe-elämään ja isänä olemiseen osallistumisen mahdottomaksi. Parisunta eroaa ja isä lähte ulkomaille. Nuori isä tekee päätöksensä suhteessa lapsensa äidin suvun pyrkimykseen hallita vanhempana olemisen tapaa ja sääntöjä.

8.1.4 Isänä etäällä

Eron jälkeen isä ei voi enää asua lapsensa kanssa saman katon alla. Hänen elämäntapansa muuttuu ja olosuhteiden muuttuessa muuttuu myös suhde lapseen. Pahimmillaan suhde isän ja lasten välillä katkeaa kokonaan, kun isä menettää lasten huoltajuuden ja tapaamisoikeuden.

”Mulla oli kans semmonen et mä en saa tavatakaan ja tai oli mutta. Et me ei pidetty sit yhteyttä.” K6

”Mä jouduin aika nopeesti ensimmäisen kerran vankilaan sillo. - - - Johtava lapsiasiain-työntekijä tuli - - - mua tapaamaan [nimi] vankilaan. Sano näin, että [lapsen äiti] on nyt menossa uusiin naimisiin, ja että tota se ois niin ku kiva, jos sä allekirjottaisit tän, et antasit tän [uuden aviomiehen] adoptoida [tyttären], että heidän perhe ois yhtenäinen.

Et sul säilyy tapaamisoikeudet ihan normaalisti ja kaikki. Mä tyhmä uskoin sen ja allekirjotin. - - - Mä koko ajan kirjottelin ja lähettelin kortteja [tyttarelle] ja jopa tommosen nukkekodin tein siellä ja lähetin sen. Ykskään asia ei ollu menny perille. Mä sain selville sen myöhemmin. Ja kun mä sit soitin [lapsen äidille], hän sano, et älä ikinä enää soita, et hän soittaa poliisit, et jos sä yritätkään ja sit millään tavalla olla yhteydes. Mä menin sinne saman henkilön toimistoon sit. - - - Mä sanoin, et mä nostan oikeusjutun tästä. - - - Et mitä sä voit, ku sä oot ollu vankilassa, mitä sä muka luulet, et sä voit. - - - sit mä sain failille, kerroin siitä, niin failja sano, et ota ihan lungisti, et se tätihän valitti tietysti jo ihan itessään. Että nyt sä et voi mitään, kun sä oot laillisesti antanu adoption sen. Et kyl [tytär] ottaa sit yhteyttä viimeistään teini-iässä.” K4

Isät menettävät tapaamisoikeuden lapsiinsa lastensuojelun toimesta. Toisen isän kertomuksessa vankeusrangaistus asettaa hänet eriarvoiseen asemaan isänä muiden mielihien rinnalla. Lastensuojelun työntekijä valehtelee hänelle ja isä allekirjoittaa luvan tyttärensä adoptoimiseen. Isä on valmis antamaan tyttarelleen mahdollisuuden ehjään perheeseen, hänelle itselle riittää oikeus tapaamiseen. Adoption kautta hän kuitenkin menettää tapaamisoikeutensa.

Eron jälkeen päihteiden käytön kerran jo lopettanut isä alkaa käyttää huumeita uudelleen.

”Avioero tuli sitte, ku poika oli kaheksan vuotias ja tota noin niin, jonka jälkeen mun elämäntapa muuttu radikaalisti. Et mä rupesin käyttään aineita uudestaan ja pyrin tapaamaan poikaani niin paljon kun mahdollista. Koska se piti, oli aino, joka piti mut niinku järjissään, se juttu, et mä sain tavata häntä.” K1

Kahdeksan vuoden läheinen ja tasapainoinen suhde lapseen pitää lapsen isälle näkyvänä rajusta päihteiden käytöstä huolimatta. Lapsi on epätoivon keskellä elävälle isälle linkki normaaliin maailmaan. Päihteiden käyttö on kuitenkin ristiriidassa isyyden kanssa.

”Mä en oo koskaan poikani edessä käyttäny aineita, et se ei oo mua päihtyneenä nähny että. Tai toki se on nähny mut päihtyneenäkin. Että huonompina aikoina, ku tää käyttö oli päivittäistä, ni mä sitte vaihdoin ainetta tai päihdettä sillon, kun mä tapasin poikaa. Että en käyttäny niin vahvoja aineita, et aloin käyttää jotain Subutexii, että pysyin terveenä ja pystyin oleen hänen kanssaan läsnä.” K1

Isä suojelee lastaan sillä, ettei ota päihteitä lapsensa läsnä ollessa. Hänen huumeiden käytönsä on kuitenkin päivittäistä. Välttääkseen vieroitusoireisen tai sekavan käytöksen ollessaan lapsen kanssa, hän käyttää tapaamispäivinä aineita, jotka tekevät hänestä mahdollisimman normaalin.

Kahden isän kohdalla lastensuojelu on halunnut varmistua isän kyvystä toimia vanhempana tapaamisten aikana, vaatinut heiltä päihteettömyyden todentamiseksi huumesuoloja ja puhallutuksia sekä rajannut tapaamisaikoja.

”Se oli se alkuaika oli vielä, et kymmenen aikaan ei olla enää niin ku lasten niin ku lähellä sitte yöllä tai ilalla, mutta muuten sen koko päivän sain olla niitten kanssa ihan normaalisti kahdestaan ja erikseen. - - - Ja mun piti aina olla selvinpäin ja niin ku näin pois päin, et se oli se ehdoton juttu ja mulla oli sillo jo mun piti käydä tota tuolla [nimi] huumeepoliklinikalla piti antaa seula - - - ja sitten puhaltaa.” K3

”Mä kävin viimeiset kaks ja puol vuotta, mä kävin kahen viikon välein lastensuojelun seuloissa, että mä sain tavata mun poikaani. - - - Ja kuitenkin mä käytin päivittäin aineita. Itseasias mä käytin sellasia aineita, mitkä ei näkyny seuloissa, että mä muuntohuumeiden kans pelasin ja osasin manipuloida sitä virtsatestiä aika hyvin että. - - - Kävin niissä kuitenkin, koska et mä halusin tota noin ni viestiä sillä pojallekin sitä, että se on tärkeä mulle ja mä haluan tehdä asioita. Ja tietysti se oli mullekin, että mitä vähemmän mä olin kosketuksissa poikaan ja mitä enemmän must tuntu, et tää niin ku tää vastuun alue multa otetaan pois, ni sen kurjemmaks mun elämä kuitenkin muuttu että.” K1

Isät pitävät kiinni lastensuojelun asettamista rajoista, koska haluavat säilyttää yhteyden lapsiin. Isät eivät kuitenkaan näe toiminnan lastensuojelullista näkökulmaa, vaan se näyttäytyy esteenä tapaamisten tiellä. Jälkimmäisessä esimerkissä huumeseuulat ovat koitos, josta pitää taidolla selvittää jäämättä kiinni. Se on tapa pitää kiinni omasta vanhemmuudesta tilanteessa, jossa vanhemmuus on kaventunut huomattavasti verrattuna entiseen. Aina sinnittely ei kuitenkaan riitä vaan tulee kausia, jolloin päihteet vievät isän kokonaan ja tapaamiset jäävät pois.

”Mä oon ollu vaan pois. Ja mä oon välillä huomioinu sen sitte niin ku metelöimällä. Siis mä tarkotan metelöimällä eli soittamalla puhelimella tai lähettämällä korttii tai kirjettä tai jotain.” K4

”Oli jaksoja tota noin, niin jostain syystä kesäjaksot oli semmosia, että ku pojal ois ollu mahdollisuus tavata mua enemmän, ni mä tapasin häntä vähemmän silloin. Jotenkin mä niinku, mulle tuli semmonen paniikkireaktio siitä, että se näkee sen mun kurjuuden.” K1

Päihteitä käyttäessään isä toimii tilanteen mukaan ja isyys mukautuu siihen. Jos ei voi tavata, lähetetään kirje tai kortti. Lapset seuraavat kuitenkin ajatuksissa käyttömaailmassakin. Kesäaikoina, kun kesälomat mahdollistaisivat tiheämmät tapaamiset, jälkimmäinen isä kertoo tapaamisten harventuneen. Kun lapsi tulee liian lähelle päihdemaailmaa, tulee isälle vaikeammaksi pitää lapsen ja päihteiden maailmat erillään toisistaan. Päihteistä riippuvaisena hän luopuu silloin mieluummin lapsen tapaamisista. Tämä on hänen tapansa suojella lasta.

Myös vankilat ja laitokset vaikuttavat tapaamisiin.

”Mä siinä hölmöilin ja sitte tuli semmonen linnatuomio. Et se oli tytölle kova paikka ja. Hyvin hän sit kuitenkin selvis silloin siitä.” K2

”Viimismällä tuomiolla - - - niin silloin mä olin ollu pari vuotta ja noi lapset oli jo perheleirilläki tuol [paikkakunta] ja sillä tavalla niin ku vankilamiljöössä. Ne oli niin pieniä, ettei ne tajunnu vielä tai rupes just ehkä vähän tajuun, et missähän isi on.” K4

”Oon sitä mieltä, et se niille kerrottiin vähän liian aikasi, et mä oon vankilassa. Mut ne rupes kaipaamaan mua niin hirveesti ja näki mua aina sit vaan vankilas tapaamisissa ja tol taval. - - - Niin sit [lasten äiti] ei jaksanu sitä niin ku kaipaamista ja minähän en sitä tietystikään joutunu siinä sitä kokemaan, sitä et missä isi on, miksei isi oo täällä ja plaa plaa. Niin ku niit kysymysii. Et kyl mä ymmärrän sen kuorman, et [lasten äiti] heti, kun sai siunauksen joltain lastenpsykiatrilta asiaan niin kerto samantien.” K4

Vankilatuomio vie isän pitkiksi ajoiksi pois ja on loukkaus lasta kohtaan. Lapset voivat toki tavata isäänsä myös vankeusaikana. Kun lapsi saa tietää isän olevan vankilassa, hän joutuu miettimään uudelleen suhteessa muihin ihmisiin, kenelle haluaa kertoa asiasta ja kuinka paljon. Tältä salailunkulttuurilta jälkimmäinen isä halusi suojella lapsiaan olemalla kertomatta omasta vankilassa olemisestaan.

Tasaisempina aikoina ja päihteettöminä jaksoina isät elivät melko tyypillistä viikonloppuisän elämää.

”Me pyrittiin tapaamaan kahden, kolmen viikon välein. Me tavattiin aina mun äidin luona.” K1

”Hän asu tota äitinsä kanssa. Ja sit mä olin toisen kerran naimisissa, niin sit oli välillä tietysti viikonloput oli mun luona. Siin oli semmonen uusioperhe, et tällä, silloiselle aviovaimolla oli kaks tytärtä, samanikäsiä sillee, et ne leikki. Ja se meni ihan hyvin.” K2

”Kerran kuukaudessa ja - - - oisko se ollu neljä tuntii sain olla niin ku heidän kanssa. - - - Uimassa ja tota ihan hengailuu vaan niin ku, kierrettiin, shoppailtiin ja tällasta että. Että jäätelöllä ja pizzalla ja vaik tämmöst. Ihan normaali vaan ja et mä olin niin ku lähellä kumminki ja niin ku tukena ja näin pois päin.” K3

”Oli aamu-, ilt- ja yövuorot. Että yövuorojen jälkeen tuli semmoset neljä vapaapäivää. Sitten mä kävin joka kerta kotona. - - - No, se, kun mä tulin laivasta ulos. Sitten vaimo ja poika oli siellä vastassa ja se kun se poika näki mut, että miten hän juoksi mua vastaan ”Isä, isä”, sit syliin, että se oli niin lämmin tunne” K5

Tapaamispaikat vaihtelevat isän elämäntilanteen mukaan. Asunnoton isä toimii oman äitinsä luota, kun taas uusioperheen jo perustanut isä tarjoaa uuden kotinsa ja perheensä viikonlopuksi myös omalle lapselleen. Kun tapaamiskaupunki on toinen, omaa asuntoa ei ole ja tapaamisajaksi on määrätty neljä tuntia kerran kuussa, aika vietetään julkisissa tiloissa. Viimeisessä esimerkissä isä ei ole vielä eronnut, mutta viettää viikot erossa lapsestaan työnsä vuoksi.

Tapaamisten sisältö mukailee myös aiemmin hyväksi koettuja yhteisiä kiinnostuksen kohteita. Urheilu ja toiminnallisuus kuuluvat isien ja lasten yhteiseen aikaan. Isä auttaa siinä, missä hän on hyvä.

”Me oltiin sillä tavalla niin ku erottu jo - - hän oli mun luona ja sit vein hänet äitinsä luo. Siinä hän teki niitä urheiluja, pelas tennistä ja kaikkee tämmöstä. Sit siihen tuli ratsastus kuvioihin, et se halus ratsastaa kolme neljä kertaa, sit vein hänet sinne.” K2

”Että siinä vaiheessa sit kun poika oli sen ikänen, että se pärjäs yksinään jossain skeittipuistossa autettuna ja muuta, niin mä toimitin sen sellasiin paikkoihin, missä se viihty ja missä voi hyvin. Ja sit oli ihan koti-iltoja, tavallisia koti-iltoja. - - Mutta ihan laidast laitaan ollaan seinäkiipeily ja uitu ja tota noin niin pelattu fudista, frispiitä, what ever. Siin vaihees, kun se alotti jujutsu-harrastuksen, niin mä olin se, joka vei sen joka ikiseen treeniin sen sillon, kun jakso semmonen, että mun kunto oli semmonen, että mä pystyin toimimaan.” K1

”Et osallistuin sillä tavalla, tos välillä autoin matikassa poikaa sillon läksyjä tekemään. - - ja ku se sai niin ku pumpattua vitosesta ysiin ton matikan ja iha hirveen hyvän todistuksen et.” K4

Isän osallisuuteen kuuluu olennaisena eron jälkeenkin lasten harrastuksista huolehtiminen. Isä kuljettaa, on kiinnostunut ja mukana. Tosin tähänkin oma kunto vaikuttaa. Jos isä on pahasti päihtynyt, hän ei pysty lähtemään. Viimeisen esimerkin isä käytti yhteistä aikaa läksyjen tekkoon ja kouluarvosanan nostamiseen.

Jossakin tapauksessa isyys voi saada uuden lähentymisen mahdollisuuden vielä myöhemminkin. Ero on asia, jonka vähitellen hyväksyy, mutta joka ei korjaannu koskaan. Jos historian muuttaminen olisi mahdollista, useimmat isät muuttaisivat sitä saadakseen olla enemmän lapsensa kanssa.

”Mä asun [tuetussa asumisyhteisössä]. Ja tota noin niin siellä pojan tapaaminen ei oo mahdollista ja tota noin niin me tavataan vielä toistaseks mun äidin luona. - - Mä hain kaks viikkoo sitten perjantaina laitoin [järjestölle] asuntohakemuksen. - - Haluun kak-

sion pojan takia ja nytte tota noin niin se on aika varma, et mä saan sen asunnon. - - -
Mun poika ja hänen äitinsä on tulossa takasin sieltä [asuinpaikkakunta] ja niin päin ja jos
nyt sattuu niin, et tää asunnon saaminen täällä vaikeutuu tai viivästyy niin sosiaalitoi-
miston mukaan tai lastensuojelun mukaan ja pojan mukaan, hän voi asua mun luona” K1

Olosuhteiden muuttuessa on mahdollista, että isyyskin muuttuu. Päihteettömyys mahdollistaa isälle asunnon, joka puolestaan mahdollistaa pojan asumisen jatkossa isänsä luona, jos tämä vain itse niin haluaa.

8.2 Tunteet kuntoutumisen ja suhteen rakentamisen välineinä

Haastattelemieni isien lapset ovat murrosikäisiä tai aikuisia ja isät hoitavatkin suhdetta lapsiin paljon keskustelun kautta. Tähän vaikuttaa myös se, että puhelin on ja on ollut tärkeä yhteyden väline, joka on toiminut isien muuttuvissakin elämäntilanteissa. Haastatteluissa tunteiden merkitys korostuu uuteen elämäntilanteeseen sopivien toimintamallien valinnassa. Tunteet ovat itsetuntemuksen väline, joka raittiuden myötä avaa isille uusia mahdollisuuksia ja haasteita itsetutkiskelun lisäksi myös isyyden ja lapsisuhteen tarkasteluun. Päihteettömän elämän opettelu heijastuu väistämättä myös miehen tapaan toimia isänä ja tehdä ratkaisua suhteessa lapseen.

”Isyys tänä päivänä on sitä, et mä oon paljon yhteydessä kaikkiin niihin, ja ne tota, on selvästi jo niin ku tän männä vuoden aikana niin ku huomannu, et fajja on tavallaan takasi olemassa.” K4

8.2.1 Isä turvallisuuden tuojana

Isän ja lapsen suhteessa pelko näyttäytyy lasten pelkona isän hyvinvoinnista päihdemaailmassa ja laitoksissa, isän pelkona lapsen kokeillessa omia siipiään murrosiässä sekä isän pelkona oman päihteiden käyttönsä vaikutuksista lapseen. Lasten huolta isiensä hyvinvoinnista isät koettavat hälventää puhumalla ja huolehtimalla paremmin itsestään. Päihteitä käyttäessä kumpikaan näistä ei kuitenkaan aina onnistu. Tällöin isät kokevat syyllisyyttä ja joko käyttävät aina vain enemmän päihteitä tai koettavat pitää ääntä itsestään edes sen verran, että lapset tietävät heidän olevan hengissä.

Haastattelemieni isien elämä perheen rikkoutumisen jälkeen on ollut päihteettömyyden ja päihteiden käytön vuorottelua. Päihteiden käyttö on pahimmillaan sulkenut pitkiksi ajoiksi yhteyden isän ja lasten väliltä.

”Vaikka suoranaisesti se mun elämäntapa ei vaikuttanutkaan poikaan, niin välillisesti kyllä merkittävästiki. Se mun vastuuttomuus omas elämässäni aiheutti pojalle paljon

huolta ja murhetta. Että oli kuitenkin sen ikänen tossa muutamiiki vuosii takaperin, joutu pelkäämään ja miettimään mitä isälle kuuluu ja mitä isälle käy. Että isällä meni tosi huonosti. Että Isä oli asunnoton ja käytti aineita päivittäin.” K1

”Ja sit tietysti hän on huolissaan kun mä juon. Välillä tulee niitä pitkiä juomaputkia. Hän on huolissaan siitä ja saattaa tulla semmonen tekstiviesti, että ooks sä yleensä elossa, ku ei kuulu mitään.” K2

Vaikka isä välttää sekavaa päihteiden käyttöä ollessaan lapsen kanssa tekemisissä, huono kunto, asunnottomuus sekä poissaolot ja katkokset yhteydenotoissa kertovat lapselle, ettei isällä ole asiat hyvin. Päihteettömyyden myötä, kun päihteiden käyttöön liittyviin asioihin saa etäisyyttä, lasten huolet huomaa helpommin ja niistä on helpompi lähteä keskustelemaan.

”Sen huomaa niiden sellasesta puolitsoukkikommenteista niin ku, ku se on just mielikuva vankilasta, semmosta mitä just saa telkkarista: Kylmä rinki toi, niin ne varmaan miettii et nussitaanks faijaa vai nussiiks faija siel. - - - Mä oon joutunu niin ku sitä vähän sillä tavalla niin ku rauhotteleen just asioita. - - - Mä en oo päästäny niit tapaamaan ollenkaan tonne vankilaan, sinne luuritapaamisiin, tollasta. Mun mielest se, lapset ja vankilat ei kuulu yhteen. Ja enkä oo ottanu tännekään - - - kuntoutusjaksolla, sen kuuden viikon aikana.” K4

Median luoma kuva laitoksista, huumeista ja käyttömaailmasta tihkuu lapsilta vitsailevina kommentteina, joilla he koettavat säädellä pelkojaan. Isä on ottanut asiakseen rauhoittaa tilannetta ottamalla asioita puheeksi, mutta myös huolehtimalla itsestään, niin että hänen hyvinvointinsa uudessa elämäntilanteessa välittyy myös lapsille. Hän haluaa suojella lapsia vankiloilta ja myös Tervalammen kartanon kuntoutuskeskukselta, koska hän ei näe, että laitospiljöö voisi tarjota lapsille mitään heitä hyödyttävää.

Lasten tullessa murrosikäen isät joutuvat kohtaamaan lastensa päihteiden käyttökokeilut.

”Kerran oli hän viistoist, kuustoista, kun mä löysin sen jonkunlaisen piipun. No kyllä mä ymmärsin, mikä piippu se on, että joku ruoho tai mitä sitten että. Vaikka mä itse olen alkoholisti, mä en ole elämässä kokeillut ei minkäänlaista huumetta, että mä olin niin sitä vastaan. Kun mä löysin sitten sen, mä raivostuin kyllä.” K5

”Se tuli kautta rantain tietoon, että se oli kaverinsa niin ku kotibileissä ne oli juonu sitte - - - ja siitä miten mä reagoin noihin tilanteisiin tietysti oli se, et mä näin sen samantien niinku seuraavassa hetkessä, niin se on niin ku narkkari, se on linnassa, se on väkivalta-hullujen kans tekemisissä, ja niinku hengenvaarassa ja kuolee aineisiin. Et se oli semmonen niinku nopee tulkinta.” K1

Lasten päihteiden käyttökokeilut ovat yksi vääjäämättömmistä ja samalla pelottavimmista asioista päihteitä käyttäneiden isien vanhemmuudessa. Siinä tiivistyy syyllisyys omasta päihteiden käytöstä, vahva suojelun tarve, avuttomuus elämän hallitsemattomuuden edessä sekä epäonnistumisen pelko. Oma kokemus on kuitenkin osoittamassa, ettei mitään varmaa keinoa ole, jolla vanhempi voisi estää lastaan ryhtymästä päihteiden käyttäjäksi.

Kun lapsi jää kiinni päihteiden käytöstä, vastuu asiasta keskustelemisesta jää isälle. Joskus tapahtuneesta menee useampi vuosi ennen kuin isä ja poika puhuvat asiasta.

”Ensi kännit ja - - - sanoinkin sille, että mä en mitenkään niinku anna tota noin niin hyväksyntää tällaselle toiminnalle. Mut toki ymmärrän senkin, että se on ihan sama, mitä mä tässä niin ku raivoon tai huudan sulle näistä asioista tai kiellän sua tekemästä tulevaisuudessa juttuja, et sä teet ne kuitenkin. Et se, et mä toivosin, et me voidaan puhua näist asioista ääneen, et mitkä tekijät siin ympärillä vaikutti siihen asiaan ja mitä ne kaverit siin oli ja liittyks siihen jotain tiettyjä asioita, tunteita, tai minkä takia. Milt siit tuntuu nää jutut. Et siit tulee mahdollisimman niin ku selkee niinku siit tilanteesta.” K1

”No siin, hän oli sellanen jo täysikänen. - - - kun me pelattiin bilistä. - - - Sillon hän sanoi, että sinä hetkenä, kun hän katsoi mun silmiä, hän näki että ”Mä näin semmosta raivoa”, että hän pelkäsi, hän juoksi ulko-ovesta ulos. - - - Hän sanoi, ”Mä pelkäsin, että sä lyöt mua”. Sit mä [pojalle] et ”Mä en oo ikinä lyönyt sua”. Ja en lyö.” K5

Ensimmäisessä keskustelussa isä tuomitsee lapsen toiminnan, mutta ymmärtää sen ja oman rajallisuutensa lapsensa toiminnan hallitsemisessa. Hän tarjoaa kuitenkin lapselleen mahdollisuuden puhua asioista. Toisessa keskustelussa tapahtuneesta on aikaa ja varsinaisen päihteiden käyttökokeilun sijaan siinä keskustellaan lapsen pelosta, jonka isän raivo aiheutti.

Lapsen itsenäistyminen asettaa isän uusien epävarmuuksien eteen myös muiden kuin päihteiden käyttöön liittyvien asioiden suhteen. Kun oma elämä on ollut vaiherikasta, on tullut koettua myös paljon sellaista, mitä ei oman lapsensa elämään soisi sisältyvän. Isä ei kuitenkaan voi tehdä valintoja lapsensa puolesta ja hallita hänen elämänsä käännteitä.

”Esimerkiks poikaystävä on nyt tällä kuustoistvuotiaalla, niin kyllä hän on siitä mulle puhunu, että nipistelee ja puristelee. Niin sanoin, et se on varmaan ihan oikein, mut tota sitä ette tee ainakaan vielä, että meette niin ku niin pitkälle. Mutta tota kumpikaan nyt ei tota halua mihinkään suhteeseen, että tota koulunkäynti on nyt ollu aika tärkeä. Että tota toivottavasti kumpakin käy koulut loppuun ja ittelleen hyvät ammatit, ja sit vast rupee miettiin että. - - - Et jos sä heti nippanappa kaheksantoistvanhana pyöräytät mukulan ulos, ni tota siin on sun nuoruus on menny sitte.” K3

”Mä sitten olin yökylän äidin kanssa yhteydessä ja vaihdettiin puhelinnumerot, ja sit mä sanoin pojalle - - - Et sä varmaan ymmärrät mun huolestuneisuuden koska mun elämä meni ihan eri tavalla tai mun nuoruudes tapahtu paljon sellassii asioita, joita mä en haluu, et tapahtuu sulle. - - - Et sen takia mä oon huolissani, et anna, et suo se mulle se asia, et mä oon vähän niin ku ylihuolehtivainenkin täs asiassa ja reagoin ehkä asioihin liikaa, mut haluan kuitenkin puhua näist asioista ja kertoo sulle et miks mä koen näin näist asioista. Jotenki niinku tynnytteli mua siinä, sitä semmost tietkö nuoren miehen niin ku ”jalat maassa” - järkee, ku se palautti mut siihen, et kaikki on iha hyvin, kaikki on ihan hyvin.” K1

Ensimmäisen esimerkin isä kuuntelee tyttärensä kertomusta, ymmärtää asioiden laidan ja antaa selkeät rajat kuinka jatkossa tulee toimia. Isä luottaa siihen, että tytär arvostaa koulutusta yhtä paljon kuin hänkin ja ymmärtää siirtää lastenteon tuonemmaksi. Toisessa esimerkissä isä haluaa jakaa huolensa lapsen kanssa ja kertoo tälle toimintansa taustalla olevista omista kokemuksistaan. Näin hän toivoo saavansa pojan ymmärtämään ja hyväksymään oman ylihuolehtimisensa.

Isän omat elämäkokemukset, jotka ovat aiheuttaneet hänelle pelkoja, voivat itsetutkiskelun ja oivallusten kautta auttaa isää toimimaan turvallisemmin suhteessa omaan lapseensa. Seuraavissa esimerkeissä isät kertovat omien vanhempiansa vanhemmuudesta ja sen vaikutuksesta omaan toimintatapoihinsa isinä.

”Siin ei oo semmosta tervettä juttuu ei niin ku oo ollu, semmosta niinku, mistä ois voinut ammentaa omaan isyyteen. Ja ehkä se on ollu pelastuskin mulle, että mä oon aikailailla joutunu kärsimään elämässä semmosesta turvattomuuden tunteesta ja hylätyks tullemisesta ja noin niinku pelosta. - - - Ja sitten ku sain tutustuu itteeni viime raittiudella, niin tulin tutuks myös näiden pelkojeni osalta ja tunsin oman yksinäisyyden ja turvattomuuksieni näiden kautta, että ymmärsin asioita silloin: Et miks must on tuntunu asiat tietynlaisilta, miks mun on niin vaikee toimii tietyl taval, miks mun on vaikee luottaa, miks mun on vaikee uskoo. Ja miks mä oon valinnu päihteet et mä pärjään. - - - Niin on ollu helpompi myös niin ku toimia tavallaan päinvastoin, mitä mä oon saanu kokea et. Oon ymmärtäny ne mitä mult on puuttunu ja mitä mä oisin tarvinnu ja mitä mulla ois kuulunu olla ja mitä mun ois kuulunu saada. Ja niitä mä oon yrittäny pojalleni täyttää.” K1

”Mä inhoan fyysistä väkivaltaa, että sen takia mä en ole ikinä lyönyt omaa poikaa. - - - Mitä mä itse sain lapsuudessa kokea kyllä. Ja äiti oli se, kuka se sitten rankaisi. Että housut pois ja tsuh tsuh tuli semmosta. Että omalle lapselle mä en oo ikinä, en ikinä tee semmosta ja en ole tehnytkään että.” K5

”Mä en oo haukkunu hänen äitiään ni koskaan. Siitä mä oon ylpee. - - - Mä jotenkin aatelin senkin, niin ku laitoin itseni sivuun siinä, et se rikkois mun lasta. Se rikkois mun

lasta ja laittais sen tilanteeseen missä joutuu valitsemaan puolia ja siitäkin mul on kokemuksia ja mä en haluu semmost mun perheelle.” K1

Omaehtainen lapsuuskokemus turvattomuudesta ja hylätyksi tulemisesta ovat osaltaan tehneet ensimmäisen esimerkin isän alttiiksi päihderiippuvuudelle. Toisaalta samat tunteet ja kokemukset ovat päihteettömyyksiä myötä tulleet itseymmärryksen välineiksi, jotka auttavat myös kasvattamaan ja kohtelemaan omaa lasta tietoisesti eri tavalla. Myös toinen isä on päättänyt, ettei koskaan lyö lastaan ja saanut tähän päätökseen vahvistusta omista lapsuuskokemuksistaan. Viimeisessä esimerkissä isä kunnioittaa poikansa oikeutta ehjään vanhemmuuteen ja siihen, ettei tämän tarvitse valita puolta tai elää vanhempien riitojen välillä.

Karu lapsuus voi näyttäytyä myös toisella tavalla omassa isyydessä. Tässä isä pohtii pelkoja, joita on saattanut lapsilleen päihdeiden käytöllään aiheuttaa koti-isänä ollessaan.

”Mä vedin yleensä aina, et mä hoidin lapsetki puistoon ennen ku mä vedin ees itseni terveeks aamulla. Et oli niin ku sellanen, et tällaset asiat mä perustelin, et mä en oo sekasin mukamas, vaikka olin mä nyt edellisen päivän vetämisist sekasin vielä seuraavana aamunaki. Ja mä olin kipee tai sit mä olin vierotusoireissa. - - - Mä en hyväksy tänä päivänä sitä ollenkaan, että kun mä aattelen sitä, et ite niitä turvattomuuden tunteita, tunteja omasta lapsuudestani, ku mutsi oli alkoholisti ja faija työmatkoilla ja mä olin yksin. Mä olin esikoisena sitten pikkuväljen kanssa alkoholisti äidin kans kotona niin ku pahimmillaan päivätolkkulla. Niin siellä oli aika karmeita hetkiä ja toivottavasti mä en oo mitenkään sillä tavalla rikkonu heitä, ku mä menin aikoinaan rikki. - - - Et esimerkiks olu niin sekasin, et mä oon esimerkiks kuukahtanu. - - - Mut se luo niin hirveitä turvattomuutta lapsille, pikkulapsille, jos ne, kun vanhempi kotona niin ei reagoi, ei vastaa ja tolleen niin.” K4

Isä on käyttöaikana pyrkinyt suojelemaan lapsiaan omalta päihtymykseltään, mutta ymmärtää nyt myöhemmin, ettei se ole ollut riittävää. Mieltä painaa syyllisyys ja pelko siitä, että hän on ehkä toiminnallaan aiheuttanut pelkoja, joita lapset eivät pysty edes itse tunnistamaan ja käsittelemään, koska ovat tapahtumahetkellä olleet niin pieniä.

8.2.2 Isä vastuun ottajana

Tässä luvussa käyn läpi vastuun ottamisen ja vastuuttomuuden teemoja. Päihkeitä käyttäessään isät ovat ottaneet vastuuta lapsestaan ja itsestään vain vähän ja he ovat tiedostaneet sen käyttäessäänkin. Tämä on syönyt heidän itsetuntoaan isänä sekä kummitellut heidän elämässään häpeänä ja syyllisyytenä eli huonona omatuntona. Häpeää isät ovat turruttaneet lisäämällä päihdeiden käyttöä entisestään ja eristäytymällä muista ihmisistä. Syyllisyyttä he ovat poistaneet ostamalla lapselle lahjoja tai lupaamalla asioita. Jotkut isistä kokevat saa-

neensa anteeksi lapsiltaan ja itseltään ja pystyvät katsomaan tulevaisuutta vailla syyllisyyttä menneistä. Toiset isistä pitäytyvät ”pitäisi” -ajattelussa. Isien itsetunto näyttäytyy vastuunkantamisen voimavarana. Itsetunnon vahvistumiseen vaikuttaa päihteettömyyden lisäksi isien voimavarat sekä ulkoiset puitteet, kuten työ, koti ja paljonko he saavat kantaa lapsesta vastuuta.

Päihteitä käyttäessä vastuu lapsesta kaventuu ja pahimmillaan katkeaa kokonaan.

”Itsetuntopuoli on, aikalailta tota näyttelee isoo osaa isyydessä. Et jos mies ei koe olevansa, saavansa olla mies, ja niin ku käyttö- tai dokausaikana mul ei oo ollu kykyä sillä tavalla itsepetokseen vaan mä oon sitte vaan niin ku, voin olla sillä tavalla heavyuseri sitte, et mä oon oikeesti, vakavasti sitte turruttanu itseni - - - et sit on niin ku ollu ihan viimistä päivää sitä niin ku pakoon juoksuu: Isyyttä, isyyttäkin tai sitä, huono isä on aina tuonu huonoo omaatuntoo.” K4

”Pidin itteni niin ku niin halpamaisena, että mä olin matalammalla ku kärmeen vatsa. Et se, että mä vihasin sitä elämäntapaa, mä vihasin itseäni. Mä vihasin kamaa. Koska sillä siis oli niin vahva voima muhun, et siitä huolimatta et, miten niin ku paljon mä sit rakastinkaan ihmisiä mun ympärillä ja kaipasin mun lastani, mä jouduin myymään sen. Se on äärimmäisen tuskallista.” K1

Isät kertovat tässä, kuinka päihteiden käyttö syrjäyttää tärkeitä asioita miehen elämässä, ja kuinka siitä seuraava paha olo syö itsetuntoa miehenä ja isänä. Ymmärrys omasta vastuuttomuudesta ja selkärangattomuudesta suhteessa lapseen syö miestä. Aineiden saaminen ja käyttö kuitenkin velvoittavat tietynlaiseen elämäntapaan, ja huonon omantunnon rauhoittamiseksi on vain huumeet.

Isät kuitenkin tiedostavat tilanteensa myös käyttöaikana.

”Mä en pystyny niinku valehtelemaan itelleni tai niinku järkeileen oikeastaan asioita mitenkään päin hyväks. Ja mä en pystyny oleen niissä kapakkaremeissä, missä sit on näitä tota noin viikonloppuisia sit selittelemässä, et miks nyt asiat on näin hullusti. Et semmosta niinku älytöntä. Et mä en niinku vaan löytäny semmosta keskustelufoorumii kyllä mihinkään suuntaan. Et en mä voinu sanoo niin ku kenellekään, että must tuntuu tältä. Vaikka mä tiesin, et kaikist meist tuntuu siltä.” K1

Tässä esimerkissä isä kertoo aiemman päihteettömyytensä tehneen hänet entistä tietoisemmaksi todellisista tunteistaan myös päihteiden käyttöaikana, mikä puolestaan esti häntä keksimästä selityksiä toiminnalleen. Tämän vuoksi hän ei voinut jakaa tunteitaan selittelevien isien kanssa, eikä kenenkään muunkaan.

Päihteiden käytön maailmassakin vastuu kulkee mukana omilla säännöillään.

”Nuorempien lasten äiti on kriisitilanteis ottaa muhun aina yhteyttä ja kertoo kuulumiset. Me ollaan hyviä ystäviä kaikist mun hölmöilyist huolimatta. - - - Kaikki jakaminen kaikista ongelmista ja lapsiin liittyen niin tapahtuu edelleen. - - - Aina mä en oo pystynyt oleen tottakai sillä tavalla niin ku, et välil mä en oo kehdannu vastata ollenkaan puhelimeen. Mä oon laittanu viestin. - - - Et laita viesti ja sit viestein kommunikoinu, kun oon ollu sekava.” K4

Isä kertoo olleensa äidin tukena lasten kasvatukseen liittyvissä huolissa aina, kun hän on ollut riittävän hyvässä kunnossa vastataksen puhelimeen.

Isät ovat koettaneet ostaa syyllisyyttä ja huonoa omaatuntoaan pois tavaralla.

”Ja sit mä oon välillä yrittäny kompensoida sitä semmosil niin ku älyttömil jutuilla, et silloin joskus oli paljon rahaa, ni sit ihan niin ku valtavat määrät jotain niin ku leffoja tai valtavat määrät leluja tai valtavan kalliita jotain polkupyöriä tai kaikkee tämmöstä niin ku ihan niin ku siis yli. - - - Niin ku ne lahjat, millä yritti ostaa sitä huonoo omaatuntoo pois.” K4

”Mä menin sitten [paikkakunnalle] duunikeikalle ja mä tiesin, että mä saan paljon fyrkkaa, hyvää liksaa, muuta. Mä olin siellä viis kuukautta duunissa. Ostin hänelle semmosen sillon [vuosiluku], ni semmosen Applen läppärin. Se makso sillon 1200€. Se oli sillon paras malli. Se oli tosi onnellinen, kun se sai sen. Et kun katsoin, koska hän kuitenkin siitä mun vankilatuomiosta ja siitä, et mä olin siellä sai kärsiä.” K2

”Et se oli oikeestaan pahin mun isyyden aikana. Mul ei ollu aikaa niin ku omille lapsille niin paljo, ku mitä ne ois tarvinnu ja halunnu. - - - Ne on saanu ihan niinku, et jos ne on soittanu, no nyt tällä hetkellä, ku oon vähän, ku ei oo niin sanotusti vakituista työpaikkaa tällä hetkellä, niin nyt ei pysty ihan joka suuntaan repeytyyn, mutta kyllä mä niin ku puhelimetkin ja joka joulun viidestkymmist sataseen mä annan kummallekin ja et niin ku sitte synttärin jos on jos joku haluaa nyt vaikka jotain meikkejä tai jotain, niin mä ostan jonkun lahjakortin vaikka sitten et mä oon kuitenkin koko ajan mukana.” K3

”Mul on halu lupaila paljon asioita oman syyllisyyden takia. Että tehdään sitte seuraavaks jotain kivaa ja hippei ja ens kuus saat mopon ja hippei ja näit juttui. Ja mä, koska se on mun oma syyllisyys siellä omista tekemättömistä asioista ja laiminlyönneistä, niin se syöttää mulle, että mä haluisin jotenkin tarjoo sille pojalle jotain. Mutta siinäkin mä oon ymmärtäny sen, et se ois niinku pahinta myrkkyä, mitä mä voisin kaverille tehdä. - - - Ja luottaa siihen, että se kunnioitus mua kohtaan tulee jostain muusta kun pelosta tai materiaalista, mitä mä annan.” K1

Isät ovat ostaneet lapsilleen kalliita tavaroita ja suuria määriä tavaroita, joilla he ovat pyrkineet hyvittämään poissa olemisiaan. Ensimmäinen isä kokee toiminnan lapselliseksi, koska se on ollut niin ylilyövä, toinen isistä kokee onnistuneensa saatuaan antaa lapselle jotain tarpeellista, mistä tämä tuli iloiseksi. Viimeinen puhuu enemmänkin lupauksista, jotka ovat lapselle pahasta jäädessään toteutumatta. Hänellä on ajatuksena myös, että materian tarjoaminen virheteon jälkeen on hyväksynnän hakemista, ja että lapsen hyväksynnän ja kunnioituksen voi ja se pitää saada muilla tavoilla.

Lahjonnan lisäksi isillä on muitakin keinoja paeta syyllisyyttään. Yksi niistä on miettiä asioita itseksensä ja siirtää tilanteiden kohtaamista tuonnetuksi. Isät tiedostavat tehneensä väärin, mutta välttävät toimintaa syystä tai toisesta.

”Ei ole enempää lapsia, että tottakai mun pitäis enemmän huolehtii hänestä tai olla kontaktissa. Et se, mä olen rikkonut sitä viimiset kaks vuotta, mitä sitten on mennyt huonompaan suuntaan.” K5

”Et tietysti välillä pitäs olla, niin ku nyt viime aikoina, ni vähän enemmän niinku yhteydessä silleen et. Mut hän on kuitenkin sen verran vanha jo, et hänel on oma menot. Itseasiassa tos viikonloppuna näin hänet ja hänen äitinsä. - - - Mut silleen joo. Pitäis varmaan, mut mul on semmonen luonne, periny isäni luonteen, et vähän enempi vois olla tekemisis.” K2

Molempien isien lapset ovat jo aikuisia, mutta isät tiedostavat rikkoneensa heitä kohtaan toiminnallaan ja käytöksellään. Yhteyden ottaminen ei kuitenkaan ole helppoa. Lapsella on omat menonsa ja isällä on hiljainen luonne. Toisaalta puhumattomat asiat tai etäisyys silti vaivaavat mieltä.

Kuntoutuvat isät ovat eriarvoisessa asemassa toisiinsa nähden siinä, millaiset yhteydet he ovat onnistuneet säilyttämään lapsiinsa kuntoutusta edeltävänä aikana.

”Mä näin ekaa kertaa yli kahteenkymmeneen - - - tää vanhin sisko, siellä kans koulun päättäjäs. En mä osannu niin ku sanoo mitään siinä. Ku siin oli porukkaa. Tytön uus kundi tai kundikaveri ja hänen vanhempaa porukkaa ja mä sanoin vaan, et jutellaan joskus paremmalla ajalla että. Kyl mä sain tota puhelinnumerot ja noin. Et pitäs ottaa yhteyttä ja jutella, et pitääks hän sitä kenen kans tää synnyttäjä oli naimisissa, sitä isänä vai niin ku meikäläistä.” K6

”Annoin mä puhelinnumerot [pojille] kun nähtiin tossa. Ei ne oo soittanu eikä. Ehkä ne pärjää sit omillaan. Et kai näyttää, et mä oon ihan pellemomaa hoitanut tän koko jutun. - - - Mä ajattelen silleen, et ei nää voi ajatella musta silleen positiivisesti nyt. Et ei tästä nyt silleen voi enää pinnistää, ku on jo housussa, sanotaan.” K6

”Mä toivoisin, et ei niin ku ihan lynkkais mua, että eihän tää ny, et yleensä äijät tämösis tilanteis lähtis niin ku karkuun niin pitkälle ku. Mullaki oli silloin, et mä lähen tonne jonneki muukalaislegioonaan.” K6

Isä on rohkaistunut ja ottanut askelen kohti lapsiaan yli kahdenkymmenen vuoden tauon jälkeen. Tilanne ei toiminut suunnitellusti, mutta ensiaskel on otettu ja puhelinnumerot vaihdettu. Soittoa ei kuitenkaan kuulu. Se nujertaa, ettei oma toiminta, jonka kokee itse tärkeäksi ja oikeaksi, saakaan vastakaikua. Isä syyttää itseään. Viimeisessä esimerkissä kuuluu kuitenkin, myös isän epäuskon ja uskon ristiriita. Hän toivoo, että lapset hyväksyisivät hänet, siitä huolimatta, ettei hän ole ollut mukana heidän elämässään. Hän on nyt kuitenkin ottanut yhteyttä.

Syyllisyyden voi saada anteeksi ja häpeä voi korjaantua paremman itsetuntemuksen myötä. Anteeksi saaminen vaatii sekä lasten anteeksiantoa, että isän omaa anteeksi antamista itselle ja näkökulman siirtymistä menneestä nykyhetkeen.

”Mul oli seula kerran viikossa silloin alkuaikana vielä ja puhallus tais olla, oisko nyt ollu tiistai ja perjantai. - - - Mutta tota, ei mulla enää. Nyt mä voin tavata vaikka kaheltoist yöllä, jos se vaan nyt sopii niin ku [lasten äidille] tietysti että, mutta ei oo enää mitään, että tarvii niin ku soittaa, että mä oon tulossa. Että mä voin yllättää vaikka, mennä oven taakse vaikka. Ei oo semmost enää, että joku niin sanotusti kyttäis tai vahtis. - - - Olihan se rankkaa tietysti aina, ku joutu sitte jättämään ne kotiovelle ja laittamaan oven kiinni, mutta tota, se oli sen väarti silloin. Että oon maksanu tekoni ja syntini.” K3

”Semmosta on paljon tietysti päihteidenkäyttäjänä, oon ollu kolme kertaa vankiassakin ni, toki mä oon ollu lasten luota pois. Niin isyys mun kohallani on aika paljon myös huono omaatuntoo huonosta isyydestä. - - - Se millä mä tänä päivänä ajattelen isyyden merkitystä sitten tästä eteenpäin, niin mä en voi muuttaa mitään niin ku enää niin ku tekemättömäks, en tehtyjä enkä tekemättömiä asioita vaan joudun sitte, yritän olla niin ku mahdollisimman hyvä isä tästä eteenpäin.” K4

Virheet voi sovittaa konkreettisella toiminnalla ja kärsimyksellä, jonka ensimmäisen esimerkin isä kävi läpi eron jälkeisinä vuosina. Hän oli kontrollin alla ja alistui sääntöihin, rajoihin ja aikatauluihin, ja kokee hyvittäneensä tällä toiminnalla tekonsa. Toinen isä on luopunut puolusteluista ja selittelyistä, koska ne eivät kuitenkaan muuta mennyttä. Siksi hän keskittyy isänä olemiseen nyt ja tästä eteenpäin.

Isyydessä omien tunteiden ja toimintatapojen tunteminen näyttelevät suurta osaa. Kun päihteet eivät enää ole sekoittamassa aivokemiaa ja säätelemässä elämänrytmiä, joutuu itse

tutustumaan jossakin määrin uudelleen. Isyys päihteittä on erilaista. Kun omaan nykyhetkeen saa rauhaa ja yhteydet lapsiin tasapainottuvat, laiminlyödystä vastuusta tulee mahdollisuus.

”Mä koen niin syvää kiitollisuutta siitä mahollisuudesta, et tää ihminen on tullu mun elämään tota noin niin, ja just mun elämään. Ja mulle on annettu se mahdollisuus ja vastuu ja onni ja ilo kulkee sen ihmisen rinnalla, auttaa sitä elämässä, opettaa sitä elämässä, vahvistaa sitä elämässä, ohjaa sitä elämää niin ku semmost elämää, et se olis onnellinen. On se aika iso juttu.” K1

Isä näkee vastuunsa isänä mahdollisuutena, onnena ja ilona, ja sisällyttää siihen yhteyden ylläpitämisen ja läsnäolon, auttamisen, opettamisen ja ohjaamisen sekä tukemisen elämässä. Vastuu on lahja, jonka hän kokee tässä elämäntilanteessa pystyvänsä kantamaan. Tahtotilan lisäksi vastuun ottamiseen liitetään vaatimuksia myös terveydentilalle ja olosuhteille. Isät kokevat isyyden vaativan psyykkistä tasapainoa, fyysistä terveyttä sekä riittäviä olemisen puitteita, joihin he sisällyttävät sellaisia asioita kuin esimerkiksi työ, koti tai mahdollisuus tavata.

”Mun on lähettävä kaikessa niin ku itseni kautta, eikä niin ku lähettävä tuijottamaan niin ku muita. Et sen mä nyt oon oppinu jo. Et se on ihan turha ruveta niin ku edes vastuulliseksi isäks millään tasolla, ellei itse oo ensin kunnossa.” K4

”Mun motivaatio raittiina olemiseen ja puhtaana olemiseen on tietysti niinku laajentunu. Et mä teen tänä päivänä tätä itseni takia ja toki myös poikani takia, mutta ensisijaisesti mulla on kuitenkin sit se ymmärrys siitä, että mä haluan hoitaa itseäni, koska se mahdollistaa mulle elämän ja mun läheisille mahdollisuuden elää mun kanssa.” K1

”Mun pitää ensin saada niin kun, olla aika hyvä kunnos. Tietysti tällä hetkellä on noi asunnot ja suht koht hyvä terveys ja hyvä kunto. Mut se, et mä saan niin ku sen oman elämän tasapainotettua silleen hyvin, et mä voin olla niin ku enemmän tekemisissä ja jutella asioista. Varmaan vaatis, mut luonne on vähän, mä oon periny isäni luonteen. Me ollaan molemmat semmosia aika hiljasia.” K2

Päihteettömyyttä kannattelee usein joku muu, kuin kuntoutuja itse, esimerkiksi omat vanhemmat tai puoliso, tai oma lapsi. Pysyvään elämänmuutokseen tarvitaan kuitenkin ymmärrys siitä, että sekä ongelma että ratkaisu lähtee pohjimmiltaan ihmisestä itsestään. Kun isä ottaa vastuun itsestään, hän on myös kykenevämpi vastaamaan suhteestaan lapseen. Päihteettömyyden eteen tehtävä työ on välillistä toimintaa lapsen hyväksi. Isänä välillisen toiminnan tavoitteena on aina välitön yhteys lapseen. Lapsen kanssa olemiseen vaikuttaa suoraan se kuinka isä itse voi.

”Tää palvelee ihan hirveen hyvin sitä niin ku päihteettömyyttä ja omaa kuntoutumista ja itsetuntoa, et jopa viikko jo tossa [työpaikalla] teki sen verta, et kun mä oon kolme-

toista kuukautta ollu laitoksessa ja kun mä oon Stadissa menny, ni mä oon niin ku nyhrynnny, luikahtanu vaan tiedäks sä metrosta bussiin tai junasta bussiin. Ja nyt mä voin niin ku, nyt mä oon ihan lungina siellä niin ku. Et itsetunto on jotenki, sellanen laitostunu itsetunto on vähän niin ku palautunu sillä tavalla, et mä pystyn siihen keskelle asemaa kahville ja Espalle ja torille.” K4

”Että nytte mä oon saanu ihan hirveesti mielenrauhaa, niin ku jos ajatellaan isyyden näkökumasta niin sillä tavalla siit kaikesta niin ku elämästä. Ettei mulla, mä en koe tällä hetkellä yhtään, et mul on huono omatunto siitä, että mä oon vielä, suoritan vankeusrangaistusta. Ja siitä mä oon ihan ylpee, että mulle tarjottiin duunia [työpaikasta] ja mä oon töissä [työpaikassa] ja siitä selvästi lapsetki on jotenki hyvillään. Et ehkä se on niin ku se pahoinvoinnin aika rupee oleen ohi. Et sit tavallaan niin ku tilaa sille kaikelle hyväälle. Ja just se niin ku energian kohdistaminen hyviin asioihin ja semmonen, se varmaan näkyy sit koko niin ku struktuurissa sitte sillä tavalla, et se rauhoittaa siellä sitä heidän ajatusmaailmaansaki ja mielikuviaan ja sillä taval.” K4

Isä kertoo uudesta työstään ja siitä miten se nostaa hänet laitosten ahdistamasta itsetunnosta samalle viivalle muiden ihmisten kanssa ja antaa hänelle takaisin menetettyä toimintakykyä. Työ ja koti nivoutuvat isyyteen nimenomaan niiden itsetunnolle suotuisten vaikutusten vuoksi. Isän oma hyvinvointi tekee hänestä myös terveen ja turvallisen isän. Lapset ovat isän uudesta elämäntilanteesta hyvillään ja isän mielenrauha rauhoittaa myös heidän mieliään. Hyvien kokemusten myötä isä pystyy antamaan itselleen anteeksi aiempia laiminlyöntejään. Paremmalla itsetunnolla varustetun isän tietovaranto tulee myös uudella tavalla lapsen käyttöön.

”Mutta se on nyt ensimmäinen tulevaisuuden suunnitelma saada se asunto ja se asunto niin ku kodiks sitte. - - - Varmaan otan enemmän sitten kontaktii tonne lapsiini ja näin pois päin, että. Koska vielä kun ne on alaikäisiä, niin viel on aikaa antaa vielä muutamia hyviä neuvoja, ennen ku ne lähtee, niin sanotusti lentää pesästä.” K3

”Mä koen niin, et se kuuntelee mitä mul on sanottavana ja se on hirveen tärkeä juttu. Koska mä ajattelen, et jos mä nyt pelaan korttini oikein, niin se kuuntelee mua vielä vanhempanakin. - - - Ehkä kuulostaa hullulta, niin ku viiskyvuotias vanha narkomaani, ketä on narkannu elämästään yli kaksikymmentä vuotta, niin et täs ois hirveesti elämäkokemusta jaettavana, mitään järkevää tai hyvää, mut kyl mä koen et mul on hänelle annettavaa vielä. Mut opetteluu, kasvamist täs tulee oleen paljon nytte että.” K1

”Ja mulle on ollu äärimmäisen tärkeetä se, et mä oon pystyny puhuun poikani kans näist jutuista. - - - Että miks tilanne on nyt näin ja ja mitä mä tänä päivänä teen niinku itteni eteen ja minkä takia. Ja kuitenkin se on se yhteisen tulevaisuuden rakentamista ja hänen kunnioittaa sitä mun rehellisyyttä ja mun halukkuutta ja pyrkimyksiä. Että hän on sanonu sen mulle ääneen. Et se on ylpee musta.” K1

Koti ja työ näyttäytyvät puitteina, joiden on oltava kunnossa, jotta suhdetta lapseen voi syventää. Jälkimmäinen isä kokee yhteisten keskustelujen avanneen uusia mahdollisuuksia hänen ja lapsen suhteeseen. Avaamalla lapselleen päihteiden käyttönsä syitä ja toisaalta tulevaisuuden suunnitelmiaan ja voimavarojaan isä on saanut myös lapsen kunnioituksen.

Isillä on myös konkreettisia vastuita suhteessa lapsiinsa, jotka on sovittu yhdessä lapsen äidin kanssa. Linkittyessä vahvemmin lapseensa, he linkittyvät samalla vahvemmin jaettuun vanhemmuuteen.

”Hän tulee sieltä Stadiin torstaina ja on mun äitini kanssa sen yhden vuorokauden, jolloin hän saa mennä kaverinsa luo yökylään - - - Ja mä tuun perjantaina, ja meil on perjantaina yhteinen ilta. Lauantaina hän menee sitten mopomeetingiin - - - ja sitten se ilta sitten yhdessä ja sitte sunnuntaina hän joutuu lähteen pois. Että siin on meille kaikille vähän.” K1

”Siis mun vastuulla on olla ottamatta vastuuta. Tuntuu siltä ainakin niin ku laitoksissa. Sanotaan näin, että nyt se korostuu teini-iässä, kun ne ottaa yhteyttä muhun ja kysyy multa jotain lupaa johonkin, niin mun täytyy aina kysyä, soittaa [lasten äidille], koska se on sitä teiniepärehellisyyttä. - - - Kyl ne on molemmat palanu vuorotellen siitä.” K4

”Nää kustannukset, mitkä tulee sit tän mopokortin saamiseen, ni tota noin niin mä en saanu yhtään avustusta sieltä sen äidin suunnast ja mä oon lähteny tekeen sitä maksuu, että pääsen neljätsadastviidestkymmistä [kuukausitulot] maksamaan sitte kuudensadan mopokoulun. Mutta se on asia minkä mä oon sille luvannu ja sen mä haluun kuitenkin pitää kii siitä, et mä teen sen oman osuuteni niin hyvi ku voin.” K1

Ensimmäisen isän vastuulla on pitää yllä yhteyttä lapseen sekä tasapainoilla lapsen omien innostusten ja yhteisen ajan välillä. Kun isä ei asu lapsen kanssa samassa taloudessa, eikä jaa tämän kanssa arkea, isä sovittaa lapsen toiveet ja omat toiveensa kaikki muutamaan päivään. Isä organisoii ja vetää rajoja. Toinen isistä kertoo, kuinka hänen vastuullaan on vahvistaa rajoja, jotka lasten äiti on asettanut. Lapsesta erillään asuva isä on yhtä aikaa osa perheen vanhemmuutta ja kuitenkin siitä irrallaan. Viimeisessä esimerkissä isä on ottanut asiakseen maksaa lapselleen mopokortin, vaikkei hänellä ole siihen oikeastaan varaa. Hän on sen kuitenkin pojalle luvannut ja haluaa lupauksensa pitää.

8.2.3 Isä rakkauden antajana

Tässä luvussa käydään läpi läsnäolon ja läheisyyden teemoja. Läsnäolo voidaan jakaa menetettyyn, ajatuksissa olevaan ja konkreettiseen läsnäoloon. Menetetty läsnäolo on sitä, joka meni ohi isien ollessa poissa lapsien luota ja saatavilta. Isä voi myös olla läsnä lapsen ajatuksissa, jolloin lapsi tietää, että hän on apuna ja tukena tarvittaessa. Konkreettinen läsnäolo on

läheisyyttä ja yhteistä asioiden ja olemisen jakamista juuri tässä hetkessä. Läsnäoloon liittyy läheisyyden ja hellyyden mahdollisuus.

Haastatteluissa isät nostavat esiin menetetyt ajan ja menetettyjen mahdollisuuksien suremisen.

”Nyt mä ajattelen, et hitto, et mä en ehdi. Et mä oon jo viiskymmentä ja tota noin niin elämä menee hirveetä vauhtia eteenpäin. - - - Sitä käyny semmosta niinku surutyötä itteni kanssa läpi ihan liittyen mun avioliiton hajoamiseen ja meidän perheen rikkoutumiseen ja siihen eroon lapsista. Et ne kuitenkin oli. Niinku seittämän vuotta jouduin käyttään uudestaan päihteitä tota noin niin. - - - Mutta mä haluan kuitenkin antaa tilaa näillekin surun tunteille, koska onhan se piru vieköön surullista, et jotain niin kaunista ku perhe hajoo, tota noin niin perheen sisäinen rakkaus hajoo. Ni onhan siinä suruu kerrakseen.” K1

”Eihän näille pysty oleen sillai enää mitään isä, isärooli vetään silleen.” K6

”Monesti ahdistaa, on paha olo, niin joku tuska tulee kautta rannan niin sanotusti. Ja se tuska tulee varmaan sieltä, kun lapset oli pieniä, ei ollu aikaa, sitä kautta. Ja sitä sit toivois enemmän, et ois niitten lähellä ja tota, sais olla. Ois aikaa nyt niin ku olla. Että tota, ihminenkin voi muuttua niin ja nyt isät ja äiditkin voi muuttua että.” K3

Esimerkissä isät kokevat isyyden parhaiden vuosien menneen heiltä ohi päihteitä käyttäessä tai kun ei ollut tapaamisoikeutta tai ajan puutteen vuoksi. Se on tosiasia, mille he eivät voi mitään, mutta mikä tekee surulliseksi.

Koska isät asuvat lapsistaan erillään, olemisen läsnä jakautuu konkreettiseen läsnäoloon ja toisaalta siihen, että isä on tarpeen vaatiessa käytettävissä. Isän käytettävyyteen liittyy vahva tunneside ja lapsen tietoisuus siitä, että isä on heidän elämässään mukana, vaikkei ole fyysisesti läsnä.

”Mä oon kuitenkin koko ajan mukana ja kyl ne soittaa viikottain nytte ”Mitä kuuluu, isi” ja kertoo kuulumiset ja muutenkin. Ja jos on huolia niin ne soittaa oitis. Jos tulee jotain ongelmii kotonakin, nii ne soittaa. Sen takia mul on yötä päivää, mul on puhelin auki.” K3

”Eikä sillä roolil tarvii olla nimi, kunhan mä oon läsnä ja olemassa ja tavotettavissa ja kiinnostunu siitä, mitä heille kuuluu ja niin edespäin. Ni se selvästi riittää heille ja se, että mä oon semmoses kunnossa niin ku, että mulle tapahtuu hyviä asioita. Et ne saa niin ku kuulla, et mulle tapahtuu hyviä asioita, mul niin ku voin hyvin.” K4

”Mä oon kiitollinen siitä, et mä oon saanu ihan viime hetkillä, kun oon saanu mahollisuuden vielä vaikuttaa tän pojan elämään. Ja täs kohtaa, niin et mä voin vaikuttaa tulevaisuudessakin siihen. Et meillä ehtii tänä aikana rakentumaan semmonen suhde ja vuorovaikutus, et me voidaan olla toistemme elämässä läsnä niinku, et mä tiedän, et se kuuntelee mua. Se tietää, et mä en haluu pahaa sille. Se tietää, mä en haluu kontrolloida sitä, tietää, et mä en niin ku haluu kyykyttää sitä. Se niin ku, se luottaa muhun.” K1

Isä on puhelimesta tavoitettavissa vuorokauden ympäri ja kynnys soittaa on laitettu matalalle. Isän kanssa voi jakaa kuulumisia, mutta isä kuuntelee myös huolet ja auttaa ongelmatilanteissa. Toisaalta lasten arkea rauhoittaa se, että isällä on kaikki hyvin. Läsnäolon tunteeseen liittyvät kokemukset toisen kiinnostuneisuudesta, turvallisuudesta, avoimuudesta ja luottamuksesta.

Puhelimen kätevydestä huolimatta kaikki isät miettivät, kuinka fyysisten tapaamisten määrää voisi lisätä. Isien tiellä on pitkiä etäisyyksiä ja tapaamisia toisten asunnoissa, kun omaa ei ole.

”Kyllä varmaan tulee enemmän, enemmän ne tulee olemaan yhteyttä, ku on se koti mihin ne voi tulla ja ne voi tulla ihan mihin kellon aikaan tahansa. Että voi vaikka soittaa kolmen aikaan yöllä, että ”Me ollaan nyt tässä oven takana, Tuut sä avaan oven.” K3

”Asuntotilanne rajottaa hänen olemist mun luona. Että se, että on ollu kovasti niin ku pettyyny, vaikka on ymmärtänyki tilanteen, et niin ku oman rajallisuuden täs kesässä. Mutta ois ollu niin ku kummallaki nyt hirvee hinku nyt, ku on mahdollisuus ja vihdoinki tää on totta, ni olla pidempii jaksoi yhdessä. Ja tota noin niin, sitte ku mulla ei ollu mahdollist tarjota sitä, just sitä juttuu, et hän ois voinu olla mun kans niin ku viikkoo ja kahta. Et sitte ens kesänä.” K1

”Se on ollu semmonen mun salainen toive niinku sen eron jälkeen, et jonain päivänä mä vois asuu mun poikani kanssa.” K1

”Jos mul ois enemmän mahdollisuuksii, niin haluisin olla enemmän läsnä niin ku tällä hetkellä heidän seurassa. Ja auttaa läksyissä ja tota muutenki olla niin ku enemmän niin ku lähellä. Et vaikka onki puhelin, niin ei se oo sama asia, ku et sä näät tai kosketat käteen tai halaat tai näin ni. - - - Kyl se, se on ihan mahtava tunne, että tuntee ku samaan aikaan lyö sydän niin sanotusti, että. Ku on vierekkäin esimerkiks. - - - Mutta tota, kyl mä luulen, että sitä kaipaisin nyt tällä hetkellä ehkä eniten, olla lasten lähellä. Paljon enemmän.” K3

Läsnäolo linkittyy yhdessä olemisen määrään, arjen pieniin tekoihin ja fyysiseen läheisyyteen. Se on kokonaisvaltaista jakamista. Seuraavassa esimerkissä isä kertoo kokevansa tärkeäksi myös paluun suvun yhteisiin traditioihin, joista hän on ollut poissa.

”Sit on tiettyjä semmosia rutiineita ja traditioita joihin pitäis päästä taas takas käsiks ja luomaan semmost, mitä perheel on. Niin ku onhan onneks mun suku on pitäny niin ku semmosii tiettyi traditioita munkin lasten suhteen yllä sillon, ku mäki oon ollu pois. - - - Nyt vaan mun täytyy olla paikalla, läsnä ja olemassa ja kaikkee tämmöstä” K4

Isä on vähitellen ottamassa haltuun oman tyhjän paikkansa suvun juhlissa ja traditioissa.

Ollessaan yhdessä lastensa kanssa fyysinen läsnäolo on läheisyyttä ja hellyyttä.

”Se oli aika koskettava tilanne, ku mä olin tuolla [nimi] duunissa. Sinne rakennettiin ja me oltiin erottu ja se oli isänpäivä oli tulossa vielä ja sitte siin oli pientä sanasotaa. Ja sit ne alko taas ne tapaamiset. Kun se näki mut, se huusi ”Isä, isä” ja juoksi. Kyl sitä silloin vähän mielti, et mitä sitä on tullu hölmöily. Et aina pitää muistaa, et lapsi on sulle tärkeä. Sil on kuitenkin ikävä isää.” K2

”Mä uskon, että entinen ja nykyinen kenen kanssa asuttiin yhdessä, että jos ne jättää, että mä uskon, että poika ei jätä mua. Meillä lapsuudesta, hänen lapsuutensa ajasta on jäänyt niin syvät hyvät muistot ja se pysyy. Ja sitten mä huomaan sen, että kun me tavataan, niin kyllä me halataan kunnolla. Että mulla välillä tulee kyyneleetkin, aika useinkin.” K5

Kun tavataan ja ollaan yhdessä, isät halaavat lapsiaan ja ovat heidän lähellään. Fyysinen läheisyys muistuttaa isänä olemisen tärkeydestä, herkistää ja luo luottamusta isän ja lapsen välille. Fyysinen läheisyys tuntuu hyvälle.

8.2.4 Isä luottamuksen vahvistajana

Lapsen ja isän välistä luottamusta tarkastellaan päihteiden käytön ja päihteettömyyden näkökulmista. Päihteitä käyttäessään isät ovat koetelleet lapsensa luottamusta pettämällä lupauksia, vaikenemalla tosiasioista ja turvautumalla lapseen tälle ylivoimaisissa tilanteissa. Jos päihteettömyys tuo isälle lisää itseluottamusta ja voimavaroja, se myös mahdollistaa avoimemman suhteen lapseen. Tällöin isä pystyy vastaamaan lapsen tarpeisiin syvemmin ja luottamus vahvistuu. Luottamuksen ylläpitäminen vaatii isältä sitoutumista lapsen ja isän yhteisiin sopimuksiin. Kuntoutuksen aikanakin luottamuksen haasteena on lapsen ja aikuisten maailman erillisyyden. Kuntoutumisprosessissa isä joutuu läpikäymään tilanteita ja asioita, joita ei voi lasten kanssa sellaisenaan jakaa, aivan kuten ei päihteiden käytön maailmaakaan.

Haastatteluissa isät nostavat esiin luottamuksen ja suhteen avoimuuden merkityksen.

”Että jos on käyny kylässä vaikka joku, niin se tulee julki ja jos on sattunu jotain, kaikki tulee julki. Yhtään ne ei kierrä eikä häpee ollenkaan. Ne kertoo kyl ihan kaiken, vaikka äiti ois kieltäny, niin ne kertoo, koska mä oon sanonu näin, että kerrotte välittömästi jos tulee jotain ongelmia, on ne sitten mitä vaan. Ettei käy niin että ruvetaan peitteleen. Että isi saa kuulla joskus myöhemmin, niin se ei oo hyvä homma ollenkaan.” K3

”[Lapsen äiti] ja [adoptioisä] rupes juomaan. - - - Mutta tota noin niin [tytär] joutu esi-koisena sitte tietysti kantaan huolta pikkuveljistään, ja ottaan semmost aikuisen roolii ihan nuorest pitäen. Ja avautu mulle sitte semmosista asioista, joista mä oikeen osannut ottaa vastaan, enkä ainakaan tyttöjen juttuja, teinityttöjen juttuja. Sit mä olin ihan niin ku korvat punasina kuuntelin niitä. Mut se oli heti hirveen niin ku kivaa.” K4

Esimerkeissä ensimmäinen isä on opettanut tytöilleen avoimuuden tärkeyden, toinen oivaltaa sen elämäänsä teini-iässä ilmestyvän tyttären kautta. Avoimuus merkitsee kieltäytymistä salailun kulttuurista. Isät tarjoavat avoimuudella asioihin suhtautuessaan lapsilleen mahdollisuuden tukeutua heihin sekä elämän vaikeissa että hyvissä käänteissä. Lapset jakavat erilailta asioita samassa taloudessa asuvan äitinsä ja muualla asuvan isänsä kanssa.

”Et on semmosii juttuja paljon, mitkä mä tiedän, että on, et heidän äitinsä ei tiedä ja mä tiedän. On sit taas semmosia salaisuuksia, jotka koskee, tai semmosia mielipiteitä ja murheita mitkä koskee päivittäist elämää, missä mä en oo mukana, mutta mulle voi ne kertoo niin ku ilman, että aiheuttaa niin ku draamaa siellä päivittäisessä kotielämässä. Ni se niin ku on se mun rooli.” K4

Tässä esimerkissä isä erottelee lasten hänelle jakamat asiat yhteisiin asioihin ja lasten koti-asioihin. Kotiasioista lapset kertovat isälleen saadakseen jaettua ne jonkun ulkopuolisen kanssa ja välttyäkseen loukkaamasta asianomaisia.

Lasten luottamus isiin on kokenut monenlaisia kolhuja ja parempia vaiheita matkan varrella. Päihteiden käyttö kolhii luottamusta.

”Mä olin niin saamarin tota tolkku pois ollu ja nukkunu niin tota, kun oli hänen syntymäpäivä. Ja sit mä ärähdin jotain sille takasin, ku se motkotti mulle puhelimesta ja se suuttu mulle sitte. Ja sit mä jouduin vankilaan. Ja sitte tota se oli mulle loukkaantunu siitä, et mä jouduin vankilaan. - - - Se ei suostunu puhumaan mun kans. Mä puhuin vävy-pojan kautta sitten. Ja sitten tää vävy-poikakin nauro, et no [tytär] lähettää sulle terveisii, et se vihaa sua ja se ei rakasta enää yhtään sua. Et ”Oi, kiva kuulla, et se rakastaa mua vieläki”. - - -Mä sanoin sille terveisii, et mäkin rakastan sitä, et mul on ikävä sitä. - - - Mut sitte se on palautunu ihan normaaliks.” K4

”Tos tapahtu semmonen vähän ikävä juttu vuos sit, ku mä sain semmosen deliriumkoh-
tauksen, juoppohulluus ja jouduin [sairaalaan], ja olin sit lähettäny, olin vähän sekasin,

semmosen tekstiviestin, et mä aion niin kun teloa itteeni. Et se oli järkytty siitä ihan pahasti, tuli. Et se oli vähän semmonen, mä olin vähän pihalla ja lääkkeissä siellä. Niin tos just ajattelin, pitää jutella sen kans. Tos mutsi sano että, se on vähän niin ku loukkaantunu jostain, muttei tiedä mistä. Ja joskus ollu, kerran soittanu jurrissa myöhään yöllä. Niistä pitää vähän puhua, mut joo. Kyyl se sen verran tuntee isänsä että.” K2

”Mun raitistuminen - - - , ni se juons juurensa pari viikkoo taaksepäin siitä, ku poika oli vaarassa joutua sijotetuks tämmöseen vastaanottokotiin - - - Mä olin siellä palaverissa ja tota noin niin poika ensimmäist kertaa purki vihansa, kiukkunsa, pettymyksensä ja epätoivonsa ja niin ku hätänsä mulle ja huus mulle siel palaverissa et ”Vittu sinäkään saatanan kusipää et voi tehdä elämälles yhtään mitään”. Ja se oli semmonen niinku lause, mitä mun poika mulle sano, et mä en enää löytäny mitään syytä sille, et mä oisin sanonu jotain et ”Kyl tää tästä”. - - - Sillä hoidon tiellä mä oon tänä päivänäkin.” K1

Molemmissa esimerkeissä isä on päihteiden aiheuttamassa sekavassa tilassa loukannut lastaan. Ensimmäisessä isä ärisee tyttärellään tämän syntymäpäivän aikoihin ja joutuu riitaa selvittämättä vankilaan. Isä koettaa lepytellä tytärtä tämän miehen kautta huumorilla ja rakkaudella. Toisen esimerkin tilanne on vielä sopimatta. Isä on loukannut tytärtään itsetuhoisella tekstiviestillä. Isä tiedostaa, että asioista pitäisi puhua, mutta toivoo toisaalta, että tilanne selviäisi itsestään. Oma lapsi on kuitenkin se, joka isällä on mielessä mukana myös mustimpana epätoivon hetkenä. Lapseensa hän ottaa yhteyttä. Loukkaantuneen lapsen raivo voi olla myös alkusysäyksenä isän raittiudelle. Kun lapsen perhe ei tue häntä tarpeeksi, lapsi huutaa hätänsä isälleen. Tässä esimerkissä isä reagoi lapsen hätään ja toimii. Hän lähtee rakentamaan omaa päihteettömyyttään. Päihteettömyys palauttaa lapseen luottamusta ja toivoa.

”Sillon hän on tosi tyytyväinen, hän on sanonutkin, siit on puhuttu. Et sit kun hän tietää, et mä oon duunissa. Ja se on kiinnostunu. Hän tukee, kannustaa ja sanoo, et se on hieno homma.” K2

”Poika on mulle useamman kerran sanonu sen, et hän luottaa suhun ja tohon sun uuteen juttuun. Et hänest tuntuu, et sä et koskaan enää valiste mitään muuta tapaa elää ku toi. Hän ei tiedä miks hänestä tuntuu siltä, mut hänestä tuntuu siltä, et se asia on niin.” K1

Isä kertoo tyttärensä olevan tyytyväinen ja kannustavan, kun hän on juomaputken jälkeen selvinpäin ja töissä. Toinen isä on tehnyt päätöksen pysyvästä raittiudesta ja poika uskoo siihen. Luottamus on asia, josta isä haluaa pitää kiinni sen saavutettuaan.

”Ja jos mä meen lasten luokse, et mä oon selvinpäin. Ettei tapahdu mitään, ettei tuu mitään sitte. - - - Mutta se on sitä jossitteluu, sitä tilannetta ei tule, koska mä pettäsin heidän luottamuksen ja siihen mä en lähe enää. Mä en toiste tee sitä enää sitä virhettä. Et mä oon sen virheen saanu anteeks ja hyvittäny sen ja tota, pidän kiinni siitä, et se

pysyy myöskin niitten läsnäolles, kaikkien. Mä oon ainaki niissä paikois sit selvinpäin.”

K3

”Mut sil taval näköjään riittävän paljon päästiin kuitenkin tapaamaan - - - Niin nytte oltu yhteisii viikonloppui tekemisis oltu, niin yllättävän nopeesti se meidän vuorovaikutus on palautunu ja semmonen luottamuksellinen suhde. Mut et toki se on vaatinu sitä, että me on puhuttuki asioista.” K1

Saavutetun luottamuksen säilyttämiseksi isä on päättänyt, ettei koskaan enää ole humalassa lastensa läsnäollessa. Hän kokee saaneensa anteeksi aiemmat virheensä ja tämä kannustaa häntä olemaan päihteitä vastaisuudessakin tytärten luona käydessään. Toinen isä kertoo, kuinka päihteettömyys on lyhyessä ajassa palauttanut luottamuksen ja avoimen vuorovaikutuksen heidän välilleen. Tämä on kuitenkin vaatinut sen, että isä on puhunut paljon asioista lapsensa kanssa.

Kun päihteettömyyttä on enemmän takana, isä välttää kertomasta lapsilleen asioita, jotka saattaisivat loukata luottamusta.

”Et mullahan on kolmentoist kuukauden aikana neljä käytökertaa että - - -mä oon jättänyt tän verran avoimuudesta pois, et turha heidän [lasten] on tietää siitä. - - - Toki mä oon niin ku täällä ja vertaisryhmissä ja joka paikassa muualla mä oon ihan avoin niin ku todellisista puhtaista päivistä. - - - Tää on semmonen ehkä isänä isyyteen, rehellisyyteen ja avoimuuteen liittyvä niin ku ainoa semmonen mikä pikkusen nipistää.” K4

Isä tasapainoilee tässä rehellisyyden ja suojelun välimaastossa. Kuntoutuminen ei ole edennyt suoraviivaisesti hänen kohdallaan, mutta hän ei halua kertoa päihteiden käytöstään lapsilleen. Isä on kertonut asiasta avoimesti työntekijöille ja vertaisille ryhmissä, mutta lapsia hän haluaa tiedolta suojella.

Isät ovat puhuneet vaihtelevasti päihdeongelmastaan lastensa kanssa.

”Tää on nyt tää jakso, kun oon ollu päihteettömänä - - - Ni tää jakso on ollu semmonen, et mä oon lähteny pikkuhiljaa niin ku valottaan meidän todellisuutta ja sitä, et mikä tää tilanne on. Antaa asioille nimiä ja eri ajanjaksoilla asioille nimiä ja sanoja. Ja et siihen asti niin ku, ku me tavattiin sillon, kun mä käytin päihteitä, niin se oli semmonen puhumaton asia. Et kumpikin oli tavallaan siitä hetkestä nauttia yhdessä ja halus torjuu semmosen. - - - Ne realiteetit, mitkä oli oikeestaan helvetin surullisia. - - -Sillon mul ei ollu valmiuksia niinku antaa mahdollisuutta tämmösten asioiden puhumiselle, et ne tuntu niin niin ku vaikeilta ja koin niin voimakast syyllisyyttäki siitä, et must ei ollu varmaan antaa pojallekaan sitä esimerkkiä, et niist voi puhua. Et nyt se on vapautunu se asia.” K1

”Kyllä hän sivusta näki semmosta että. No, hän ei ole niin ku täysi-ikäsenäki, niin hän ei ole ikinä niin kun sanonut mitään pahaa, niin kun sitä että. - - - Että se on semmosta, että me ei olla hänen kans puhuttu ja hän ei ole valittanut tai jotain pahaa sanonut mulle tästä, että mä olen juonut. - - - Että hän on semmonen ymmärtäväinen kyllä. Että no joskus kyllä olisi, kyllä hänellä on oikeus sanoa, jos hän näkee sivusta, että mitä mun kanssa tapahtuu, jos mä ryypään enemmän kuin on tarvetta.” K5

”Ja nyt ennen ku tulin tänne haastatteluun kaks kyt minuuttii sitten, kun soitin hänelle ja ilmoitin, että missä tilanteessa mä olen ja mitä mä olen tehnyt ja mitä mä teen nyt ja mikä on mun tulevaisuus. Että hän on tietonen nyt tästä.” K5

Toisessa esimerkissä isä on päihteiden käytön lopetettuaan alkanut määrätietoisesti ja vähitellen kertomaan lapselleen, mistä heidän uudessa elämäntilanteessaan on kyse. Aiemmin päihteitä käyttäessään sekä isä että poika välttelivät kumpikin samoja keskustelun aiheita. He halusivat siten suojella toisiaan ja itseään tuskalliselta todellisuu delta. Isää painoi syällisyys. Raittiuden myötä isä suojelee poikaansa samalta tuskalta toimien päinvastoin, tuoden asioita julki ja selittämällä niitä. Kolmannen esimerkin isä tietää, että poika on ja on ollut tietoinen hänen päihdeongelmastaan. Asiasta ei ole kuitenkaan puhuttu. Lapsi ei ole valittanut tilanteesta, vaikka hänellä olisi oikeus kritisoida sitä. Isä kokee sen niin, että lapsi ymmärtää häntä. Isä on kuitenkin nyt kertonut puhelimesta lapselleen, missä hän ja millaiset tulevaisuuden suunnitelmat hänellä on.

Isien ja lasten kohdatessa isät auttavat lapsia puhumaan heille vaikeista asioista, joihin kuuluvat myös isään liittyvät tunteet ja tapahtumat.

”Mä oon huomannu, et se on vetäytyny sen oman tunteensa kanssa eikä oo tullu siihen ihan sellasenaan niin ku. Koska mä oon yrittäny avaa sitä ymmärrystä hänelle, että mä myös ymmärrän sen, että sen tunteisiin liittyy niin ikävää kuin vihaakin, pettymystä, katkeruutta ja täämösiä tunteita ja just sitä niinku väärinkohde lluks tulemista. Ja ne on niinku ihan okei tunteita ja niit kuuluu tullaki. Ja tota noin niin niist voi puhua, et ne ei niinku haittaa tässä hetkessä. Mutta mä ajattelen, että mä en voi tehdä siinä ku sen, että antaa sen ymmärtää, jakaa sen ymmärryksen, että mä oon tietonen näistä asioita. Et tavallaan haluan tasoittaa sille tietä jonain päivänä, kun hän on valmis niistä puhumaan.” K1

”Koska mä voin sanoo tässä näin, että kaikkein kivointa on se, että ne on rehellisiä mulle. Ja mä oon saanu sen molemmille niin ku toisen tupakasta ja toisen siit pilvest ja molemmat on niin ku tunnustanu kokeilleensa. - - - Mä sanoin et [nimi] kuule, et hei, et se ei oo niin, et ihminen kokeilee vaan kerran. Et kukaan ei usko tota. Et älä käy mulle. Et mä oon kokeillu kaikkee, mä oon vetäny kaikkee, et sä tiedät sen. - - - Mulle ei tunnu missään, sä voit tunnustaa mulle ihan mitä vaan. Niin sitte se rupes nauramaan ja sano, et Okei, ja sit se kerto.” K4

Mä sanoin hänelle pahasti ja hän minulle. - - - Ja aamulla puhuttiin asiat niin ku selväks ja että ei me vihasina menty niin kun eri suuntiin. Että sovittiin asiasta, että. No, se siinä, että sä olit eilen vähän jurrissa, että puhuit jotain asioita. Että joskus mä ajattelen sitä, että niin monet asiat vois jättää sanomatta. No, siellä hän puhui monta monta juttuuta, mitä mä en tiennyt ollenkaan. Että poika avautu. Se oli just se, että hän oli käyttänyt alkoholia silloin siellä hautajaisten jälkeen. - - - Nyt ollaan niin ku puhelimesta soitellaan ja katotaan mitä.” K5

Ensimmäisen esimerkin isä kertoo vaikeuksistaan saada lastaan puhumaan kanssaan vaikeista tunteista. Hän tasoittaa parhaan kykynsä mukaan tietä lapsen tunteille, jotta hän voi ottaa ne puheeksi, kun kokee olevansa siihen valmis. Toisen esimerkin isä käyttää yhtäläillä omaa kokemustaan vakuutena siitä, että hän kestää lapseltaan millaisia tunnustuksia tahansa. Joskus keskustelun alkuun päästään, kun aikuinen poika on humalassa ja avautuu isälleen asioista, joista ei ole aiemmin puhuttu. Viimeisessä esimerkissä isälle ja aikuiselle pojalle on tullut riittää, kun poika humalassa kertoo menneistä asioista, joita isälle ei ole kerrottu. Aamulla isä sovittelee tilannetta ennen kuin poika lähtee. Asioihin on vaikea palata myöhemmin, kun välimatka on pitkä ja keskustelut käydään puhelimitse.

Päihteettömyyden myötä isät ovat löytäneet elämäänsä uudenlaista rauhaa.

”Ja nythän ei oo tarkotus juosta enää tunteitaan karkuun. Ja mä jotenkin tänä päivänä pyrin elämään semmosta elämää, että mä otan niinku tässä päivässä vastaan sen, mitä tää päivä tuo. Ja et mä aina, kun mä lähen niinku miettimään kaikkee sitä niinku työtä, mikä mulla on edessä tai sit kaikkee sitä niin ku krääsää, mikä mulla on menneisyydessä, semmost negatiivista, syllisyttä, häpeetä ja tunnonvaivoja ja tota noin niin alemmuutta ja tän tällasta, niin mä kiinnitän itteni tähän päivään. Et mul on tässä päivässä, mul on valmiudet niin ku käsitellä tän päivän asioita ilman päihteitä ja sillä tavalla mä selviin huomiseksi päivälle tekemään samanlaisii valintoja. Et en mä enää yritä hallita sitä tulevaisuuttakaan, että miettimällä, et nyt mul täytyy just tänään tehdä näitä asioita, kokee just näit tunteita. Vaan, et mä ajattelen, et tää jakso nyt tuli mun elämäni nytte.” K1

”Varmaan se niin ku vaan [isyden haasteena tästä eteenpäin], että ei hirveesti hötkyile mihinkään suuntaan, että on sit vaan niin ku. Kun se, perusturvallisuutta ei, sen mä oon kuitenkin huomannu, et ei luoda kuitenkaan sillä, että ollaan niin kauheesti koko ajan ja annetaan ihan hirveesti. Niin ku se ei luo mitään muuta ku semmosta joko ”Tää ei voi olla totta” -tunnetta tai sitte ”Nyt on vähän epämäärästä” tai ”Nyt on vähän liikaa”. Et täs ku yrittää kaikkee harjotella käsitettä kohtuus, et ihan sitä täytyy näköjään teeskentelemällä harjotella ensiks ennen ku sen tajuaa, et mikä se on tunne ja älytasolla.” K4

”Ja tää muuttaminenki mahdollisest mun luo, ni mä oon sen markkinoinu ihan sellasena, et mul on siihen mahollisuus. Et jos sust tuntuu siltä, et sä haluut tehdä niin, niin se on mahdollista. Piste. Et mä en jatka mun salaisii unelmia ja pannu sitä syyllistymään siitä, et jos se ei haluukkaan tulla.” K1

Päihitteettömyys voi parhaimmillaan tuoda isän elämään uudenlaista varmuutta ja mielenrauhaa. Näiden esimerkkien isät ratkaisevat syyllisyyden ja häpeän aiheuttaman levottomuuden keskittymällä nykyhetkeen ja suhtautumalla asioihin rauhallisesti ja ilman itsensä pakottamista. Perusturvallisuus ei synny yrittämisestä, vauhdista tai suuresta määrästä. Ensimmäinen isä puhuu keskittymisestä nykyhetkeen ja siihen luottamisesta. Toinen isä kuvaa samaa kohtuuden käsitteellä. Viimeisessä esimerkissä isä kertoo, miten mielenrauha ja pakottomuus auttavat, kun vaakakupissa on isän oma suuri unelma ja lapsen oikeus oman elämänsä valintoihin.

8.3 Tervalammen kartanon kuntoutuskeskus ja vertaistuki

Haastateltavat näkevät Tervalammen kartanon kuntoutuskeskuksen roolin olevan ensisijaisesti raittiutta edistävä ja sitä kautta välillisesti isyyttä vahvistava. Monilla heistä on ajatus, että lapset ja laitokset eivät lähtökohtaisesti kuulu yhteen, vaan lapset ovat ensisijaisesti perheen sisäinen asia. Koska läheisyys kuitenkin nähdään tärkeänä tekijänä myös kuntoutusaikana, nousee esiin, että Tervalammen kartanon kuntoutuskeskuksen mahdollistamat perhetapaamiset ovat tärkeä mahdollisuus, varsinkin pienten lasten isille.

Vertaisuus toteutuu monilla haastateltavista jo omissa elämässä, eivätkä he siksi koe, että tarvitsisivat uusia ryhmiä isyyden käsittelylle. Kuntoutusaikana aktiivisimmat keskustelijat löytävät foorumit kuntoutuskeskuksesta myös isyydestä keskustelemiselle.

8.3.1 Tervalammen kartanon kuntoutuskeskus isyyttä tukemassa

Tervalammen kartanon kuntoutuskeskus näyttäytyy haastatteluissa ensisijaisesti päihdekuntoutuskeskuksena. Sen tarkoitus on siis auttaa isää päihitteettömän elämäntavan sisäistämiseksi.

”Jos se toimii jollein isälle, niin tuu tänne ja saat täältä takas sen raittiuden mikä sul oli. Sä pääset palaamaan tonne siviiliin ja pääset ehkä jopa viel sen perheen parii ja olemaan sun perheen kanssa. Ja olemalla isä ja hyvä aviomies, ni okei se on mahtavaa. Mut se ei kaikille tääkään ei ees toimi. Mutta tota se on niin yksilöllistä.” K3

”Siis Tervalampi [isyyden tukena]. Mä en usko, et oikeen siinä suhteessa. Kyl se menee sitte tohon raittiuden puolelle siinä kohtaa.” K2

Kysymys Tervalammen kartanon kuntoutuskeskuksen roolista isyyden tukijana koetaan jopa oudoksi. Isillä tuntuu olevan selkeänä ajatus siitä, että päihdekuntoutuslaitos on raittiuden mahdollistaja, ja lapset ovat asia erikseen.

”Perhe on kuitenkin semmonen voimavara. - - - Se [lapset] on joo, just perheen sisäinen asia, kyl mä koen sen niin. Se on eri maailmaa. Niist ei oikeestaan puhutakaan kun perheen sisällä ja siellä puhutaan paljon ja tuetaan ja sillä tavalla joo. Kyl se on niin perheen sisällä. Mä koen sen sillä tavalla.” K2

”Mä en oo päästäny niit tapaamaan ollenkaan tonne vankilaan, sinne luuritapaamisiin, tollasta. Mun mielest se, lapset ja vankilat ei kuulu yhteen. Ja enkä oo ottanu tännekään - - - kuntoutusjaksolla, sen kuuden viikon aikana. - - - Onko se sitte turhaa niin ku suojelemista ei miltään, mut mun mielestä ne ei vaan niin ku, mun maailmassa ne ei kuulu niin ku yhteen. Et meiän niin kun perhedynamiikka niin ei perustu siihen, että se tarvitsis sen niin ku, et heidän täytyis täällä käydä katsomassa, et mul on oikein tai missä mä oon täällä. Et olenhan mä sanonu, et käykää nettisivuilla kattomassa, mis mä olen.” K4

Ensimmäinen isä vertaa tässä omaa perhettä ja sukua päihdekuntoutuslaitoseen ja toteaa, että ne ovat kaksi eri maailmaa. Lapsista keskustellaan vain perheen kesken ja perhe näyttäytyy isyyden tukena ja voimavarana. Toinen isä kyseenalaistaa lapsien laitoksissa käymisen merkityksen. Hänen mielestään lapset sekä isän ja lasten välinen suhde eivät saa mitään lisäarvoa siitä, että nämä kävisivät paikan päällä toteamassa, missä isä on. Lasten vierailujen kieltämisessä on toki myös suojelullinen näkökulma.

”Mä en oo tota tämmöst ees ajatellu, mitä Tervalampi vois tehdä mun hyväks isänä. - - - Mä en mitään semmost saa täältä ja toiseks mä en ees lapsii pyydä tänne, niin ku et menisin tohon Kotola ykköseen nukkumaan lasten kanssa. En. Mä en ees haluis niit tänne. Ja toiseks ne ei ees tulis tänne. Ku ne kuulis, et mimmonen paikka tää on, niin ne ei ees tulis tänne. Ja tota, mä en henkkoht haluis näyttää niin ku itseeni lapsille tässä porukassa periaatteessa. Et kaikki on käyttäjii, jonkinlaisii.” K3

”Poika saatto mut bussille, kun mä tulin ekan kerran tänne ni. Kun se näki sit suoraan niin ku Hangonkadult tulevii, niin ku katkolt tulevii tärisevii puliukkoja, ni kyl se naureskeli, et faija ooks sä oikeesti menos noiden kans samaan paikkaan. Sit se kysy, - - - ekal viikol, juttelin puhelimes - - - et mä en oo pystyny vastaamaan ku mä olin lentist pelaamas. ”Ai jaa, pelaaks ne muka lentistä? Ai neki tyypit, mitä mä näin vai?” Muttei kuitenkaan mitään semmost draamaa.” K4

”Se jättäis kyllä jonkinlaisen muiston tonne takaosaan päätä. - - - Et ku ne näkis sen, että mihin ne vie ne aineet tai ihan mitä vaan käyttää. Millaseks ihminen muuttuu, millaseks ihminen tulee, miten ihminen käyttäytyy, kun se on päihteiden alaseksi. Niin tuo-

ta, mä en henkkoht hyväksy enää sitä, että mä ottasin sit jotain alkoholia, nyt mä menisin tapaamaan pikkulapsiani tai olisin lasten kanssa. Et mun pitäis ottaa alkoholia sen takia, että mä uskallan olla niiden kanssa tai olla oma itseni. Niin ei, en mä tällast. Mä en ite henkkoht niinku varmaan ottais mitään vastaan ees, jos Tervalampi tarjois mulle jotain.” K3

Lapsia halutaan suojella muilta kuntoutujilta, jotka näyttäytyvät jossain määrin isälle yhä käyttäjinä tai ovat niin huonossa kunnossa, että saattaisivat järkyttää lapsia. Viimeisen esimerkin kertomuksessa ajatus lasten ja kuntoutuskeskuksen kohtaamisesta nostaa isälle mieleen kuvan itsestä päihtyneenä lasten kanssa. Ne ovat kaksi maailmaa, joiden hän ei halua ikinä enää kohtaavan, ja lapset Tervalammella muistuttavat sitä liikaa.

Haastatteluissa nousi esiin myös toinen teema suhteessa Tervalammen kartanon kuntoutuskeskuksen roolista isyyden tukijana. Tämä oli läheisyyden teema.

”Tässä suhteessa ei Tervalampi saa auttaa, että siinä on just se, että pitäis saada taas se kontakti pojan kanssa. Ihan semmonen, vaikka semmonen fyysinen, että saa kerran halata ja semmosta että, ja puhua hänen kanssa. Ja mä uskon, että kun se tilanne tulee, että kyllä se menee parempaan suuntaan.” K5

”Jos mul ois nuoremmat lapset, niin sitte ois ollu kiva, et semmonen perheosasto ois ollu silloin. - - - Onks täällä semmosta, et perheen kanssa vois tavata? Sillä tavalla, et voi ihan yön yli tavata?” K4

Ensimmäisen isän elämäntilanne estää häntä tapaamasta poikaansa, eikä Tervalammen kartanon kuntoutuskeskus voi tilannetta muuttaa. Jos kuitenkin kuntoutuskeskus olisi tapaamiselle ainoa mahdollinen toteutumisaika, tilanne olisi toinen. Tervalammen kartanon kuntoutuskeskus on siis mahdollisuus silloin, kuin muita mahdollisuuksia ei ole tai ne ovat hankalia. Kuntoutuskeskuksen mahdollistama viikonlopun viettäminen yhdessä lasten kanssa koettiin tärkeäksi silloin, kun lapset ovat vielä pieniä ja läsnäolo vaatii läheisyyttä.

8.3.2 Vertaisuuden merkitys ja käytännöt

Isät puhuvat lapsista ja isyydestä perheen ja suvun kesken, valikoitujen ystävien kanssa ja vertaisryhmissä. Lapsista ja perheestä keskustellaan myös Tervalammen kartanon kuntoutuskeskuksessa omissa yhteisöissä ja liikunnan tai muun tekemisen ohessa. Seuraavassa isä kuvaa perheproblematiikan käsittelyn tärkeyttä kuntoutumisessa.

”Et kylhän niitä keskusteluja käydään niin ku siitä, mitä, sanotaan täällä näin tota aika paljon. Niin kun ne, jotka uskaltaa, menee sinne perheen dynamiikan pariin. - - - Kyl mä huomaan, et perhe on monella semmonen kipee paikka, et sinne kaikilla liittyy vähin-

tään laiminlyöntejä. Niin ku jos ei muita lyöntejä, niin laiminlyöntejä ainaki. - - - Et suuren osahan me eletään perheessä tai meil on ollu ainakin joskus perhe. Ja perhe on menny rikki ja yleensä, ku tänne pääsee, ni ei tänne pääsekään yleensä sillä tavalla, jos perheen ihan täysin niin ku kunnossa kaikki perhesuhteet. Et kyl se yleensä on kriisitilassa on se perhekin, ku tänne tullaan tai sitte se on peli on menetetty. - - - Ehkä sitä vois sitä vanhemmuutta sillä tavalla käsitellä, koska se vie semmosen tietyn oman ongelmakentän tiettyihin perimmäisiin sopukoihin, vie se niin ku se vanhemmuuden ja perheen käsittely.” K4

”Ehkä niin ku sen ainakin, sen perheen niin kun dynamiikan ja oman toiminnan siinä niin ku siinä perheessä isänä tai äitinä ja päihteidenkäyttäjänä, päihdeongelmaisena tai mielenterveysongelmaisena, niin se vois niin ku ehkä pakottaa ihmiset käsittelemään semmosia asioita, mitkä vois aukasta sitten, vapauttaa sieltä energiaa niin kun oikeisiin asioihin. Koska ne on vaikeita asioita ja mä huomaan, että tääl on monilla niin ku vaikeita. Ne on melkeen niin ku, et jos nyt aluks alottavat niin ku ähkien puhumaan niin ku mistään mikä liittyy tähän kotiin ja perheeseen.” K4

Syvempi perheen tarkastelu vaatii uskallusta ja sitoutumista päihteettömyyteen ja itsetutkiskeluun. Perheeseen liittyy syyllisyyden tunteita. Kuntoutuskeskukseen päästäkseen isän päihteiden käytön on oltava niin huonolla tolalla, että se on väistämättä kriisiyttänyt perheenkin jo jollakin tavalla. Isä näkee perheen ja vanhemmuuden käsittelyn yhdessä päihde- ja mielenterveysongelmien kanssa tärkeänä, koska sitä kautta asioita saa jäsenettyä, ja syyllisyyteen sidottua energiaa saadaan parempaan käyttöön.

Eri isät tarvitsevat erilaiset puitteet alkaakseen puhua lapsiin ja isyyteen liittyvistä asioista. Kun oma foorumi on löydetty, puhutaan samojen miesten kanssa muistakin aremmista asioista.

”Mä koen et mä saan tukee tota noin ni mun vertaisisiltä. Samanikäisiä isiä, vähän vanhempia isiä, ja vähän nuorempiä isiä. - - - Mä oon huomannu, että me pystytään puhumaan niinku samasta asiasta ja tuleen ymmärretyks, vaikka ne lapset ois eri-ikäisiä. - - - Että aika paljon me puhutaan, sit ku ollaan tietyn porukan kans ollaan koolla. Esi-merkiks meil on semmonen kerran kolmes viikos, meit kokoontuu semmonen [vertaisryhmä], mikä on semmonen neljästykypist kuuteenkymmeneenvuotiait äijii. Ne on mun vanhoi kavereit. Siel on pitkii puhtauksii niin ku yli kahtakymment vuottaki ja sit on muutamaa vuotta ja sit oon minä.” K1

”Siihen nähden mul ei oo ku kolme, kolme kaverii. On kaks - - - uskovaisii perheellisiä isiä ja [nimi] on sitten tämmönen laitapuolen kulkija. Hänel on koti nykyä ja ottaa alkoholia silloin tällön. Mutta tota hänel on kans samanlainen menneisyys, kun mullaki, mut hän on kumminkin mua niin ku melkeen kaksyt vuotta vanhempi. - - - Kaikkien näitten kolmen kans tulee ehkä enemmän juteltuu. Nyt kyl ehkä viime aikoina, viimisen puolen

vuoden aikana, niin kyl mä oon enemmän siihen [nimi] ollu yhteydessä. Se on kumminkin niin kun, siin on vähän niin ku isähahmo niin sanotusti, kun se on kumminkin kaksykt vuotta vanhempi. - - - Se isähahmo kumminkin korostuu siinä.” K3

Isien vertaistuki koostuu eri-ikäisistä miehistä, joilla on monenlaisia elämäntilanteita ja eri-ikäisiä lapsia. Vertaisuus vaatii kuitenkin tuekseen jotain yhdistävää tekijää isien välillä. Ensimmäisessä esimerkissä se on päihteettömyys ja yhteinen historia, toisessa se on samankaltainen menneisyys.

Lapsiin, perheeseen ja omaan isyyteen liittyvät aiheet eivät ole sellaisia, joista isät olisivat valmiita keskustelemaan kenen kanssa tahansa. Aiheen käsittely vaatii luottamusta miesten kesken.

”Mä näkisin sen silleen niin kun, joko tosi pienis ryhmissä tai sitten äijät puhuu vähän niin ku silleen. - - - Äijien kesken ku puhutaan esimerkiks isyydestä, niin se vaatii sitä, et ennen sitä ollaan niin kun vähintään niin tuttavii, että pystytään vittuilemalla kommunikoimaan toistemme kanssa, pullistelut on pullisteltu ja on vähintään saunottu yhdessä tai tehty jotain yhdessä. Äijät vaan vaatii sen. - - - Ne vaaditaan siihen, et sit tulee se luottamus, ku näkee miten toinen toimii ja ajattelee ja miten se vittuilee ja miten se ottaa vastaan vittuilun. Niin sitten vasta puhutaan, koska siinä liittyy aina väkivallanuhkaa ja kaikkee, niin ku tieksä. Niin ku, jos keskustellaan vakavista asioista, ni siin on tietyt mittarit, vähän eri mittarit, ku tyttöjen kanssa keskustellessa kuitenkin.” K4

Isän kokemuksen mukaan miesten pitää saada keskinäiset hierarkiat ja luottamus hiottua ennen henkilökohtaisten asioiden jakamista. Henkiset ja fyysiset vaaratekijät pitää saada kartoitettua ja siihen päästään sanallisen huulen heiton ja yhteisen toiminnan avulla.

Yhteinen tekeminen näyttäytyy muutenkin tärkeänä avoimuutta luovana tekijänä miesten välisissä keskusteluissa.

”Me syödään kimpas yhes, meil on vuokratilasaunat, mis me käydään saunassa ja uimassa ja pidetään kokous sen jälkeen. Ja tota noin niin, ne on aika hoitavii juttuja. Ne on mun ikäsen miehen sitä elämän jakamista. Ja siihen liittyy perheet, siihen liittyy lapset, siihen liittyy työelämä ja siihen liittyy nää ikääntyvän miehen ongelmat. Ja se on hirveen hoitava juttu ollu. - - - Me ollaan niin lähellä toisiamme sitte niin ku, et meil on luottamus niin ku ja ihan huippuluokkaa siellä. Että pystytään puhuun tosi vaikeistaki asioista, tuomaan sinne niin ku tosi vaikeita, niin vaikeita ku hienojaki hetkiä. Että se on tosi tärkeä juttu.” K1

”Mä huomaan, että ku lenkkeillään monta kertaa tuolla. Jätkien kanssa ollu sillai ihan niin ku kahestaan ja muijienki kanssa, niin se tekeminen yhdessä, niin se ja pienessä niin ku porukassa tai kahestaan, niin se vapauttaa niin ku keskusteluun.” K4

Saunominen, yhdessä syöminen ja lenkkeily ovat esimerkkejä toiminnasta, jonka parissa miehet keskenään puhuvat. Kun luottamus on syntynyt, voi keskustella niin vaikeista kuin hienois-takin elämän tapahtumista. Isän on oltava kuitenkin itse aktiivinen. Vastavuoroisuus on näissä vuorovaikutussuhteissa tärkeää.

”Mut kyl äijät ei niin ku paljoo, ellet sä niin ku ite anna. Et monet ei aukee ollenkaan, ennen ku sä ite vähän aukeet. Et kyl se aika vaikee laji varmaan on äijien kohal ainaki.”
K4

”Ja mul on mahdollisuus semmonen niin ku niin hieno tilanne mulla, että se on niin ku musta kiinni, miten paljon mä haluan käyttää sitä kokemusta mitä mun ympärillä on. Ja mul on jaettavaa kokemusta niinku, et en väheksy mitään omaa ymmärrystäni ja omaa tietotaitoani tos asiassa. Mut tota noin niin haluan pitää kuitenkin niin ku sen avun pyytämisen kynnyksen niin ku aika matalana itelleni, että mä en lähe nyt maalaamaan sel-lastä kuvaa itestäni, et mun täytys niin ku osaa kaikki isänä olemisen taidot tai vanhempana olemisen taidot.” K1

Itsestään kertominen on luottamuksen osoitus. Jotta siihen kykenee, on luotettava itseensä ja siihen, että omassa kokemuksessa on jaettavaa.

9 Yhteenveto

Isänä kasvaminen näyttäytyi isien haastatteluissa erilaisina onnistumisen ja erehtymisen prosesseina. Isyys rakentui isien sille antamista merkityksistä, heidän itsenäisistä ratkaisuistaan eri elämäntilanteista sekä olosuhteista. Isyyden volyymin vaihtelut isyyden varhaisemmassa historiassa määrittivät isän ja lapsen suhteen mahdollisuuksia ja kehittymisen esteitä myös kuntoutusaikana. Rikkonaisista historioista huolimatta ja niiden avulla isät kuntoutuessaan päihteiden käytöstä korjasivat linjaansa myös isänä. Tärkeänä vertaistukena haastatteluissa näyttäytyivät isät, joihin haastateltavat samastuivat ja liittyivät.

9.1 Isyyden rikkonainen historia

Isyys vahvistuu ja ohenee sekä isän oman toiminnan että isän elämään vaikuttavien olosuhteiden vaikutuksesta. Elämäntilanteiden ja isän sitoutumisen ja läsnäolon muuttuessa myös lapsen ja isän välinen suhde muuttuu ja kehittyy. Isät ovat olleet vuoroin lapsiaan hyvin lähellä ja toisinaan taas kadonneet kuulumattomiin.

9.1.1 Osallisena isyydessä

Muutokset isien ja lasten suhteissa eivät haastatteluissa olleet suoraviivaisia tai äkkinäisiä vaan suhteen muutos tapahtui pikku hiljaa. Kuten Mykkänen ja Eerola (2014) toteavat, isien ja lasten suhteeseen vaikuttivat aika, etäisyys sekä isien oma aktiivisuus, johon puolestaan vaikuttivat heidän tahtonsa, osaamisensa sekä kykynsä toimia isinä (ks. sivut 10-11). Huttusen (2001) kuvaama vahvistuva isyys näyttäytyi haastatteluaineistossa ensisijaisesti sitoutuneena isyytenä. Isät puhuivat siitä läsnä olevana vuorovaikutuksena, saatavilla olemisena sekä vastuun ottamisena (ks. sivu 12). Huttusen (2014) kuvaama isyyden oheneminen puolestaan kuvastui lapsien tapaamattomuutena, isän etäisyytenä sekä katkoksina isyydessä (ks. sivu 12). Isien osallistujaroleina näyttäytyivät koti-isä, työssäkäyvä läheinen isä, yhteyttä ylläpitävä erillään asuva isä, arjessa näkymätön isä, kadonnut isä sekä muistoissa oleva isä. Isät vaihtoivat isyyden roolista toiseen isyytensä historian eri aikoina ja sahasivat roolien välillä myös edestakaisin.

Koti-isät sekä muut lastensa arkisiin rutiineihin mahdollisimman usein osallistuneet isät edustivat aineistossa sitoutunutta vanhemmuutta. Vahvan sosiaalisen isyyden lisäksi heidän toiminnassaan näkyi Huttusen (2001) määrittelemä psykologinen isyys. Arjen rutiineihin sitoutuminen näyttäytyi toimintana, joka mahdollisti läsnäolon ja vuorovaikutuksen lapsen kanssa. Yksi isä kuvasi perheen sisäistä dynamiikkaa sanoilla toimiva ja turvallinen ja viittasi siihen, kuinka perheessä puhuttiin asioista ja tunteista, ja myös näytettiin niitä. Vuorovaikutustaidot rinnastuvat tässä Vanhemmuuden roolikartan ihmissuhde- ja tunnetaitojen osaamiseen. Suurin osa isistä oli onnistunut luomaan lapseensa vahvan ja vuorovaikutuksellisen kiintymyssuhteen, johon sisältyi vanhemman vastuullisuus ja pyyteettömyys, molemminpuolinen rakkaus, ajatusten jakaminen keskusteluissa sekä läheisyyden kokemukset. (ks. sivu 10.) Tehdessään isyyttä ohentavia valintoja läheiset isät etääntyivät arjessa näkymättömiksi, katosivat ennalta määrittelemättömiksi ajoiksi tai siirtyivät muistoihin. Isät laittoivat lastensa edelle kaveriporukoita, itsenäisyyden sekä päihteet. Työ muuttui yhden isän kohdalla isyyttä ohentavaksi, kun työtunneista ja rahasta tuli tarkoitus itsessään, eikä isä enää konkreettisesti näkynyt lastensa arjessa.

Erojen jälkeen läsnäolo muokkautui isien haastatteluissa enemmänkin saatavilla olemiseksi ja sen ylläpitäminen myös lapsen mielessä vaati isiltä aktiivisuutta ja uusia keinoja. Yhteisen kodin puuttuessa psyykkistä läheisyyttä pidettiin yllä tapaamisin, puheluin sekä postin ja itse tehtyjen lahjojen avulla. Päihkeitä käyttäessään yksi isä mahdollisti läsnäolon käyttämällä lapsen kanssa ollessaan oloa tasaavia päihkeitä ja manipuloi huumeseuloja, jottei lastensuojelu eväisi tapaamisia.

Vaikka isät pyrkivät siirtämään päihteiden käyttönsä mahdollisimman tarkkaan kodin ulkopuolelle, se vaikutti tapaamisiin ja isien ja lasten väliseen vuorovaikutukseen. Isät pyrkivät pitämään päihteet vain arkea sivuavina sen sijaan, että ne olisivat tunkeutuneet perheen kotiin. Yksi isä kuvasi koti-isänä toimiessaan päihteiden heikentäneen hänen kykyään hoivaan ja pelkäsi aiheuttaneensa lapsilleen trauma ja toimiessaan kotona päihtyneenä. Päihteiden käytön ja vankilatuomioiden vuoksi isät kadottivat yhteyden lapsiin määrittelemättömiksi ajoiksi ja pahimmillaan katosivat kokonaan lapsensa saatavilta. Lasten turvattomuus elämän ennakoimattomuudesta, jota pettymykset ja lupausten rikkoutuminen aiheutti, näyttäytyi haastatteluissa lähinnä isien omana häpeänä ja syyllisyytenä. Lasten näkökulma ei haastatteluissa tullut esiin. Vaikenemalla päihteiden käyttöön liittyvistä asioista ja teoista isät rikkoivat lasten psyykkistä turvallisuuden tunnetta, vaikka toiminta näytti sitovan lasta ja isää huolen kautta tiiviimmin yhteen. Isät eivät haastatteluissa maininneet fyysistä väkivaltaa ja vain yksi isä kertoi lapsensa kokeneen sen uhkaa. Tämä poikkeaa Hyytisen (2006) tutkiman perheen arjesta (ks. sivu 15).

Eron jälkeen huoltajan vastuu kaventui. Vastuun alue on kuitenkin yksi Huttusen (2001) määrittelemän osallistuvan isyyden kolmesta osa-alueesta (ks. sivu 12). Vastuun jakautuminen tavalla tai toisella vanhempien kesken vielä eron jälkeenkin selkeästi vahvasti isyyttä. Kodin ulkopuolelle suuntautuneet harrastukset ja taloudellinen vastuu korostuivat isien haastatteluissa. Toiminnallinen vanhemmuus sekä hyvinvoinnin ja mahdollisuuksien tarjoaminen nimenomaan rahallisina panostuksina lapsiin olivat isille tärkeitä. Kuten Kulmala & Vanhala (2004) toteavat, taloudellinen vastuu korostuu eronneiden isien kohdalla (ks. sivu 15). Haastatteluaineiston perusteella isät kuitenkin itse mieltävät sen ylipäänsä isyyteen kuuluvaksi.

9.1.2 Isyyden olosuhteet ja puitteet

Olosuhtenäkökulma näyttää vahvistuvasta ja ohenevasta isyydestä niiden rakenteellisen puolen. Rakenteilla tarkoitetaan erilaisia isästä ja hänen toiminnastaan riippumattomia olosuhteita, jotka lisäävät tai rajaavat isän mahdollisuuksia toimia isänä.

Haastatteluaineistossa isyys eli ohuimmillaan vuosia vain isän ajatuksina, vaikka halua isänä toimimiseen olisi ollut. Tällaista vanhemmuutta Kulmala ja Vanhala (2004) kuvaavat muistossa olevaksi (ks. sivu 12). Isyyden konkretisoitumista lasten elämässä esti sekä lasten äiti että myöhemmin ratkaisevasti viranomaiset lain antamin valtuuksin. Näin Huttusen (2001) määrittelemää niukkaa isyyttä luodaan kulttuurisesti hyväksytyin keinoin (ks. sivut 15-16). Samantapaisia fyysisiä etäisyyksiä pienemmässä mittakaavassa oli ulkomailla asuvien sekä vakiloissa olevien isien lapsisuhteissa. Isän ollessa kaukana psyykkisen läheisyyden ylläpitäminen jäi isän aktiivisuuden varaan. Etäällä toisistaan asuvien isien ja lasten tapaamisten määrään vaikuttivat isän rahatilanne, oman ajankäytön säätömahdollisuus sekä liikkumismahdollisuus.

det lapsen luokse. Myös tapaamispaikan puuttuminen rajasi erillään asuvien isien ja lasten tapaamismahdollisuuksia. Lastensuojelun tapaamisille asettamat reunaehdot näyttäytyivät haastatteluissa isyyttä vahvistavina, koska ne saivat isät taistelemaan tapaamisten puolesta ja jossain määrin hillitsivät isän päihteiden käyttöä.

Isyys oli vahvaa asuttaessa saman katon alla tai mahdollisimman lähellä. Isyyttä saattoi kuitenkin ohentaa perheen sisäinen roolijako ja vanhempien väliset toimimattomat suhteet. Huttunen (2001) kuvaa tällaista isyyden ohuutta ja niukkuutta psykologisen isyyden kehittymättömyytenä perheen sisäisten jännitteiden vuoksi (ks. sivu 16). Yksi haastatelluista isistä kertoi, kuinka ajan myötä oli saanut uudelleen perheenjäsenen kaltaisen roolin lastensa ja näiden äidin perheessä, vaikka asui siitä erillään. Lasten äideillä näytti olevan suuri valta siihen, mihin isä lapsen elämässä paikantuu.

Vankiloissa perheleirit ja tapaamiset perhehuoneissa mahdollistivat lasten tapaamiset. Asunnottomalle tai tuetun asumisen yhteisöissä asuneille oma koti oli virstanpylväs vahvistuvan isyyden polulla. Ihmissuhteiden vaikutus ulottui myös sukuihin. Sukulaiset saattoivat nujertaa isyyttä, pitää yllä traditioita isän ollessa poissa, tukea päihteettömyydessä ja isyydessä sekä tarjota tapaamispaikan asunnottomalle isälle. Sukulaisten tuen merkitys saa vahvistusta myös Knuutin (2007) tutkimuksessa. Haastatteluissa uudet puoliset ja näiden lapset näyttäytyivät vain isyyttä vahvistavina.

Päihteiden käyttö ohensi isyyttä eristämällä isää ihmisistä sekä heikentämällä psyykkistä ja fyysistä terveyttä. Sekavana tai vieroitusoireisena isänä toimiminen ohenee, kuten Hyytinen (2006) tutkimuksessaan hyvin kuvaa (ks. sivu 15). Päihteet ovat myös osasyynä useimpiin, ellei kaikkiin tämän luvun rakenteellisista isyyttä ohentavista tekijöistä. Päihteettömyys vahvistaa isyyttä. Päihteettömällä isällä on käytössään uudenlaisia mahdollisuuksia vuorovaikutussuhteen syventämiseksi. Tähän tulokseen tuli myös Ruisniemi (2006) tutkimuksessaan (ks. sivut 16-17).

9.2 Isyyden koostaminen osana kuntoutumista

Isien haastatteluista nousi esiin aiheita ja projekteja, jotka ovat tavalla tai toisella kesken isän ja lapsen välillä, ja joita isät käyvät läpi osana kuntoutumistaan. Isät pyrkivät hahmotamaan itsensä ja lasten välille rikkonaisen historian aikana syntyneitä jännitteitä sekä ratkaisemaan niitä. Näiden taustalla on samoja häpeän, syyllisyyden ja surun tunteita, joiden Vilkkumaa (2006) näkee pahimmillaan eristävän ihmisen muiden yhteydestä (ks. sivu 20). Lapsi esiintyi isien pohdinnoissa kuntoutumisen peilinä, kuntoutusprosessin alkuunpanijana sekä kuntoutumisen tavoitteena. Isien häpeän tunteet loivenivat vähitellen itsetunnon vahvistuessa sosiaalisen osallisuuden kautta. Häpeästä irrottautuminen vaati myös selkärankaa toimia

omien arvojen mukaisesti. Päähteettömyyden myötä isät pyrkivät välttämään syyllisyyden hyvittämistä lupauksilla ja materiaalilla. Sen sijaan he pyrkivät paremmalla vuorovaikutuksella ja ottamalla vastuuta saamaan anteeksi lapsiltaan sekä antamaan itse anteeksi itselleen. Surutyö menetetyistä ajasta ja läheisyydestä oli myös joidenkin isien keino päästä eteenpäin. Isät kuroivat umpeen etäisyyttä olemalla lapsen saatavilla ja käytettävissä. Läheisyys tulevaisuudessa mahdollistui isille ottamalla vastuuta omasta päähteettömyydestä ja isyydestä. Epäluottamusta he häivyttivät pikku hiljaa avoimuudella ja puhumalla lapsen kanssa, mutta myös suhteutumalla elämään maltillisemmin, jolloin mielenrauha heijastui myös lapsiin. Näihin itsetutkiskeluihin liittyi myös lapsen maailman ja aikuisten maailman välinen ristiriita, joka näkyi myös isyyden ja kuntoutumisprosessin välisenä ristiriitana.

Kaikkien haastattelemieni isien isyyden historia oli ollut tavalla tai toisella rikkonainen (ks. luku 9.1). Päähteettömyyden myötä he käsittelivät ja koostivat suhdettaan lapseen eri tavoin. Kuuluvimpana aineistossa oli kuntoutumisen mallitarina, jossa isä keskusteluin peilaa isyytään muihin. Lisääntyneen itsetuntemuksen ja vahvistuneen itsetunnon avulla hän saa vakautta omaan elämäänsä, jolloin myös vastuu itsestä ja isyydestä tulee uudella tavalla mahdolliseksi. Haastattelujen perusteella tässä suurena apuna toimi vahva vertaistuki. Tämä lähestymistapa on sama, johon yhteisökuntoutus pohjautuu, ja jota tutkimuksissaan kuvaavat sekä Knuuti (2007) että Hyytinen (2006) (ks. sivu 20). Toisena aineistosta nousseena mallina oli isyyden jatkuvuutta korostava ajattelu, jossa isän ja lapsen välinen suhde koettiin jännitteettömäksi. Isyys näyttäytyi elämänhallintana ja läheisen suhteen tiellä oli lähinnä rakenteellisia ongelmia. Isät käyttivät myös odottelun mallia, jossa suhde lapseen oli kaipuuta ja parempien hetkien tai mahdollisuuksien odottelua. Isyys viipyy tavallaan menneen läheisyyden ja toistaiseksi vielä mahdottoman läheisyyden välillä. Tunteista puhuminen oli vaikeaa. Syyt odotteluun voivat olla itsestä johtuvia tai rakenteellisia. Tämän mallin voi nähdä myös rohkeuden ja epäonnistumisenpelon kamppailuna. Isät käyttivät näitä malleja erikseen ja yhdessä pyrkiesseen ymmärtämään suhdetta lapseensa ja raivaamaan tietään tämän luokse. Haastatteluissa itsetunnon merkitys kuntoutumiselle ja vanhempana toimimiselle korostui.

9.2.1 Pelot isän ja lapsen suhteen horjuttajina

Isän päähteiden käytön lapselle aiheuttama epävarmuus näyttäytyi haastatteluissa sekä toimimattomiin rutiineihin ja pitämättömiin lupauksiin liittyvänä ennakoimattomuutena että lapsen huolena isästä. Samanlaisena se näyttäytyi Hyytisen (2006) tutkimuksessa päihdeperheen arjesta (ks. sivu 15). Haastattelemillani isillä oli ollut useampia päähteettömiä kausia. Lapset olivat iloinneet isän päähteettömyydestä ja pettyneet käytön alettua uudelleen. Sekä isät että lapset olivat myös pelänneet suhteen vaikeutumista huostaanoton tai muun vastaavan tapahtuman kautta. Päähteiden käyttöaikoina isät eivät puhuneet peloista ja pettymyksistä lastensa kanssa. Isiltä jäi siis tässä vaiheessa kuulematta lapsen näkökulma, jota Hyytinen

pitää tärkeänä vanhemmuuteen kasvamisessa. Isät kokivat kuitenkin jatkuvaa syyllisyyttä lapselleen aiheuttamasta huolesta sekä kyvyttömydestään toimia lapsen kannalta oikein. Jotkut isät kokivat asioista puhumisen vielä päihteettömänäkin vaikeaksi tai jopa suhteelle vahingolliseksi ja riitoja aiheuttavaksi. Lapsen uskottiin tuntevan isänsä puhumattakin ja ymmärtävän häntä. Suhde tapahtuneita asioiden ja erimielisyyksien puheeksi ottamiseen oli ristiriitainen. Tässä voi ehkä nähdä Murron (1997) kuvaamaa päihteiden käyttöön liittyvää elämäntavan itse-tuntoa syövää vaikutusta tai masennusta (ks. sivu 20), mutta yhtä lailla kyseessä voi olla myös tapa olla vuorovaikutuksessa. Isien pelko siitä, ettei kelpaa sellaisena kuin on, tiivistyy yhden isän kokemuksessa. Hän otti yhteyttä lapsiinsa kahdenkymmenen vuoden hiljaisuuden jälkeen, eivätkä lapset reagoineet mitenkään.

Kuntoutumisen myötä kaksi isistä pyrki ratkaisemaan isän vointia koskevat pelot puhumalla niistä. Tässä voi nähdä esimerkiksi Hyvärin ja Nylundin (2010) sekä Kurjen (2011) kuvaamaa itsetunnon vahvistumisen ja osallistavan vuorovaikutuksen positiivista vaikutusta yksilön kykyyn muuttaa sekä omaa että yhteisönsä elämää (ks. sivu 20). Toinen isistä jakoi lapsensa kanssa kuntoutumisen myötä auennutta ymmärrystään päihteiden käytön syistä ja omasta historiastaan päihteidenkäyttäjänä. Hän koetti lieventää lapsen syyllisyyttä puhumalla esimerkiksi siitä, etteivät isän poissaolot päihteiden käyttöaikoina johtuneet pojasta vaan riippuvuudesta. Toinen isä reagoi lastensa huoleen puhumalla, mutta myös huolehtimalla itsestään. Kun isä voi hyvin ja hänelle tapahtui hyviä asioita, se viestitti myös lapselle, etteivät laitokset ole vaarallisia. Isän rauhallisuus siirtyi lapsiin.

Neljä isistä kertoi joutuneensa ottamaan kantaa joko murrosikäisen lapsen päihteiden käyttöön tai seurusteluun. Ensireaktioina päihteiden käyttöön oli ollut lapsen terveydestä huolehtiminen, raivo tai isälle itsellekin käsittämättömän vahvalta tuntuva pelko lapsen tulevaisuuden puolesta. Reaktioihin tiivistyi isän syyllisyys omasta päihteiden käytöstä, vahva suojelun tarve, avuttomuus elämän hallitsemattomuuden edessä sekä epäonnistumisen pelko. Lasten päihteiden käytön ja muiden nuoruusiän rajanvetojen kohdalla isät asettivat oman elämänkokemuksensa turvaksi lapselle, jotta tämä uskalsi tunnustaa asioita, mutta myös antaakseen tälle välineitä tutkia omaa toimintaansa. Tällainen vahvuus vaatii kuitenkin isältä, että hän osaa erottaa vaikeat tunteet erilleen identiteetistään, kuten Vilkkumaa (2006) kuntoutumisprosessia kuvaa (ks. sivu 21). Isien toiminnasta löytyi sekä nöyryymistä elämän hallitsemattomuuden edessä että yhteiseksi uskottuun arvopohjaan ja elämän hallintaan nojaavaa neuvomista. Molemmilla tavoilla isät pyrkivät tiivistämään suhdettaan lapseen.

Kuten esimerkiksi Murto (1997) kuntoutumista kuvaa, päihteettömyyden myötä isät irrottautuivat päihteiden hallitsemasta itsekkästä elämäntavasta (ks. sivu 20) ja halusivat luoda uutta turvallisempaa suhdetta lapsiinsa. Tässä auttoi muun muassa se, että iän myötä lapsen ymmärrys sekä kyky käsitellä vaikeampiakin asioita objektiivisemmin lisääntyivät. Isät kertoi-

vat itse saaneensa päihteettömän ajan myötä pelkoihinsa etäisyyttä, jolloin he osasivat lukea paremmin lastensa epävarmuutta ja pelkoja heidän käytöksestään. Yksi isistä kuvasi päihteiden käyttöön liittyvää tunnehistoriaansa tiedostamisen ja käyttöönoton polkuna. Omaa elämänhistoriaa rasittaneet turvattomuuden, hylätyksi tulemisen, pelon ja yksinäisyyden tunteet olivat aiemmin ylläpitäneet päihteiden käyttöä ja ohentaneet isyyttä. Päihteettömyyden myötä isä oli pikku hiljaa tutustunut itseensä ja tunteisiinsa ja ymmärtänyt niiden kautta mitään ilman oli lapsuudessa jäänyt. Ymmärrys itsestä auttoi toimimaan päinvastoin kuin omat vanhemmat ja siten vastaamaan oman lapsen todellisiin tarpeisiin.

9.2.2 Syllisyyden raskas taakka

Vain yksi isä kertoi kokevansa syllisyyttä siitä, että käytti huumeita hoitaessaan lapsiaan kotona. Päihteettömyyden tuoma etäisyys sai isän näkemään käyttöaikaiset selittelyt selittelyinä. Hän tajusi, että oli saattanut olla kotona reagoimatta lastensa kontakteihin tai aiheuttanut vuorovaikutukseen muuta sellaista säröä, josta lapset ovat olleet peloissaan. Tällaiset tapahtumat ovatkin todennäköisiä vanhemman käyttäessä huumeita, kuten Hyytinen (2006) tutkimuksessaan yksityiskohtaisesti kuvaa (ks. sivu 15). Kuntoutumisen myötä syllisyys motivoi isää parempaan isyyteen.

Kun isät vielä lasten kanssa asuessaan pystyivät sinnittelemään päihteiden käyttömaailman ja perhe-elämän rajalla, eron jälkeen yhä useampi heistä lipsahti päihteiden käytön puolelle. Isät kuvasivat vastuuttomuuttaan päihteitä käyttäessään kyvyttömyytenä toimia vanhempana tai tehdä oikeita asioita. Päihteiden käytön aiheuttama vastuuttomuus ja sen tiedostaminen näyttäytyivät isien haastatteluissa häpeänä. Häpeä söi itsetuntoa sekä isänä että miehenä ja sai isät vihaamaan itseään ja elämäntapaansa. Isien ainoana ratkaisuna häpeän tunteeseen oli käyttää lisää päihteitä niin rankasti, että sitä voi kuvata itsetuhoiseksi. Häpeä myös eristi muista ihmisistä aivan kuten Murto (1997) ja Vilkkumaa (2006) kuvaavat (ks. sivu 20).

Kaikki haastattelemani isät puhuivat syllisyydestä. Isät kokivat rikkoneensa lapsiaan vastaan olemalla eri syistä poissa lastensa elämästä. Luottamus oli mennyt niin monta kertaa, että syllisyys tuntui useimmilla isistä jääneen pysyväksi isän ja lapsen suhteen taustatekijäksi. Kaksi isistä tuntui ennemminkin tunnustelevan, onko syllisyyden takana vielä jotain, mitä on tapahtunut ja pitääkö sille tehdä jotain. Häpeää ja luovuttamisen mielialaa oli kuultavissa myös lapsensa huostaanotossa menettäneen isän kommentteista, kun hän kyseenalaisti isyytään ”pellehommana”. Hän tulkitsi lastensa hiljaisuuden omaksi täydelliseksi epäonnistumiseksi.

Syllisyyttä oli koetettu sovittaa ja tekoja hyvittää sekä lahjoin että lupauksin. Hyvittäminen näyttäätyykin kaikissa päihteitä käyttäneitä vanhempia kuvaavissa tutkimuksissa. Muun muas-

sa Knuuti (2007) ja Hyytinen (2006) tunnistavat ilmiön (ks. sivu 17). Materia näyttäytyi haastatteluissa maksuna isän tuottamista kärsimyksistä. Toinen syyllisyyden sovittamiskeino oli sinnikäs toiminta. Tällaisena näyttäytyivät lastensuojelun asettamien rajojen noudattaminen lasten tapaamisten varmistamiseksi, yhteyden ylläpitäminen vävyn kautta niin kauan, että oma lapsi antaa anteeksi sekä hakeutuminen päihdekuntoutukseen, kun pojan tilanne sitä todella vaati.

Syyllisyydestä voi pikku hiljaa päästä irti tai sitä voi loiventaa anteeksiannon ja anteeksi saamisen kautta. Syyllisyys näyttäytyi haastatteluissa voimavarana tai alkusysäyksenä, jonka avulla isät kykenivät näkemään lapsen kokonaistilanteen paremmin ja kantamaan siitä vastuuta. Yksi isistä oli avannut lapselleen menneitä ja nykyisiä prosesseja saadakseen luottamuksen takaisin, saadakseen siis anteeksi. Jakaessaan säännöllisesti lapsensa kanssa kuntoutusprosessiinsa liittyviä kysymyksiä hän koki samalla hyötyvänsä tästä itsetutkiskelusta myös itse vanhempana. Lapsen mukaan tulo kuntoutusprosessiin oli keskeinen osa vanhemman kuntoutumista myös Hyytisen (2006) tutkimuksessa. Päihteettömyyden myötä isä pyrki saamaan lapsen kunnioituksen muusta kuin lupauksista tai peloista. Anteeksi saaminen lapselta ja itseltä mahdollistaa katsomisen tulevaisuuteen ilman syyllisyyttä menneistä. Se tuo mielenrauhaa, vahvistaa itsetuntoa ja mahdollistaa ehkä sitä kautta vastuullisen toimimisen tulevaisuudessa.

9.2.3 Etäisyys läheisyyden esteenä

Kuntoutuksensa aikana isien suhde tunne- ja ihmissuhdeosaamiseen osittain muuttui. Isät kokivat yhteyden pitämisen lapsiin yhä tärkeämmäksi tehtäväksi isyydessään. Toisille isille puhuminen oli luontevampaa, joillekin esteenä oli suurten etäisyyksien ohella oma aikava perusluonne. Isät joka tapauksessa olivat kontaktissa lastensa kanssa ja pitivät sitä lapsesta huolehtimisena.

Haastateltavien kertomuksissa isyys näyttäytyi läheisenä ihmissuhteena, jossa isät kokivat pehmeitä tunteita ja jakoivat elämän perusasioita lasten kanssa silloin kuin voivat. Rakkaus oli molemmin puolista ja siinä näkyi voimakas kiintymyssuhde. Lapsen kunnioitus sai isän tuntemaan itsensä merkitykselliseksi ja hyväksytyksi sellaisena kuin hän on. Isien rakkaus lapsiin kietoutui haastatteluissa läsnäolon ja läheisyyden käsitteisiin. Isien puheesta saattoi helposti löytää Hokkasen (2002) esittelemiä psyykkisen ja fyysisen läsnäolon esimerkkejä (ks. sivu 16). Haastatteluissa näkyi myös jo menetetyn läsnäolon näkökulma sekä rajalla olevan, tulevaisuuteen suuntautuvan läsnäolon näkökulma, jotka ovat Kulmalan ja Vanhalan (2004) luomia näkökulmia epätavanomaiseen vanhemmuuteen (ks. sivu 12).

Kaikki haastattelemani isät asuivat lapsistaan erillään ja olivat joutuneet irrottautumaan jokapäiväisestä arjen fyysisestä läsnäolosta heidän kanssaan. Tämä on tyypillistä eronneille isil-

le, kuten Plihtarikin (2010) tutkimuksessaan toteaa (ks. sivu 17). Yhteistä fyysistä läsnäolon aikaa rajoittivat isien yhteisen ajan vähyys, pitkät etäisyydet ja tapaamisten mahdollisuus vain jonkun toisen asunnossa. Yksi isä kertoi, miten pitkien välimatkojen lisäksi yhteisiä viikonloppuja joutuu lisäksi jakamaan useamman ihmisen kesken. Aika näyttäytyi isien elämässä rajoitteena koko eron jälkeisen isyyden, ellei jo sitä ennen. Haastatteluissa näkyi Hokkasen (2002) mainitsema ajan toiminnan laatua määrittävä ulottuvuus (ks. sivu 16). Kun aikaa oli vähän, eikä kunnollista tapaamispaikkaakaan välttämättä ollut, tehtiin sitä, mikä näissä rajoissa oli mahdollista. Ajan vähyys rajasi myös keskustelun sisältöä. Yhteinen aika käytettiin siihen, että elämä olisi hitusen onnellisempaa.

Fyysinen läsnäolo näyttäytyi isien puheessa lapsen näkemisenä, kosketuksena, halaamisena, yhteisinä päiväunina ja liikuttumisen kyyneleinä. Isät kertoivat kaipuusta lastensa lähelle ja heillä oli halu jakaa yhteistä arkea enemmän lastensa kanssa. Uudessa elämäntilanteessa isät tekivät suunnitelmia ja loivat yhteistä tulevaisuutta. Kaksi isistä haki omaa asuntoa nimenomaan ajatuksella, että lapsi voisi viettää pidempiä aikoja heidän luonaan tai muuttaa jopa pysyvästi saman katon alle. Yksi isä pohti paluutaan suvun traditioihin, joissa hänellä on valmiina paikka, kunhan hän vain ottaa sen omakseen. Yhteisen arjen ja fyysisen läheisyyden kaipuuseen liittyi myös surutyö, jota kolme isistä kävi läpi kuntoutusaikanaan. Isät olivat menettäneet paljon läsnäolonhetkiä menettäessään ehjän perheen ja siihen kuuluvan arjen yhteyden lapsiin. Yksi isistä pelkäsi menettäneensä koko isänä olemisen mahdollisuutensa.

Koska isät kuitenkin olivat fyysisesti arjen ulkokehällä, he olivat joutuneet panostamaan psyykkiseen läsnäoloon, mikäli olivat mielineet säilyttää suhteensa lapseen. Psyykinen läsnäolo näyttäytyi isien kertomuksissa vahvana tunnesiteenä ja lapsen tietoisuutena, että isä on saatavilla apuna ja tukena milloin lapsi häntä tarvitsee. Isät toteuttivat tällä tavoin psykologista isyyttään etäisyydestä huolimatta. Puhelin oli tapaamisten ohella isien psyykkisen läsnäolon tärkein väline.

9.2.4 Isyys tässä ja nyt

Haastattelemani isät olivat kaikki käyttäneet päihteitä siinä määrin, että se on pakostakin vaikuttanut heidän läheisimpiin ihmissuhteisiinsa. Kuten Hyytinenkin päihteitä käyttäneiden vanhempien kuntoutumista kuvaa, tämä läheisten suhteiden laiminlyönti oli rikkonut sekä lapsen luottamusta isään että isän luottamusta itseensä. Päihdekuntoutuminen näyttäytyi haastatteluissa itsetuntemuksen ja itseluottamuksen vahvistumisena.

Isät olivat loukanneet lapsiaan pettämällä lupauksia, vaikenemalla tosiasioista, turvautumalla lapsen tälle ylivoimaisissa tilanteissa sekä kohtelemalla itseään kaltoin päihteitä käyttämällä aivan kuten Hyytisen tutkimassa perheessäkin tapahtui (ks. sivu 15). Isät olivat omissa elä-

mässään tehneet myös paljon henkilökohtaisia ratkaisuja, jotka olivat syrjäyttäneet lapsen heidän elämästään. Yksi isä oli menettänyt lastensa luottamuksen siksi, ettei ollut varhaislapsuuden jälkeen ollut missään tekemisissä lapsiinsa.

Isät olivat pyrkineet päihteitä käyttäessäänkin pitämään luottamussuhdetta yllä niillä keinoilla, joita heillä silloin oli ollut. Kolme isistä kertoo, ettei ollut ottanut päihteitä lasten ollessa läsnä ja yksi heistä kertoo vaihtaneensa huumetta ollessaan lapsen kanssa tekemisissä. Kun päätös raittiudesta oli tehty, yksi isä vältteli retkahdustensa mainitsemista lapsilleen. Luottamus on herkkä hajoamaan uudelleen, kun sitä on monta kertaa rikottu. Kuntoutuksen aikana luottamuksen haasteena oli lapsen ja aikuisten maailman erillisuus. Kuntoutumisprosessissa isä joutuu läpikäymään tilanteita ja asioita, joita ei voi lapsen kanssa sellaisenaan jakaa, aivan kuten ei päihteiden käytön maailmaakaan. Tämä saattaa olla myös yksi syy sille, että niini moni isä ei halunnut lastensa tulevan päihdekuntoutuslaitokseen kuntoutusjaksonsa aikana. Päihteet tuntuivat olevan vielä liian lähellä.

Päihteettömyyden myötä suhde luottamuksen ylläpitämiseen oli muuttunut. Luottamus näytti vaativan, että isä oli tarpeeksi vahva kuuntelemaan, mitä lapsella on kerrottavaa. Myös lapsen ja isän suhteen oli oltava tarpeeksi vahva, että lapsi saattoi luottaa sen katkeamattomuuteen, vaikka lapsi kertoisi mitä. Saman vahvuuden perään lapsi kysyi raivotessaan isälleen, ettei tämä tee elämälleen mitään. Isän päihteettömyyden ja vahvistuvan itsetunnon myötä lapsella todella on mahdollisuus tulla isälleen uudella tavalla näkyväksi. Lapsen näkyväksi tuleminen on vanhemman kuntoutumista vahvasti eteenpäin vieväksi todettu päihdekuntoutuksissa laajemmaltikin, kuten Ruisniemen (2006), Knuutin (2007) sekä Hyytisen (2006) tutkimukset osoittavat (ks. sivu 17). Lapsen luottamus palaa vähitellen. Vaikka lapsi ei vielä ollut valmis käymään läpi omia vaikeita tunteitaan, yksi isä teki näkyväksi suhteessa ollutta vaiettua ja pahaa ja mahdollisti lapselleen tämän kokemusten ja tunteiden käsitteellistämisen sitten, kun tämä on siihen valmis. Yksi isistä esitti asian niin, että luottamus syntyy vähitellen, kun toimii rauhallisesti eikä liikaa yritä tai kiirehdi. Perusturvallisuus ei synny väkisin, ja jos sitä väkisin koettaa, kärsii uskottavuus ja toiminnassa on liikaa epämääräisyyttä tai yrittämistä.

Kuntoutuminen ja luottamuksen vahvistuminen isän ja lapsen välisessä suhteessa vaatii isältä myös luottamusta omaan itseensä. Isien haastatteluissa itseluottamus rakentui vähitellen isyyden historian eri vaiheissa. Isäksi tuleminen ja lapsen esittely maailmalle oli itsessään miehen voimannäyte. Kuntoutuvan isän itseluottamus näytti rakentuvan molemmin puolisesta kiintymyssuhteesta, toimimisesta lapsen hyväksi, rohkeudesta tutustua itseensä ja jakaa asioita vertaisten kanssa sekä onnistumisen kokemuksista millä tahansa elämän alueella.

9.2.5 Isäpuhe ja vertaistuki itsetunnon vahvistajina

Päätyminen kuntoutuskeskukseen edellyttää päihdeongelmaa, jota ei ole avokuntoutuksen keinoin saatu hallintaan. Tällöin päihdeongelma on väistämättä rikkonut myös perhesuhteita. Yksi isistä uskoi, että isän tutkiessa perheeseen- ja vanhemmuuteen liittyviä kipeitä ja vaikeita asioita päihteiden käytön ja mielenterveyden ongelmien näkökulmasta, on mahdollista, että se jäsentää hänen elämäänsä muutenkin. Työskentely itsen parissa itsetunnon lisäämiseksi on päihdekuntoutuksen ydintä. Haastattelussa isyys ja perheen dynamiikka nähtiin tärkeänä osana kuntoutumisen aikaista itsetutkiskelua. Erityisesti lapseen liittyvien pelkojen ja syyllisyyden tarkastelu näyttäytyi ohjenuorana isän vastuun ottamiseen teoistaan ja sitä kautta uusien toimintamallien opettelulle, kuten Hyytinenkin (2006) totesi vanhempien kuntoutumisprosessia tutkiessaan (ks. sivu 19). Kokemusten läpikäyminen jonkun muun aikuisen kanssa koettiin voimaannuttavaksi. Mustavalkoisesti katsottuna haastattelemi isät jakautuivat puhuviin, analyttisiin ja kuntoutuksen malitarinan osaaviin isiin sekä toisaalta hiljaisempiin, tunteisiin kiinnittyviin, mutta niitä vähemmän analysoiviin isiin. Jälkimmäiset selkeästi miettivät vielä keinoja isyytensä syvemmälle käsittelylle.

Haastateltavat isät kokivat saavansa tukea isyyteensä joko vertaisiltaan tai perheeltään sisältäen myös siskot ja veljet. Yksi isistä liitti lapset selkeästi perheen sisäiseksi asiaksi, joista puhutaan vain perheen parissa. Näin hän erotti lapset julkisesta tilasta ja keskustelusta eli myös muiden kuntoutujien kanssa käytävistä keskusteluista. Kertomalla, että lapsista puhutaan perheen sisällä paljon ja että sieltä saa tukea, hän lienee kertonut myös siitä, ettei edes tarvetta muunlaiselle keskustelulle ole.

Kertoessaan omista Tervalammen kartanon kuntoutuskeskuksen ulkopuolisista vertaisryhmistään isät korostivat yhteenkuuluvuuden tunnetta. Isien välillä luottamus oli saanut vahvistua ajan kanssa ja sitä tukivat yhteisen historian lisäksi samantapaiset elämäkokemukset, mutta myös ihailu tai ylpeys, jota isät kokivat toisten isien saavutuksista.

Isien kertoman mukaan kuntoutuskeskuksessakin keskustelut perheestä pitäisi käydä pienissä ryhmissä. Miesten olisi hyvä tuntea toisensa entuudestaan tai heillä pitäisi olla mahdollisuus tutustua kunnolla, jotta keskinäiset voimasuhteet ja luottamus ehdittäisiin saada tasapainoon. Puhumiseen vakavista asioista liittyy väkivallan uhkaa. Toiminnaksi isät ehdottivat syömistä, saunomista, uimista, vertaisryhmää ja lenkkeilyä. Isät olivat omissa äijäporukoissaan tottuneet jakamaan koko elämän, eivätkä vain isyyttä. Perheiden ja lasten lisäksi jaettiin myös työelämä ja ikääntyvän miehen ongelmat. Läheisyys ja luottamus varmistivat, että pystyttiin puhumaan vaikeistakin asioista. Isien ryhmissä näkyy Kaipion ja Murrin (1980) terapeuttiin vuorovaikutussuhteisiin liittyvä havainto siinä, että ne vahvistaessaan itsetuntoa laskevat yksilön suojausta. Näin yksilö voi olla aidommin oma itsensä ja ilmaista tunteitaan ja

ajatuksiaan avoimemmin (ks. sivu 21). Avoimuuden lähtökohtana on, että kaikkien pitää antaa jotain itsestään. Asioiden jakaminen vaatii itsetuntoa eli sisäistä kokemusta siitä, että itsellä on jotain annettavaa, mutta myös nöyryyttä siinä, että muilta voi pyytää apua.

10 Pohdinta

Tässä luvussa tarkastelen vielä haastatteluista nousseiden aiheiden minussa herättämiä pohdintoja ja kysymyksiä isien, Tervalammen kartanon kuntoutuskeskuksen sisällön ja rakenteen sekä muiden isille tarjottavien palveluiden kannalta.

Haastattelemani isät kokevat isyyden pääsääntöisesti positiivisena ja lapset merkitsevät heille hyvin paljon. Isyys on rakkautta ilman ehtoja ja suuri ylpeyden aihe. Jos isyyden on menettänyt, se tuo tuskaa enemmän kuin mikään muu asia. Isille on tärkeää, että lapsi pitää häntä isänään, turvaa häneen ja kuuntelee häntä. Isät haluavat olla lastensa lähellä ja haluavat siirtää lapsilleen arvojaan ja elämäkokemustaan. Isien käyttäessä päihteitä lapset olivat viimeisiä linkkejä ”normaaliin” elämään, joka ainakin kuntoutuksesta käsin näyttäytyy myös isien todellisten arvojen mukaisena. Jotkut isistä kertovat lasten välillisesti pitäneen heidät hengissä päihteiden käyttöajan. Kuntoutuvat isät uskovat päihteettömyyteen ja ovat valmiita näkemään vaivaa ja kantamaan vastuuta itsestään ja lapsestaan. Suurimpia haaveita heillä on oma vuokra-asunto, työ ja pienempi etäisyys lapsiin - että voisi olla useammin yhdessä.

Isät ovat joutuneet kulkemaan pitkän, karikkoisen matkan tähän tilanteeseen, jossa he pystyvät tarkastelemaan isyyttään ilman päihteitä ja tekemään ratkaisuja harkitummin. On mahdollon sanoa, olisiko joidenkin isien tilannetta auttanut tai jopa muuttanut, jos isään olisi suh- tauduttu edes yhtä paljon isänä kuin päihteiden käyttäjänä. Haittaa siitä tuskin olisi ollut. Perheiden sisäisissä ristiriidoissa ja erotilanteissa isä tarvitsee apua sekä hallitakseen päihteiden käyttönsä että pitääkseen yllä suhdettaan lapseen. Isää tulisi tukea eron jälkeen lapsen toisena vanhempana varsinkin, jos hänellä on vaikeuksia elämänsä hallinnassa.

Haastattelemilleni isille Tervalammen kartanon kuntoutuskeskus näyttäytyy ensisijaisesti paikkana, johon tullaan päihdekuntoutukseen. Kuntoutuskeskus assosioituu heidän mielikuvi- saan päihteidenkäyttäjiin, puliukkoihin, vankiloihin ja yhden kuntoutujan puheessa myös päihteiden käyttöön. Haastattelemilleni isille kuntoutuslaitos tuntuu olevan niin lähellä päih- teitä ja päihteiden käytön maailmaa, että kaksi isistä kieltäytyy ehdottomasti tuomasta lapsi- aan Tervalammen kartanon kuntoutuskeskukseen. Isät kokevat, että kuntoutuskeskuksessa on myös sellaisia kuntoutujia, joiden kunto ja käytös eivät täytä heidän kriteerejään lapsille so- pivasta paikasta.

Ohuena teemana yksi isistä nosti esiin Tervalammen kartanon kuntoutuskeskuksen mahdollisena tapaamispaikkana lasten ollessa pieniä. Pienten lasten kohdalla päihteiden käyttöön liittyvä kulttuuri näyttäytynee vielä heikommin, ehkä siksi, ettei heillä ole vielä median tarjoamia ennakkomielikuvia laitoksista ja toisaalta siksi, etteivät he luultavasti tiedä ja tarkkaan ymmärrä millaiseen paikkaan he ovat tulossa. Toinen isä nosti esiin läheisyysteeman. Hänen poikansa on aikuinen ja asuu niin kaukana, etteivät tapaamiset ole isän nykyisessä rahatilanteessa mahdollisia. Isän toivelistan ykkösenä, kuten isistä monen muunkin, on saada fyysinen kontakti lapseensa. Näin ajatellen joku muu isä, jonka tilanne on hiukan joustavampi, voisi hyötyä aikuisenkin lapsensa vierailusta yön yli kuntoutuskeskuksessa. Tästä on jonkin verran kuntoutuskeskuksessa kokemusta isätoiminnan viikonlopuilta ja käytäntö on osoittanut, että nuoren aikuisen ja isän yhteinen aika on tärkeä avu korjattaessa rikkoutunutta suhdetta.

Tervalammen kartanon kuntoutuskeskus on oivallinen paikka keskusteluille isien haastatte- luissa esiin nostamista heille ajankohtaisista teemoista. Oman vanhemmuuden käsittely on tärkeää ainakin isäryhmissä. Vanhemmuus koskettaa omien vanhempien vanhemmuuden kautta kuitenkin kaikkia kuntoutujia ja jossain mielessä teeman voisi nivoa yhteen muiden kuntoutusaikana käsiteltävien teemojen kanssa. Päihteitä käyttäneen kuntoutujan vanhemmuudessa on paljon häpeää ja syyllisyyttä ja se jää perheväkivallan ohella ehkä viimeisiksi salailun linnakkeiksi, jollei näitä teemoja kuntoutumisprosessin aikana järjestelmällisesti avata. Isät tarvitsevat kokemuksen, että näistäkin asioista voi puhua. Usein sen osoittaminen jää työntekijän vastuulle. Isyys on tärkeä teema. Sen käsittelemisestä on hyötyä heidän kuntoutumiselleen.

Puhuminen aroista aiheista vaatii rohkeutta sekä halua puhua ja analysoida oman päihteiden käytön vaikutuksia perheeseen. Tervalammen kartanon kuntoutuskeskuksen yhteisökuntoutuksen menetelmä mahdollistaa sen, että kuntoutuja oppii jakamaan omia kokemuksiaan. Toisaalta kuuden viikon kuntoutusjaksoit muine aktiviteetteineen saattavat jättää yhteisön vaikutuksen kevyeksi ja mahdollistavat kuntoutusjakson myös ilman omien asioiden jakamista. Väärään aikaan ja väärille ihmisille avautuminen voi myös rikkoa lisää. Pohdittavaksi jää arkojen teemojen käsittelyn oikea-aikaisuus kuntoutuksen koko prosessissa. Isien ehdotus keskustelujen sitomisesta yhteiseen toimintaan kuulostaa kehittelyn arvoiselta ajatukselta. Tervalammen kartanon kuntoutuskeskuksella on tähän hyvät mahdollisuudet ja toimintaa painottava kulttuuri, vaikka tyyppillisin yhteisön tapa kokoontua keskustelemaan on yhä istua sisällä kehämudostelmassa.

Isät kokivat, ettei kaikilla kuntoutuskeskukseen tulevilla ole motivaatiota kuntoutua. Luottamuksen rakentaminen toisiin kuntoutujiin yhteisössä, jossa toiset ovat kuntoutuksen hyvässä alussa ja toiset hakevat hetken katkosta kaoottiseen elämäänsä, ei ehkä ole kuuden viikon kuntoutusjakson puitteissa mahdollista. Eniten olen huolissani isistä, jotka haluavat rait-

tiutta, mutta eivät ole valmiiksi orientoituneita käsittelemään henkilökohtaisia asioitaan ryhmissä toisten ihmisten kanssa. Voisiko kuntoutusjaksojen lyhetyssä ja asiakasprofiilin muuttuessa yhä kirjavammaksi yhteisökuntoutusta muokata niin, että se edelleen mahdollistaisi hitaammin lämpeneville ja itsetuntonsa kanssa kamppaileville kuntoutujille foorumin luottamukselliselle keskustelulle? Vaatisiko tämä viikko-ohjelmien ja yhteisen kokousrakenteen uutta tarkastelua nimenomaan yhteisökuntoutuksen kuntoutuksellisten päämäärien näkökulmasta?

Vai pitäisikö Tervalammen kartanon kuntoutuskeskuksen siirtää fokusta yhä enemmän jo nyt vahvistuneeseen palveluohjaukselliseen kuntoutukseen, joka korostaa kuntoutuksen jälkeistä elämää, päihteettömyyttä tukevia palveluja ja vapaa-ajan toimintoja sekä kiinnittymistä vertaistukeen? Tässä työskentelytavassa mukaan voisi ottaa lisää isä-erityisiä palveluja sekä käsitellä perheen sisäistä problematiikkaa myös konkreettisesti perheen kanssa, joko kuntoutuskeskuksessa ollessa tai avokuntoutukseen siirryttyä.

Isien sosiaalisen verkoston koolla näyttäisi olevan merkitystä heidän hyvinvoinnilleen. Vertaistukeen sitoutuminen auttoi haastattelemiani isiä suhtautumaan myönteisemmin itseensä, elämäntilanteeseensa sekä lapsisuhteeseensa. On hienoa, että Tervalammen kartanon kuntoutuskeskuksessa vertaistukeen sitoutumiseen panostetaan. Haastatteluissa isät jakautuivat kuitenkin vertaistukea korostaviin ja perheen tukea korostaviin. Perhesuhteiden ollessa niin hyvällä mallilla, että perheen voimavarat riittävät isän tukemiseen, tulisi perheen mukaan ottaminen tehdä mahdolliseksi. Perheen voidessa huonosti omaisten huomioiminen näyttäytyy vähintään yhtä tärkeänä varsinkin perheen muiden jäsenten kannalta. Isän asuessa yhä perheensä kanssa samassa taloudessa sekä päihneiden käyttö että kuntoutuminen vaikuttavat perheen dynamiikkaan. Kuntoutuvan isän asuessa lapsestaan erillään, yhteyden pitämisen tukeminen on tärkeää isälle, mutta ennen kaikkea lapselle, jonka mielikuvaan perheestä isä useimmiten kuuluu, vaikka onkin poissa.

Isä-erityisiä palveluja tuotetaan yhä enemmän. Eri toimijoiden osaaminen koko kunnan laajuudella nimenomaan isä-erityisessä osaamisessa olisi hyvä saada koottua yhteen ja tätä kautta kohdennetumpaan käyttöön osaksi myös päihdekuntoutujia tukevia palveluja. Lastensuojelun lisäksi on monia kevyemmällä koneistolla toimivia palveluja, joista isät voisivat hyötyä. Nimenomaan miehiin kohdistettu isyyden ohenemisen ennaltaehkäisy voisi myös olla laajempaa ja helpommin saatavilla. Mielenterveys- ja päihdepalveluiden integraatio ja toiminnan painottuminen peruspalveluihin on hyvä asia, jos sitä kautta saadaan katkaistua useamman perheestä putoavan tai pudonneen miehen mahdollinen syrjäytymisprosessi jo varhaisessa vaiheessa.

”Mut en mä näkis sitä, et se ois mikään semmonen suuri isyysjuhla, mis kaikki kävis vuorotellen avautumas ton kentän laidas omasta isyydestään. Et ei se, se ei nou nou nou nou nou. Ei, ei, ei, semmonen se ei oo.” K4

Lähteet

- Alasuutari, Pertti 2001: Laadullinen tutkimus. Jyväskylä. Gummerus Kirjapaino Oy.
- Eerola, Petteri & Mykkänen, Johanna 2014: Isyyskokemusten jäljillä. Kirjasta Eerola & Mykkänen (toim.): Isän kokemus. Tampere. Hakapaino.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2001: Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä. Gummerus Kirjapaino Oy.
- Halme, Nina 2009: Isän ja leikki-ikäisen lapsen yhdessäolo - Yhdessäoloa, isänä toimimiseen liittyvää stressiä ja isän tyytyväisyyttä parisuhteessa kuvaavan rakenneyhtälömallin kehittäminen ja arviointi. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Yliopistopaino. Helsinki.
- Hellstén, Sari & Salonen, Santtu 2011: Havaintoja isien kohtaamisesta sosiaali- ja terveystalveluissa. Ensi- ja turvakotien liitto ry. Miesten keskus. Helsinki.
- Helminen, Marja-Liisa 1999: Vanhemmuuden roolikartta - käyttäjän opas. Helsinki. Suomen kuntaliitto.
- Helne, Tuula 2002: Sisällä, reunalla, ulkona? - Kohti relationaalista syrjäytymisen tarkastelua. kirjasta Juhila & Forsberg & Roivainen (toim.): Marginaalit ja sosiaalityö. Jyväskylä. Paino Kopijyvä Oy.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2009: Tutkimushaastattelu - Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki. Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2009: Tutki ja kirjoita. Hämeenlinna. Kariston Kirjapaino Oy.
- Hokkanen, Tiina 2002: ”Sitä eletään sitä eronneen perheen elämää”. Kirjassa Rönkä & Kinnunen: Perhe ja vanhemmuus - Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. Keuruu. Otavan kirjapaino Oy.
- Huttunen, Jouko 2001: Isänä olemisen uudet suunnat. Juva. PS-kustannus.
- Huttunen, Jouko 2014: Isyyden muutos ja tulevaisuus. Kirjasta Eerola & Mykkänen (toim.): Isän kokemus. Tampere. Hakapaino.
- Hyytinen, Riitta 2006: Lapsen todellistuminen huumeperheen kuntoutusprosessissa. Lisensiaattityö. Lapsi- ja nuorisososiaalityön erikoisala. Yhteiskuntapolitiikan laitos. Helsingin yliopisto.
- Jokinen, Arja & Huttunen, Laura & Kulmala, Anna 2004: Johdanto - neuvottelu marginaalien kulttuurisesta paikasta. kirjasta Jokinen, Huttunen & Kulmala: Puhua vastaan ja vaieta - Neuvottelua kulttuurisista marginaaleista. Tampere. Tammer-Paino.
- Juhila, Kirsi 2002: Sosiaalityö marginaalissa. kirjasta Juhila & Forsberg & Roivainen (toim.): Marginaalit ja sosiaalityö. Jyväskylä. Paino Kopijyvä Oy.
- Juhila, Kirsi 2004: Leimattu identiteetti ja vastapuhe kirjasta Jokinen, Huttunen & Kulmala: Puhua vastaan ja vaieta - Neuvottelua kulttuurisista marginaaleista. Tampere. Tammer-Paino.
- Kaipio, Kalevi 1999: Kasvattava yhteisö. Jyväskylä. Gummerus Kirjapaino Oy.
- Kaipio, Kalevi & Murto, Kari 1980: Toimiva yhteisö. Jyväskylä. K.J. Gummerus Osakeyhtiön Kirjapaino.

Kekäle, Jari & Eerola, Petteri 2014: Isyyden tarinamarkkinoilla. Kirjasta Eerola & Mykkänen (toim.): Isän kokemus. Tampere. Hakapaino.

Knuuti, Ulla 2007: Matkalla marginaalista valtavirtaan? - Huumeiden käytön lopettaneiden elämäntapa ja toipuminen. Helsinki. Yliopistopaino.

Korvela, Pirjo 2003: Yhdessä ja erikseen - Perheenjäsenten kotona olemisen ja tekemisen dynamiikka. Saarijärvi. Gummerus Kirjapaino.

Kulmala, Anna & Vanhala, Anni 2004: Vanhemmuus marginaalissa - kulttuurinen mallitarina osana henkilökohtaista vanhemmuutta. kirjasta Jokinen, Huttunen & Kulmala: Puhua vastaan ja vaieta - Neuvottelua kulttuurisista marginaaleista. Tampere. Tammer-Paino.

Kurki, Leena 2011: Sosiokulttuurinen innostaminen yhteisötyönä. Kirjasta Ruuskanen & Savolainen & Suonio (toim.) 2011: Toivo sosiaalisessa - Toivoa luova toimintakulttuuri sosiaalityössä. Unipress.

Kuronen, Marjo 2003: Eronnut perhe? Kirjasta Forsberg & Nätkin (toim.): Perhe murroksessa - Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki. Yliopistopaino.

Lahti, Jari & Pienimäki, Anneli 2006: Päihdekuntoutus rakentuu sosiaaliselle perustalle. . kirjasta Karjalainen & Vilkkumaa (toim.): Kuntoutus kanssamme - Ihmisen toimijuuden tukeminen. Jyväskylä. Gummerus Kirjapaino Oy.

Murto, Kari 1997: Yhteisöhoiton suuntauksia. Jyväskylä. Gummerus Kirjapaino Oy.

Mykkänen, Johanna & Aalto, Ilana 2010: Isyyden ihanteet, arki ja kokemukset - Raportti isyyden tutkimuksesta Suomessa. Nuorisotutkimusseuran verkkojulkaisu.

<<http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/isyydenihanteet.pdf>> [viitattu 6.9.2013]

Mykkänen, Johanna & Eerola, Petteri 2014: Sitoutuminen ja vastuu isyyden alussa. Kirjasta Eerola & Mykkänen (toim.): Isän kokemus. Tampere. Hakapaino.

Nikander, Pirjo 2012: Jäsenkategoria - analyysi ja haastattelun kulttuuriset järjestykset (242-268). Kirjasta Ruusuvuori & Nikander & Hyvärinen (toim.) 2012: Haastattelun analyysi. Tampere. Vastapaino.

Nätkin, Ritva 2006: Äitiys ja päihteet - kertomus ja politiikka. Teoksessa: Nätkin, Ritva (toim.) 2006: Pullo, pillerit ja perhe - Vanhemmuus ja päihdeongelmat. Juva. WS Bookwell.

Plihtari, Elina 2010: Eron jälkeinen vanhemmuus etä-isän näkökulmasta. Kasvatustieteen pro gradu - tutkielma. Jyväskylän yliopisto, Kasvatustieteen laitos. Jyväskylä. Jyväskylän yliopisto. <<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/26575/URN%3aBNB%3afi%3ajyu-201102221794.pdf?sequence=1>> [viitattu 9.11.2014]

Pulkkinen, Pia 2013: Tervalampi vuonna 2013 - Toimintasuunnitelma. Julkaisematon lähde.

Puurunen, Piia & Roivainen, Irene 2011: Jane Addams, setlementtityön ja kansalaiskeskeisen sosiaalityön uranuurtaja. Kirjasta Ruuskanen & Savolainen & Suonio (toim.) 2011: Toivo sosiaalisessa - Toivoa luova toimintakulttuuri sosiaalityössä. Unipress.

Rantalaiho, Minna 2003: Pohjoismaisen isyyspolitiikan isäkuva. Kirjasta Forsberg & Nätkin: Perhe murroksessa - Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki. Yliopistopaino.

Ruisniemi, Arja 2006: Minäkuvan muutos päihderiippuvuudesta toipumisessa - Tutkimus yhteisöllisestä päihdekuntoutuksesta. Tampere. Tampereen Yliopistopaino Oy - Juvenes Print.

Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa 2005: Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Kirjasta Ruusuvuori & Tiittula (toim.): Haastattelu - Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Jyväskylä. Gummerus Kirjapaino Oy.

Saari, Juho 2009: Yksinäisten yhteiskunta. Helsinki. WSOYpro Oy.

Silfverberg, Anu 2013: Kotiäiti kiipelissä. Artikkelit Helsingin Sanomissa 24.3.2013
<<http://www.hs.fi/paivanlehti/sunnuntai/Koti%C3%A4iti+kiipeliss%C3%A4/a1364011376943?src=haku&ref=arkisto%2F>> [viitattu 23.4.2014]

Sinkkonen, Jari 1998: Yhdessä isän kanssa. Juva. WSOY-Kirjapainoyksikkö.

Sinkkonen, Jari 2012: Isäksi ensi kertaa.

Särkelä, Antti 2011: Välittäminen ammattina. Vastapaino.

Tuomi, Marian 2008: Parisuhde päättyy - isyys jatkuu. Miesten kokemukset suhteista lasten äiteihin sekä isyydestä eron jälkeen. Lisensiaattitutkimus. Turun yliopisto.
<<http://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=3346a744-033f-4a57-bd74-7329f1e732a3>> [viitattu 24.2.2014]

Törrönen, Jukka 2010: Identiteettien ja subjektiasemien analyysi haastatteluaineistossa. Kirjasta Ruusuvuori & Nikander & Hyvärinen (toim.) 2012: Haastattelun analyysi. Tampere. Vastapaino.

Valokivi, Heli 2004: Lainrikkokojan ääni auttamisjärjestelmissä. kirjasta Jokinen, Huttunen & Kulmala: Puhua vastaan ja vaieta - Neuvottelua kulttuurisista marginaaleista. Tampere. Tammer-Paino.

Vilkumaa, Ilpo 2006: Kolme tapaa nähdä sosiaalinen kuntoutus. kirjasta Karjalainen & Vilkumaa (toim.): Kuntoutus kanssamme - Ihmisen toimijuuden tukeminen. Helsinki. Gummerus Kirjapaino Oy.

Vuori, Jaana 2003: Äitiyden ainekset. Kirjasta Forsberg & Nätkin (toim.): Perhe murroksessa - Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki. Yliopistopaino.

Yhteisöllisyysryhmän ohjausmateriaali. Tervalammen kartanon kuntoutuskeskus. Julkaisematon lähde.

Liitteet

Liite 1: Tiedote tutkimuksesta	87
Liite 2: Teemahaastattelurunko.....	88
Liite 3: Suostumuslomake	90
Liite 4: Isien henkilökohtaiset tarinat.....	91

Liite 1: Tiedote tutkimuksesta
Tiedote opinnäyte-tutkimuksesta

Hei!

Opiskelen sosionomiksi Laurea-ammattikorkeakoulussa. Olen myös Tervalammella työntekijänä Naistenyhteisö Kaislassa. Teen opinnäytetyötä Tervalammen kartano, kuntoutuskeskuksessa touko-kesäkuussa 2014. Tutkin päihdekuntoutuksessa olevien isien kokemuksia isyydestä yleensä ja erityisesti kuntoutusaikana. Tavoitteenani on selvittää mitä kuntoutuvat isät ajattelevat isyydestä, millaisia suhteita teillä on lapsinne, miten kuntoutus vaikuttaa isyyteen ja millaisia toiveita teillä on tulevaisuuden suhteen.

Haastattelut ovat yksilöhaastatteluja ja niihin voi osallistua mistä Tervalammen kartanon yhteisöstä tahansa. Edellytyksenä haastatteluun osallistumiselle on, että olet isä, kuntoutusjakso on vähintään puolivälissä ja ettet ole osallistunut kartanon isä-lapsi -toimintaan. Teen haastattelut Tervalammen kartanon tiloissa ja haastattelut nauhoitetaan. Lopullisesta opinnäytetyöstä haastateltavia ei voi tunnistaa, sillä nimet ja muut tunnistettavuutta selvästi lisäävät yksityiskohdat muutetaan. Nauhoitukset ovat vain minun käytössäni ja hävitän ne saatuani opinnäytetyöni valmiiksi.

Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista ja sen voi keskeyttää missä tutkimuksen vaiheessa tahansa. Tutkimukseen osallistuminen tai sen keskeyttäminen tai asiat, joita haastattelussa tulee esiin, eivät vaikuta mitenkään kuntoutusjaksoon Tervalammella.

Jos olet kiinnostunut osallistumaan tutkimukseen tai haluat lisätietoa voit ottaa yhteyttä oman työntekijäsi kautta tai soittamalla työkönnnykkääni tai lähettämällä sähköpostia.

Kiitos!

Maria Mäkinen
09 310 73438
maria.makinen@hel.fi

Tutkimustani ohjaa Marja Collan YTM Lehtori, Laurea-ammattikorkeakoulu/Tikkurila
p. 046 856 73 29, marja.collan@laurea.fi

Liite 2: Teemahaastattelurunko

Teemahaastattelurunko

1 Isyys

- Mitä isyys mielestäsi on? Mitä asioita siihen kuuluu? Kerro esimerkkejä.
- Isän merkitys lapselle?

2 Haastateltavan elämäntilanne ja kuntoutus

Vähän historiaa

- Montako lasta sinulla on? Minkä ikäisiä? Mitä sukupuolta he ovat?
- Missä he asuvat ja kenen kanssa?
- Oletko pitänyt yhteyttä heihin? Miten ja milloin?
- Millaisia perhekuvioita sinulla on ollut?
- Vietätkö aikaa lapsesi kanssa? Miten?
- Oletko ollut kuntoutuksessa aiemmin? Milloin? Kuinka pitkään?

Nyt

- Kauanko olet nyt ollut kuntoutuksessa?
- Mitä kuntoutuksessa oleminen sinulle merkitsee? Mitä merkitystä sillä on isyydelle?
- Missä asut tällä hetkellä?
- Millainen suhde sinulla on lapseesi tällä hetkellä?
- Pidättekö yhteyttä? Miten? Kuinka usein?
- Mistä kaikesta se riippuu, millainen isä olet? Kerro esimerkkejä.

Tulevaisuus

- Millaisia kuntoutuksen jatkosuunnitelmia sinulla on?
- Millaisia suunnitelmia sinulla on suhteessa lapseen?
- Entä toiveita isänä olemisen suhteen?

3 Isyyttä vahvistavat tekijät ja isyyttä heikentävät tekijät (kaavio)

Ajattele isänä olemista tässä ja nyt

- Mitkä asiat tekevät isänä olemisen helpommaksi? (3-5 asiaa) Miksi?
- Onko jokin isyytesi tiellä? Mikä? (3-5 asiaa) Miksi?

Ajattele sitten tulevaisuutta

- Minkä ajattelet olevan vaikeinta isänä olemisessa jatkossa? (3-5 asiaa) Miksi?
- Mistä saat tukea isänä olemiseen? Mikä sinua kannattelee? (3-5 asiaa) Miksi?

4 Tervalammen kartano, kuntoutuskeskus

- Mitä Tervalammen kartano, kuntoutuskeskus voisi tarjota isyytesi tueksi?

Liite 3: Suostumuslomake

Suostumuslomake opinnäytetyötutkimusta varten

Annan suostumukseni siihen, että sosionomiopiskelija Maria Mäkinen haastattelee minua ja nauhoittaa haastatteluni. Hänellä on lupa käyttää haastatteluaineistoa tutkielmassaan ”Mitä isät tahtoo - Päihdekuntoutujien näkemyksiä ja kokemuksia isyydestä”, jonka haastattelumateriaali tulee kokonaisuudessaan Tervalammen kartano, kuntoutuskeskuksessa kuntoutuvilta isiltä. Tutkielman tarkoitus on tehdä näkyväksi isien näkemyksiä omasta isyydestään.

Minulla on oikeus keskeyttää osallistumiseni tutkimukseen missä vaiheessa tahansa ja kieltää antamieni tietojen käyttö.

Suostun yksilöhaastatteluun

Tervalammella __/__/2014

allekirjoitus ja nimenselvennys

Liite 4: Isien henkilökohtaiset tarinat

Haastateltava ja lasten lukumäärä	Merkittävimmät tapahtumat ennen eroa	Eron ajankohta	Yhteys eron jälkeen	Nykytilanne
K1 lapsia 1	ehjä päihteen perhe eroon saakka, isä osallistui niin paljon kuin mahdollista	ero lapsen ollessa alakouluikässä	yhteys säilynyt koko ajan	lapsi nyt teiniikäinen, tiivis yhteys
K2 lapsia 1	vähän yli vuoden koti-isänä	ero lapsen ollessa alle kouluikäinen	yhteys säilynyt koko ajan	lapsi nyt aikuinen, yhteys voisi olla tiiviimpi
K3 lapsia 2	vähän yli vuoden koti-isänä	ero lasten ollessa alle kouluikäisiä	yhteys säilynyt koko ajan	lapset nyt teini-iässä, tiivis yhteys
K4a *) lapsia 1	armeijassa lapsen syntyessä, eron jälkeen äidin uusi puoliso adoptoi lapsen	ero lapsen ollessa alle kouluikäinen	lapsi otti yhteyttä teini-iässä, tämän jälkeen yhteys säilynyt koko ajan	lapsi nyt aikuinen, tiivis yhteys
K4b *) lapsia 2	vähän yli vuoden koti-isänä	ero lasten ollessa alle kouluikäisiä	yhteys säilynyt koko ajan	lapset nyt teini-iässä, tiivis yhteys
K5 lapsia 1	paljon yhteistä aikaa murrosikään saakka	ero lapsen ollessa teini-iässä	yhteys säilynyt koko ajan	lapsi nyt aikuinen, yhteys voisi olla tiiviimpi
K6 lapsia 4	isyys varma vain yhden lapsen kohdalla	lapset huostaanotettiin alle kouluikäisinä, ero	tavannut vain vanhin lasta sukujuhlissa, muihin ei ole ollut tapaamisoikeutta	lapset nyt aikuisia, yrittänyt ottaa yhteyttä

*) Neljännen haastateltavan puheesta on muodostettu tähän taulukkoon kaksi erillistä esimerkkiä, koska hän tuli isäksi kahdella toisistaan selvästi poikkeavalla tavalla ja suhteet lapsiin kehittyivät sen vuoksi eri tavoin. Tekstissä hänen puheensa on kuitenkin merkitty vain yhdellä koodilla K4 isäpuheen korostumiseksi.